BİLİM

EVRENSEL KÜLTÜR'ÜN ÜCRETSİZ EKİDİR

JOHN KENNEDY - CHARLES MACLEOD
BİLİMİN ASKERİLEŞMESİ

CEM SOMEL
EKONOMİ, TEKNOLOJİ VE ASKERİYE

WOLFGANG HARICH
İŞÇİ SINIFI VE AYDINLAR

ERKAN AYDOĞANOĞLU
BİLİMSEL ÜRETİM VE
BİLİMSEL ÜRETİME MÜDAHALE

J. D. BERNAL
BİLİMİN YERİ VE GÖREVİ

FRÉDÉRİC JOLİOT-CURİE
STOCKHOLM ÇAĞRISI

DÜNYA BARIŞ YANDAŞLARI ÖRGÜTÜ'NÜN
İLK DÜNYA KONGRESİ AÇIŞ SÖYLEVİ

FRANSIZ KOMÜNİST PARTİSİ
XII. KONGRESİ'NDEKİ SÖYLEVİ

BAHAR 2002
2

İÇİNDEKİLER

JOHN KENNEDY - CHARLES MACLEOD
BİLİMİN ASKERİLEŞMESİ
2

CEM SOMEL
EKONOMİ, TEKNOLOJİ VE ASKERİYE
16

WOLFGANG HARICH
İŞÇİ SINIFI VE AYDINLAR
26

ERKAN AYDOĞANOĞLU
BİLİMSEL ÜRETİM VE BİLİMSEL ÜRETİME MÜDAHALE
40

J. D. BERNAL
BİLİMİN YERİ VE GÖREVİ
50

BİYOGRAFİ
FRÉDÉRİC JOLİOT-CURİE
60

STOCKHOLM ÇAĞRISI
64

DÜNYA BARIŞ YANDAŞLARI ÖRGÜTÜ'NÜN
İLK DÜNYA KONGRESİ AÇIŞ SÖYLEVİ
66

FRANSIZ KOMÜNİST PARTİSİ
XII. KONGRESİ'NDEKİ SÖYLEVİ
76

BİLİM

Üç ayda bir çıkar. Evrensel Kültür Dergisi Nisan 2002 sayı 124'ün ekidir. Doğa Basın Yayın Ltd. Şti adına Sahibi: Songül Özkan • Yazışleri Müdürü: Nuray Sancar Grafik Tasarım: Savaş Çekiç • Yönetim Yeri: Tarlabaşı Bulvarı Kamer Hatun Mah. Althatun Sk. No: 27/4 Beyoğlu / Istanbul • Tel: 0212 361 09 07 (pbx) Faks: 0212 361 09 04 www.evrenselbasim.com • evrenselbilim@evrenselbasim.com Baskı: Şan Ofset

JOHN KENNEDY - CHARLES MACLEOD

BİLİMİN ASKERİLEŞMESİ

Bilim; birleşik, düzenli ve hepsinden öte bilinçli bir şekilde kontrol edilen tüm bir toplumsal yaşamı ifade eder; insanın maddi dünyaya bağımlılığını ortadan kaldırır ya da kaldırma imkanlarını ortaya koyar. Böylece toplum yalnızca kendisinin koyduğu kısıtlamalara tabi olacaktır. Bunun mümkün olduğunun bir gün anlaşılacağından şüphe etmek için hiçbir neden yok. Bu olasılığın var olduğunu bilmek bile, onu elde etmek uğruna mücadeleye kalkışmak için yeterli. Toplumsallaşmış ve bütünleşmiş bilimsel bir dünya örgütlenmesi yaklaşıyor. Ancak bunun çok yakında ya da çok sert mücadeleler ve karışıklıklar olmadan geleceğine inanmak akılsızlık olacaktır.

Giriş

Batı biliminde bugün varolan eğilimlerin ortaya koyduğu acil sorunlar şöyle sıralanabilir: felsefi, teknik, toplumsal ve politik. Bunların hepsi birbiriyle bağlantılıdır ve hiçbirini bir kenara bırakmak mümkün değildir. Ancak bu, hepsinin aynı derecede önemli olduğu anlamına gelmiyor. Bu sorunlara az çok etkili çözümler bulabilmek için tüm bunları, aslında hepsini gölgede bırakan bir sorunla birlikte ele almak zorundayız: askerileştirme.

1930'lardan bu yana bilimsel çaba büyük bir gelişme kaydetti. 2. Dünya Savaşı sırasında bilim, ulusal savunmaya daha önce hiç olmadığı kadar çok katkıda bulundu. Halkın ve bilimcilerin büyük bir kesimi barış geldiğinde, bilimsel çabanın, yeni buluşlar, teknik gelişmeler ve işlevsel araştırma yöntemleri aracılığıyla, Britanya'nın sanayi ve tarımsal üretiminde ciddi bir devrim yapmasını ve dolayısıyla halkın yaşam standartlarını da yükseltmesini umuyor, bu konuda güçlü bir eğilim taşıyorlardı. 1948'de, İngiliz Topluluğu'nun Dundee toplantısının ana sloganı "Kılıçlar Sabana Dönüşsün"dü ve bu konudaki umutlar hâlâ çok güçlüydü.

Bugün, savaş öncesi döneme göre çok daha büyük çaplı bir bilimsel çaba söz konusu olmasına rağmen, bu umutlar giderek kırılıyor ve bu durum, savaş sonrası pek çok başka umutları da kıran, İngiliz ekonomisinin ve dolayısıyla İngiliz bilimsel çabasının ABD'nin "soğuk savaş" politikası ve ekono-

The Modern Quarterly, Güz 1950
Çevirenler: Hakan Genç - Gaye Cenesiz

misine bağımlı hale gelmesi gerçeğiyle doğrudan ilgilidir. 1949'da Newcastle'da, İngiliz Topluluğu'nun en son yapılan toplantısında Profesör Bernal'in komiteye seçilmesi tantanalı bir biçimde engellendi; çünkü o, Moskova'da, bilimimizin yeniden askerileştirilmesine dikkat çekmiş ve karşı çıkmıştı. Çünkü bugünkü ilke şudur; kılıçlar sabana değil, sabanlar kılıca dönüşsün.

Gerçekler

Bilimin başına gelenlerin en basit ve en açık göstergesi, bilimsel araştırma ve geliştirme için hükümetin yaptığı harcamaları gösteren rakamlardır (Tablo 1). Bu tablodaki tahminler, sütun (f), 1950-51 harcamasının, fiyat değişiklikleri de hesaba katıldıktan sonra, 1936-37'ninkinin 14,1 katı olduğunu gösteriyor: etkileyici bir artış. Ama bu nasıl olabildi? Barış içinde geçen beş yıla rağmen, askeri araştırma ve geliştirme harcaması, savaş öncesine göre 33,7 kat arttı; oysa, gıda ve sağlık için yapılan harcamalar, sırasıyla 4 ve 4,4 kat artmıştı ve üniversite araştırmaları için yapılan tahmini harcama ise sadece 2,8 kat. Gıda araştırma harcamaları, 1937'de toplamın yüzde 12,2'siyken, 1951'de yüzde 3,5'e düştü.

Toplam hükümet harcamaları içinde kamu hizmetlerine ayrılan oran bugün yüzde 22,6'yken, askeri araştırmalara ayrılan toplam pay 1937'de yüzde 34,7'den 1951'de yüz-

TABLO 1 **BRİTANYA HÜKÜMETİNİN ARAŞTIRMA GELİŞTİRME HARCAMALARI**

Kalem	1936-7		1936-7		Oran
	£ 000	yüzde	£ 000	yüzde	1951:1937
Askeriye[1]	1,536	34.7	103,282	82.5	33.7
Sömürgeler	56	1.3	2,321	1.8	20.7
D.S.I.R	583	13.2	5,942	4.8	5.1
Sağlık	199	4.5	1,751	1.4	4.4
Gıda[2]	545	12.2	4,362	3.5	4.0
Üniversiteler[3]	1,050	23.7	5,821	4.7	2.8
Diğer	461	10.4	1,616	1.3	1.7
Toplam	4,430	100.0	125,100	100.0	14.1
Sütun (a)	(b)	(c)	(d)	(e)	(f)

NOT: 1937'e ait rakamlar (üniversiteler dışında) Bernal'ın "The Social Function of Science"ından (London 1946, p. 422) alınmıştır. Üniversitelerle ilgili rakam ise, University Development from 1935 to 1947, Being the Report of the University Grants Committee, H.M.S.O., 1948, sayfa 13'te verilen 2.100.000 sterlinin yarısıdır. 1951 rakamları da, Civil Estimates, 1950-51, Class IV, 1950'den aktaran Scientific Worker, May 1950'den alınmıştır. Burada hükümetin araştırma harcamalarının özel sektörünkinin üç dört katı olduğu ve bunun nedeninin de Levazım Bakanlığı'nın tüm harcamalarının askeri harcama sayılması olduğu gösterilmiştir. Bilimsel çalışmanın dağılımının daha ayrıntılı bir açıklaması ve konu üzerine bir tartışma, Scientific Worker, August 1948, p. 20'de bulunabilir. F sütunundaki rakamlara, fiyatların yükselmesiyle de dengelemek için, d sütunundaki 1951 ortalamaları ikiye bölünerek ulaşıldı (Bulletin of the London and Cambridge Economic Service, May 1950'ye göre, 1938 fiyatları 100 olarak alınırsa, 1950'nin ilk çeyreğinde perakende fiyatlar 183'e, toptan fiyatlar 242'ye ve haftalık maaş oranları 195'e denk geliyor).

1. 1937 - üç servis; 1951 - Levazım ve Donanma Bakanlığı
2. Tarım ve Balıkçılık Bakanlığı (İskoçya dahil), A.R.C. vb.
3. Her iki yıl için olan rakamlar da, U.G.C aracılığıyla parlamento tarafından üniversitelere ayrılan bütçedir, bütçenin yarısının araştırmaya ayrıldığı gibi cömert bir varsayım yapılmıştır.

de 82,5'e yükseldi. Böylece, Bernal'in de ifade ettiği gibi, "uygarlığın hassas gelişme noktası" olan askerileştirme süreci, bilim alanında bütün öteki alanlardan daha hızlı bir biçimde yaşandı.

Çeşitli resmi rakamlar ve İngiliz Sanayi Federasyonu'nun "İngiliz Sanayisinde Bilimsel ve Teknik Araştırmalar üzerine Rapor"una dayanan hesaplar, 1948 yılında, hükümet araştırmalarında çalışanların yüzde 64'ü ve bütün bilimsel araştırma çalışanlarının yaklaşık yüzde 20'sinin savaş araştırmalarında istihdam edildiğini gösteriyor.[1] Askeri araştırma harcamalarındaki artışın savaş zamanındakine yaklaştığı tek ülke İngiliz İmparatorluğu'dur (20,7 kat). O, sömürgelerdeki hammadde ve ucuz işgücünün nasıl daha "bilimsel" sömürülebileceğinin bugünkü en çarpıcı kanıtıdır. Artan bilimsel çabalarımız, asıl olarak içerdeki acil endüstriyel, tarımsal, barınma ve benzer ihtiyaçlarımızı karşılamaya değil, dışarda savaşın hazırlanmasına doğru yönlendiriliyor. Eğer askeri bir amaç taşımıyorsa, o zaman mutlaka sömürmek içindir.

Diğer alanlardaki büyüme ise, daha birkaç yıl önce planlanmış olana bile erişemiyor. Örneğin, endüstriyel problemlerimizi çözmeye yönelik araştırmayı yöneten D.S.I.R.'ın çalışan sayısının 1944 yılında 2.750'den 5.000'in üzerine çıkarılması planlanmıştı. Fakat 1948 yılında bölüm acınacak bir rapor verdi:

"1948 yılı için gerçekleştirilen rakam 3090'dır. ... Artış oranı yükseltilemezse, planların gerçekleştirilmesinin uzun yıllar alacağı açıktır. ... Böylece, önümüzdeki dönemde bölümün hizmet verebilmesi için, en acil taleplerinin karşılanması ve dikkate değer birçok projeyi tamamlanmadan bırakmasının kabul edilmesi gerekiyor. ..."[2]

Askerileştirme, sadece bilimsel gelişmenin diğer alanlarının ihmal edilmesi anlamına gelmiyor. Bunun anlamı, askeri etkinin, yalnızca hükümetin kendi araştırma kurumlarında değil, "teorik" bilimin saygıdeğer çevrelerinde bile görülmesidir. Bu süreç şüphesiz, en fazla A.B.D.'de ilerledi. Bize sıkça söylendiği gibi, "Batı" kültürü tektir. Elbette, Birleşik Devletler, bunu Amerikan liderliği altında gerçekleştirmek için, bilim ve teknolojide en az diğerleri kadar var gücüyle çalışıyor. Üstelik, A.B.D.'nin bilimsel çabası, şimdi, bütün Batı bilimi içinde en büyük paya sahiptir. Avrupalı bilimciler, Amerika'daki bilimsel çalışmaların niteliği hakkında ne düşünürlerse düşünsünler, geleceğin nasıl şekilleneceğini bilmek istiyorlarsa, şüphesiz Atlas Okyanusu'nun öbür tarafına bakmak zorundalar.

Britanya'da olduğu gibi Amerika'da da, savaş bittiğinde, bilimin zafere yaptığı katkının barışa yapılan cömert bir bağış olarak takdir edileceğine dair büyük umutlar vardı. Bu umutlar, bir Ulusal Bilim Kurumu projesinde ete kemiğe büründü. Şimdiye kadar üniversitelerdeki temel araştırmalar da dahil tüm araştırmaların ana federal sponsoru, böylesi bir sivil kuruluş değil tersine, Amerikan Silahlı Kuvvetleri ve özellikle Donanma idi. Gerçekte, A.B.D.'de bir üniversite ödenek komitesi gibi çalışan tek kurum Donanma Araştırma Bürosu'dur. Ulu-

1 Scientific Worker, August, 1948, p. 20
2 D.S.I.R. Report for the years 1937-48, Cmd. 7.761, H.M.S.O., 1949

sal Bilim Kurumu projesi ile ilgili, Scientific American'ın Nisan 1950 tarihli sayısında aşağıdaki rapor yayınlandı:

"Neredeyse iki yıl Temsilciler Meclisi'nde tutulan Ulusal Bilim Kurumu'nu kuracak yasa tasarısı, geçen ay doğum belirtileri göstermeye başladı, fakat ne yazık ki bunlar ölü bir doğumun belirtileri.

"...Temsilci Howard A. Smith tarafından desteklenen ve Meclis tarafından oybirliğiyle kabul edilen değişiklikte şöyle deniyor:

" 'Federal Araştırma Bürosu haklarında araştırma yapmadıkça, Kurum tarafından hiç kimse işe alınmayacak ve hiç kimseye burs verilmeyecek.'

"Diğer bir değişikliğe göre, 'herhangi bir şekilde' Kurum ile ilişki kuran her yabancı vatandaşın F.B.I. tarafından araştırılması gerekiyor. Yasa tasarısında, onu teklif edenleri oldukça rahatsız eden diğer değişiklik, önerilen fondaki bariz kesintiydi."

Muhalefet sayesinde, yasa tasarısının kabul edildiği son halinde Temsilci Smith'in değişiklik önerisi yer almadı. Buna rağmen, fondaki kesinti değişmeden kaldı ve Kurum bursunu alan kişilere sadakat yemini zorunluluğu getirildi:

"Kurumun çalışması başlangıçta çok temel konularla ilgili olacağı ve özel olarak doğaya ilişkin uygulama araştırmalarına girmeyeceği için, Kongre, ek güvenlik önlemlerinin gerekli olduğu kanısında değildir. Bununla birlikte Kongre, ulusal savunma ihtiyaçları nedeniyle, Kurumu, bazı sınırlı araştırmalarla ilgilenmesini önerebilir, sözgelimi Savunma Bölümü ya da Atom Enerjisi Komisyonu tarafından desteklenenler gibi. ... Bu, F.B.I. tarafından sadakat soruşturmaları yapılmasını gerektirebilir."[3]

Böylece Kurum, başlangıçta planlanan temel araştırmalar için bile serbest bir büro olmayacak ve bu alandaki askeri tecavüzlere hiçbir sınır konulmayacak. Gerçekte, bu alanda çalışan bilimcilerin niyetleri ne olursa olsun, hükümetin, Kurum aracılığıyla ya da başka araçlarla, temel araştırmaları genişletmekteki çıkarının her şeyden önce askeri olduğu daha başta açığa çıkmış oldu. "Askeri önem", "bilimsel bilginin hızla genişlemesi"ni tavsiye etmek için, "Science and Public Policy"de yayınlanan resmi raporda[4] gösterilen birinci nedendir:

"Ekseriyetle, yeni bir savaşın düğmelere basarak yapılacağı söyleniyor: elektronikte ve diğer alanlardaki gelişmeler, tamamen otomatik silahların geliştirilmesiyle sonuçlanacak. Bu olmayacak bir şey değil... Fakat bilgi düğmelerden, teori de uygulamasından önce gelir. Temel bilimsel bilgide geri kalmış, bilinmeyenin keşfinde diğer devletlerin gerisinden gelen bir devlet, gelecekteki bir savaşta kesinlikle dezavantajlı olacaktır."

General Eisenhower, şimdi Columbia Üniversitesi'nin rektörüdür. Eisehower, Harvard'ın rektörü Profesör Conant ve New York Eyaletinin Genel Eğitim Müfettişi ile birlikte, Başkan Truman'a Amerika'nın eğitim politikası hakkında rapor vermekle görevlendirildi. Yola çıktıkları ve birçok kere tekrarladıkları düşünce "soğuk savaşın uzun yıllar de-

3 Chemical and Engineering News. Vol. 28, p. 1627, May 15th, 1950

4 Science and Public Policy, Vol. 1. A Programme for the Nation. A Report to the President by John R. Steelman, Chairman, the President's Scientific Research Board. August 27th, 1947. U.S. Govt. Printing Office, Washington, D.C.

vam edeceği" idi. Raporlarını şöyle bitirdiler:

"Eğer okullar, bu kriz zamanında, ulusun ihtiyaçlarına katkıda bulunan programlar geliştirirlerse ... eğitim, ulusal politikanın bir aracı olarak hak edeceği desteğe sahip olur."[5]

Böylece, bilimsel olan ve olmayan bütün eğitim sistemi, yalnızca savaş hazırlığı olarak bir anlam ifade edebilir.

Britanya'da üniversiteler, genel olarak, askeri tecavüzlere karşı şerefli bir direniş gösterdi; sözgelimi, tezlerinin gizli tutulması gereken doktora öğrencilerini kabul etmeyi reddederek. Fakat, savaş boyunca hükümet laboratuvarlarında çalışmış birçok üniversiteli bilimadamının, bu bağlantılarını tamamen kesmediği açıktır ve bazı bölümler, araştırma okullarını korumak için, büyük ölçüde askeri çıkarlara yaslandılar. Bununla birlikte, işlerin Amerika'da olduğu gibi vahşice ve aleni olarak çok nadiren yapıldığı Britanya'da askerileştirme, Steelman'ın yukarıda alıntı yapılan raporunda ve bundan önceki Barlow'un raporunda belirtildiği gibi daha üstü örtülü gerçekleşmektedir:[6]

"... Ticaretimizin bozulmaması, sömürgeci imparatorluğumuz geri kalmaması ve hayatlarımızı ve özgürlüğümüzün geleceğini potansiyel bir saldırganın eline bırakmamak için, bilimsel başarı uğruna çabalamaktan başka bir seçeneğimiz yok."

Bununla birlikte, tablo, askeri olmayan hükümet araştırmalarının (askeri ve sömürgeye ait araştırmalardan çok daha az da olsa) arttığını gösterirken ve hükümetin üniversite ve sivil araştırmalardaki yatırımı da artmışken, bunlara da büyük ölçüde, uzun erimli bir savaş araştırması gözüyle bakılmaktadır. Sivil araştırmalar için verilen bu tür devlet desteğinin devamının, soğuk savaşın devamına bağlı olduğu açıktır.

Şimdiye kadar, İngiliz akademik biliminin askeri tecavüzlere karşı nispi dokunulmazlığından destek alanların, Levazım Bakanlığının Daimi Müsteşarı Sir Archibald Rowlandson'un Seçilmiş Hesap Komitesi'nin sorularına verdiği yanıta dikkat etmeleri gerekiyor:[7]

"...Üniversitelerden yararlanırken karşılaştığımız zorluklardan biri, üniversite profesörleri ve bilimcilerin genel olarak, keşfettikleri herhangi bir şeyi yayınlama hakları olduğunu iddia etmeleridir. Sorumluluğunu üstlenmelerini istediğimiz pek çok iş, onları yayınlamalarına izin veremeyeceğimiz ve davranışlarımızı bir miktar kısıtlayacak kadar gizlidir. Bu, şu anda Bilimsel Danışma Kurulumuz'un başkanı Sir John Lennard-Jones ile de görüştüğümüz bir konudur ve ona, üniversiteleri, biraz daha fazla 'amaçlı' araştırmalar üstlenmeye ikna edip edemeyeceğimizi soruyordum. Kendisi, bu yönde bir şeyler yapılabileceğini umuyor."

Bozuşma

Bilimin askerileştirilmesi, bilimcilerin besledikleri büyük ideallerin açıkça terk edilmesi anlamına geliyor.

Beşeri kültüre bir katkı olarak "teorik" bilime ön ayak olanlarla, insan yaşamının iyileştirilmesi için bilimin daha aktif uygulanmasına ön ayak olanlar arasında her zaman tartışmalar olmuştur. Bu tartışma, şimdi, bütün anlamını yitiriyor. Bir

5 In Defence of Peace, June, 1950
6 Scientific Man-power, Cmd. 6424, H.M.S.O., London, 1946
7 Select Committee on Estimates (The Defense Estimates Sub-Committee B), H.M.S.O., London 1949

taraftan ülkenin bilimsel politika üretiminin şefi Sir Henry Tizard, temel araştırmalardan çok uygulamalı araştırmalar yapılmasını isterken, diğer taraftan, onun başını çektiği uygulamalı bilimin muazzam örgütlenmesinin % 82'si insan yaşamının tahrip edilmesine adanıyor.

Çalıştığı alanda toptan bir bozuşmanın ne anlama geldiğini bir bilimciden daha iyi kimse anlayamaz. Savaş boyunca, Birleşik Devletler Hava Kuvvetleri Bulaşıcı Hastalıklar Projesinin başında olan Bakteriyolog Theodore Roseburg, bunu şu şekilde açıkladı:

"B.S.'yi (Biyolojik Savaş) anlamak istiyorsanız, baş aşağı durmalısınız çünkü B.S. tepe taklak olmuş bilimdir; dünyanın ters çevrilmesidir. Normal olarak bir hastalığı önlemek ya da tedavi etmek için inceleriz. Bu doğru yönde olan bakteriyolojidir. Fakat B.S. hastalığı üretmeye kalkışır. Bu, normal ve doğal değil, anormal ve yapaydır."[8]

Atom bombası ilk olarak atıldıktan sonra, atom enerjisinin olumlu uygulamaları, makul bir süre içerisinde sonsuz enerji elde edilmesi ihtimaline de bağlanarak, kamuoyundaki tartışmanın ana konusu oldu. Sovyetler Birliği'nde böyle bir uygulamanın çoktandır başladığını biliyoruz. Fakat A.B.D.'deki gelişme, daha 1948 yılında görüldüğü gibi, tamamıyla ters yönde oldu:

"Kamuoyu, atom enerjisinin -güncel ya da potansiyel- sivil uygulamaları hakkında bilgilendiriliyor. Fakat gerçekte, Atom Enerjisi Komisyonu'nun parası ve çabalarının yaklaşık % 80'i, doğrudan bombaların üretimini devam ettirmeye ve arttırmaya yöneliktir.

"Dikkatlerin silahlanma üzerinde yoğunlaşmasının, kaçınılmaz olarak, sivil uygulamaları geciktirici bir etkisi oldu. Şu an en fazla görülen uygulama -radyo izotoplarının üretimi ve dağıtımı-, ciddi bir malzeme ya da mühendislik becerisi gerektirmez. Bu nedenle hızla diğerlerinin önüne geçebildi.

"Fakat atom enerjisinin yıkıcı olmayan kullanımı, kesinlikle, hem malzeme hem de beceri gerektirir. Sonuçta, bu alandaki çalışma, ekonomik olarak önemli enerji kullanımını bir nesil geriye atan, oldukça ağır işleyen bir program üzerinden planlanmak zorunda kalınmıştır... Atom Enerjisi Komisyonu'nun sanayi müteahhitlerinin çok daha fazla çaba gösterme konusunda cesaretleri kırılıyor."[9]

Atom enerjisinin endüstriyel kullanımını incelemek için uzun süre önce sözü verilen deneysel atölye (25 milyon dolara mal oluyor- bu Amerika'nın atom enerjisi üzerine harcadığı toplam paranın yüzde 3'üdür), 1950'nin başlarında, New York, Schenectady'de kurulacaktı. Ancak,"üç aydan daha az bir süre sonra (paranın oylanmasından sonra), 29 Mart'ta, Birleşik Devletler Atom Enerjisi Komisyonu, General Electric'in kuracağı Schenectady Atölyesi'ni, hidrojen bombasının geliştirilmesi üzerinde daha fazla yoğunlaşmaya olanak vermek için, süresiz ertelendiğini ilan etti."[10]

Ancak, Joliot-Curie'nin işten atılmasıyla, kimse tarafından taklit edilemeyen ve askeri amaçlara yöneltildiğinde Amerikan çabalarına önemli bir katkı olacak Fransız atom

8 Peace or Pestilence, New York, 1949
9 Bulletin of the Atomic Scientists, July 1948, p. 213
10 M. Rubinstein, New Times, 1950, No. 16, p. 17

enerjisi projesine, telafisi mümkün olmayan bir darbe vuruldu. Joliot-Curie gerçekten sadece barışçı amaçlar için geliştirme niyetini kesin bir dille yinelediği için işten atılmıştı.

Bilimin "ulusal-üstü" bir faaliyet, dünya kültürünün bir parçası, özgür bir araştırma alanı ve özgür bir tartışma forumu olma ideallerinin başından geçenler, insanlığın ilerlemesi idealinin başına gelenlerden daha iyi değildir. Batı biliminin "ulusal-üstü" karakterini övenler, Sovyet karşıtı savaş için taşıdıkları güncel ve potansiyel değerden olsa gerek, özgür soruşturma ve özgür tartışmanın güvenlik gerekçeleriyle bilimin bütün alanlarında sona erdirildiğinin farkında değilmiş gibi görünüyorlar. Ayrıca, bir zamanlar kültürün en çok uluslararasılaşmış yönü olarak bakılan bilim, bugün, güvenlik "sızıntıları"nın sansasyon yaratması yüzünden, ulusal korku-tacirliği ve insan haklarının tahrip edilmesinin temel araçlarından biri haline dönüştürüldü.

Ve, bilimin bu alçalmasına isteyerek katkıda bulunan bilimciler var. Biyologlara ve diğerlerine, radyoda konuşmaları için ve popüler basında yazmaları için imkan tanınıyor. Buralarda onlar, bilimsel sorunlarda muazzam bir yanılgıya düşerek, Sovyet bilimini ümitsiz bir dava ve liderlerini dünya bilimi için bir tehdit olarak gösteriyorlar. Bunun, sadece yanlış anlama sorunu olmayıp, belirli bir politik nedeni de olduğu; Lisenko'nun en azından okunması gerektiğini önerdiği için görevinden alınan Oregon Üniversitesi'nden Profesör Ralph Spitzer olayında açıkça ortaya çıktı.[11]

Burada Nature[12] ve Amerika'da Journal of Heredity[13] gibi bazı bilimsel sözcüler, bilime aynı derecede zarar verecek şekilde, Batı biliminde güvenlik sınırlamalarını Sovyet bilimindeki son değişikliklerle ilişkilendirdiler. Onların ikinciye olan muhalefetleri, doğrudan soğuk savaş politikasıyla beslendiği ve onu beslediği halde, birinciye olan muhalefetleri, bu politikayı kölece kabulleniş leriyle baştan zayıfladı. Huxley[14] örneğin, son yıllarda bilimsel enternasyonalizme asıl darbeyi vuranların Ruslar olduğuna inanıyor.

Huxley, kararını verirken, Profesör Blackett tarafından düzenlenen kanıtı incelemek zahmetine girdi mi diye insan merak ediyor:

"Atom bombalarının atılması, İkinci Dünya Savaşı'nın sonuncu askeri eylemi olmaktan daha çok, Rusya ile halen sürmekte olan soğuk diplomatik savaşın ilk eylemiydi."[15]

Bu yüzden, bu aynı zamanda, atom bombası üzerinden geliştirilen güvenlik- gizlilik-cadı avcılığı histerisi çağını açan özgür ve "ulusal-üstü" bilimin ihanetinin en önemli eylemidir.

1945 yılında Sovyet Bilimler Akademisi'nin 220. yıldönümü toplantısına giden İngiliz bilimcilerinin raporları ve onlara gösterilen yakın ilgi[16] Sovyetler Birliği'nin, o zamanki, samimi uluslararası işbirliği arzusunun yeterli kanıtlarıdır. Eğer Sovyet biliminde "kozmopolitizm"e karşı bir kampanya varsa, açıkça bu, sağlıklı bir enternasyonalizmi değil, tam tersine, böyle bir enternasyonalizm adına, bu makalede dikkat çektiğimiz, modern Batı biliminin sosyal ve teorik bozuşmasına önem verme-

11 Chemical and Engineering News, January 1949
12 Nature, Vol. 165, p. 290, 1950
13 Journal of Heredity, Vol. 39, p. 22, 1948
14 Soviet Genetics and World Science, London, 1949
15 The Military and Political Concequences of Atomic Energy, London, 1948, sf. 127
16 Nature, Vol. 155, pp. 691, 1945; Vol. 156, pp. 215, 221-28, 254-59, 282-85, 1945

yen kişileri hedef almaktadır.

Lenin Zirai Bilimler Akademisi'nin 1948'deki toplantısının teorik ve pratik sonuçlarına[17], geçen yüzyıl Darwinizm üzerine yapılan büyük tartışmadan bu yana bilimsel bir sorun üzerine yapılan en esaslı ve kapsamlı tartışmanın ardından varıldı. Saygıdeğer Huxley'in de bu başarılı sonuca katkısı oldu. Gerçekten, 1948 Kararları daha demokratik yoldan alındı ve bütün dünya, isterse, konunun detaylarını öğrenebilir. Fakat Britanya'da, bilimsel araştırma ve geliştirmenin büyük bölümünü askeri araştırmalar oluşturduğundan, harcamaların önemli detayları "güvenlik nedeniyle" gizlidir. Bu politikaya göre, Nature'ın[18] yazdığı gibi, "Meclis ve kamu soruşturmasının önünde ciddi engeller var"dır. Yine, Nature şöyle devam ediyor:

"Askeri araştırma ve geliştirmenin artan maliyetinin bütün ekonomimizi bozmasını ve ekonomimizin iyileşmesi için gerekli alanlardaki bilimsel ve teknik çabalarımızı saptırmasını önlemede tek şansımız; gereksiz hale gelen askeri projelere harcanan para ve çabalardan vazgeçmektir."[19]

Bırakalım Nature bunun nasıl yapılacağını merak ededursun, biz Huxley'nin Sovyetler'e çamur attığını biliyoruz.

Akademisyen Lisenko bizzat dedi ki:

"... Maalesef en iyi fikirlerini ve bilmini atom yamyamlarına veren bilimciler vardır. Bu tür bilimciler insanlığa ne vermeye niyetleniyorlar? Onlar, toprağı işleyen işçi, kitabına eğilen öğrenci, anne ve beşiğinde uyuyan çocuğu için ne hazırlıyorlar? Ölüm..." [20]

Propaganda mı? Abartı mı? 26 Şubat 1950'de Yuvarlak Masa Yayını'na katılan Chicago Üniversitesinden Dr. Leo Szilard'ı dinleyin:

"Bir hesaplama yaptım. ... Bu özel yöntemle, dünya üzerindeki herkesi öldürmek için ne kadar nötron ve döteryum (ağır hidrojen) patlatmamız gerekiyor? Ben, ortalama 50 ton nötronun herkesi öldürmeye yeteceğini öne sürüyorum, ki bu ortalama 500 ton döteryum eder."[21]

Ya da buna kulak verin:

" 'Ahlak' tartışmasından hemen kurtulabiliriz. Bir kez insanların öldürüleceğine karar verildi mi, 'ahlaki' sorun tamamen çözülür; öldürme araçları hiçbir şekilde insani ya da ahlaki sorunlardan etkilenmezler."[22]

Böylece, bilimin askerileştirilmesinin en kötü sonuçlarından biri, bilimin bütün geleneğini inkar etmesi ve kaçınılmaz olarak sadece askeri araştırmalar yapan bilimcilerin değil, aynı zamanda, bütün bu olayları doğal karşılayarak, tüm toplumsal sorumluluk duygularını ve bilimsel ahlaklarını kaybetmekte olan bilimcilerin genel çoğunluğunun cesaretini kırmasıdır. Bu şekilde bozuşturulan bilim, bilimcilere iş sunabilir, ama onların geleceğe dair hiçbir hayalleri olmayacaktır. Bu yolda hiçbir gelecek yoktur. Bu tür bir bilim varlığını, yalnızca başka bir savaş beklentisine dayandırabilir.

Ket vurma

Çoğunluk devlet laboratuvarlarında çalışırken, ülkenin bilimsel insan gücü üretkenliği hızla azalmaya başladı. Birçok iyi bilimci, savaş zamanında, şimdi dışında oldukları bu

17 The Stuation in Biological Science (Moscow, 1949)
18 Nature, Vol. 165, p.538, 1950
19 Nature, Vol. 165, p. 539
20 In Defence of Peace, June 1950, p. 24
21 Bulletin of the Atomic Scientists, April 1950
22 Louis N. Ridenauer, Scientific American, March 1950, Vol. 183, no. 3

laboratuvarlara koşmuş ve kapitalist devlet yönetimi altında kaçınılmaz olan bu bilim dışı ve bürokratik atmosfere rağmen buralarda yararlı çalışmalar yapmayı mümkün görmüştü. Savaşın sona ermesi, faşizmi yenme gibi ilerici bir hedefin itici gücünü sildiğinde, bu atmosfer dayanılmaz bir hal aldı ve birçok iyi bilimci elinden geldiğince çabuk buralardan kaçtı. Kapitalist devletin, savaş zamanında olduğu gibi barış zamanında da hizmetlerini değerlendireceğini umarak ayrılmayanlar ise, birbiri ardınca hayal kırıklığına uğradılar ve birer birer akıntıya kapıldılar.

Amerikan Atom Bilimcileri Kurumu Konseyi tarafından görevlendirilen özel bir komisyon "gizlilik hem bilime hem de demokrasiye zarar vermektedir" diye rapor hazırladı. Komisyon, İngiltere Atom Bilimcileri Kurumu'nun da kısa bir süre sonra yaptığı gibi "gizliliğin haksız yere yaygınlaşmasına" dikkat çekti ve "önemli bilgilerin genel gizliliğiyle sağlanan bir güvenliğin, araştırmaların zayıflayan gücüyle hızla ağır basacağı"[23] konusunda uyardı.

Kongre, Atom Enerjisi Komisyonu (AEK) tarafından görevlendirilen tüm araştırmacıların bir sadakat denetiminden geçirilmesine geçen Ağustos'ta karar verdi. "Çok iyi biliniyor ki" diye yazıyor Nature:

"Hazırlık önerisinin Kongre'de onaylanmasıyla, burs için başvuranların niteliğinde belirgin bir düşüş yaşandı. ..."[24]

ABD Ulusal Araştırma Konseyi'nin, A.E.K.'nun, adayların sadakat soruşturmasını kabul etmemesi durumunda gizli olmayan burslar vermesini reddetmesinin bir sonucu olarak, A.E.K. bu burslar için yaptığı harcamaları, sert bir şekilde kesti. Şarta bağlı burslar, temel araştırmaların ilerlemesinde askeri çıkarlarla uyuşmuyordu.

Kaliforniya Üniversitesi personeli, İdare Heyeti'nin her üyenin anayasaya bağlılığını öngören standart yemin belgesine ek olarak özel bir anti-komünist belge imzalaması talebine karşı verdikleri savaşı kaybetti.[25] Fakülte, Batı Üniversiteleri Kurumu'ndaki kırk üç üniversite ve yüksekokulun desteğiyle direndi; ancak sonunda kötü bir uzlaşmayı kabul etmek zorunda bırakıldı.

Böylece, gizli çalışmalarda görevli bilimciler açısından politik güvenilirliğin zorunlu kılınması, politik olarak "güvenilmez" insanların tüm bilimsel araştırma ve eğitim alanlarından ihracı için bir adım oldu. Yakında soğuk savaşın sorgusuz sualsiz destekçisi olmayan hiçbir bilimci iş bulamayacaktır.

Çoktan yerleşmiş gerçekler bile, potansiyel olarak tehlikeli ve bu yüzden de gizli olmaya başlıyor ve bundan dolayı, Sir Robert Watson Watt'ın söylediği gibi, dünyanın büyüklüğü bir gizdir, çünkü bunu bilmek uzun-menzilli roketlerin hedeflerini ayarlamak için zorunludur ve aynı sebeple yıldızların pozisyonları da bir sır olmalıdır. "Biyolojide, fizyoloji ve tıp bilimlerinin her konusu, kimyasal ve bakteriyolojik savaşın yeni türleri için kullanılabilir."[26]

Bunlar, hiç de inanılmaz uyarılar değil. N. Y. Times'da çalışan ünlü savaş muhabiri Hanson W. Baldwin tarafından aktarılan olaya kulak verelim:

"Gizlilik çılgınlığının son belirtile-

23 Nature, Vol. 165, p. 290, 1950; Vol. 165, p. 658, 1950
24 Nature, Vol. 165, p. 290, 1950
25 New Republic, April 24th, 1950
26 J. D. Bernal, Science for Peace and Socialism, Birch Books, 1949, p. 34

ri, ... A.E.K.'nun emriyle Scientific American dergisinin 3000 nüshasının ve ülkenin önde gelen atom fizikçisi Cornell Üniversitesinden Dr. Hans A. Bethe'nin makalesinin bazı bölümlerine ait prova baskıların yakın zamanda toplatılması ve yakılmasıdır. Bu makale, Scientific American'ın Nisan sayısında hidrojen bombasıyla ilgili bir dizinin ikinci bölümü olarak ve sansürlenmiş biçimiyle yer aldı.

"Bu, silinen ve yok edilen materyal, daha önceden yayımlanmamış hiçbir yeni gerçek içermeyen teknik ve bilimsel tartışmanın bir bölümüydü... Editör Gerard Piel'ın 'Komisyon'un politikalarına katı bir itaat, bizim fizik öğretemeyeceğimiz anlamına gelmektedir' diye beyan etmesine rağmen, dergi makalenin çıkarılmasını kabul etti. Komisyon'un, gizli sınıfına girmese ve daha önce yayınlanmış bile olsa, tüm çalışanlarını ve projeyle bağlantılı personeli hidrojen bombasıyla ilgili 'teknik bilgiler'i tartışmamaları konusunda, yaşanan bu ürkütücü olayın hemen öncesinde uyarmıştı."

Popular Science da, Mayıs 1946'da, atom enerjisinin tıptaki uygulamalarını içeren bir makalede radyasyona karşı koruyucu cihazların fotoğraflarını yayınlamak isteyince, benzer bir duruma maruz kaldı. General Groves bunların yayımlanmasına müdahale etti ve yasakladı. Bu hareket, General'in tüm politikasını "tıp araştırmaları arşivindeki boşlukların" nedeni olarak gösteren Editör'den iğneli bir yanıt gelmesine neden oldu.[27]

Önemli buluşlara yol gösteren yaratıcı bilimsel çalışmanın zor bir iş olduğu söylenir. Hedef çok fazla basitleştirildiğinde -prensipte bu durum zarar vericidir- bu tavır çok daha yüzeyseldir, bu yüzden bilgiye katkısı azaltılmıştır. Böyle bozuşturulan bilim hem ahlaksız hem de genel bilgiye katkı sunma yolu olarak yetersizdir.

Bu yetersizlik, bilimsel teori alanındaki bugünkü tek yönlü gelişmenin tek sonucu olsaydı, doğru olurdu.

Ancak, bilimin sınırlarını, diğerlerini bir kenara atarak sadece askeri amaçlar için genişletmek yetmez; bilimciler arasında cadı avı düzenlemek yetmez; bilimcileri soğuk savaş propagandistleri olarak görevlendirmek de yetmez. Soğuk savaş politikası, "kültürel" olarak haklı çıkmak istiyor. Bilimin temel uygulamaları, savaş ve sömürgelerin sömürülmesi ile sınırlı olacaksa; günümüzün hem maddi hem de ideolojik sorunlarının çözümlerinde asıl olarak bu durumdan kaynaklanan başarısızlığın nedenleri, bizzat bilimsel yöntemin yetersizliğinde aranmalı. Şimdi moda, bilimsel yönteme sınırlar koymak. Nature sorunu şöyle koyuyor:

"Bilimcilerin -ve konuyla ilgilenen halktan insanların- çoğunluğu, bilimin, duygusal ve başka ölçülemez etkenlerden oldukça etkilenen sorunların çözümünde pek sınırlı yararı olacağına inanıyor. İnsan sorunları yalnızca, insan ilişkilerindeki uzun çeşitli deneyimlerinin ışığında bu sorunları yorumlayan sorumluluk sahibi bilge kişilerin birikimleriyle ve insan zekasının nasıl işlediğine dair bugünkünden çok fazlasını öğrendiğimiz güne değin, sezgisel olarak

27 New Times, No. 19, p. 15. 1946

nitelenebilecek bir yol olacak."[28]

Buna benzer ifadeler Marksizme karşı da kullanılıyor, ama onlar yalnızca bilime- üstelik yalnızca onun toplumsal uygulamalarına da değil- zarar veriyorlar, çünkü bu temelde, bilimi dinle uzlaştırmak için yeniden girişimde bulunuluyor.

"Din, insanın doğasında olan bir şeyi ifade eder ve evrenin doğasında olan bir şeye karşılık verir."

Bu alıntı dini bir dergiye değil, Nature'ın son sayılarından birine aittir.[29]

Yine de, Huxley'in belirttiği gibi, genel olarak din, "insanların çoğunluğu için artık pek de çekici değil."[30] Batı dünyası için, dinin sağlayamadığı "ideolojik itici gücü" (ne yazık!) bulmaya o kadar meraklı ki, inkar edemediği bir gerçekle karşı karşıya: "Komünizm böylesi bir çekiciliğe sahip, hem teorik hem pratik açıdan."[31]

Dogmatik biçimiyle din kuşkusuz çoğu bilimci için pek az çekicidir. Bilimin askerileştirilmesinin doğrudan bir sonucu olmasa da onun tarafından da şiddetlendirilen bilimdeki teorik krizin daha tipik ifadeleri, bir zamanların ilerici eğilimlerinin kökenine iniyor. Bu eğilimler, mekanik materyalizm ve ampirizm, neoskolastik, eklektisizm ve anekdotçuluk, teknik fetişizm, veri toplamış olmak için veri toplama, sentez pahasına analiz, verili sisteme özgü yasaların değil, yalnız ikinci dereceden rastlantısal etkenlerin arayışında olmak, yani fizik ve kimya karşısında biyolojinin yaptığı "indirgemecilik", süreç kavramlarının yerine araç ya da öz kavramlarını geçirmek, "paranormal" fenomenlere saygı göstermek ve bunun gibi niceleri. Bunu daha genişletmek, bizi acil konumuzdan epey uzaklaştıracak ama aralarında büyük bir bağlantı var. Bir tek olay aradaki bağlantıyı göstermeye ve birçok bilimcinin inandığı gibi bilim dışı mistisizme hiç de uzak olmadığını göstermeye de yeter.

Soğuk savaşın en büyük saldırılarından biri, bilimciler arasından, Huxley'in Nature'deki "Asıl Konu" başlıklı Sovyet genetiği üzerine ve eşi benzeri görülmemiş uzunluktaki, daha önce alıntı yaptığımız makaleleriydi.[32] Orada Huxley, "bilimi temel alan ... dinamik ve evrimsel bir tür hümanizm"in, Batı toplumu için kayıp olan "ideolojik itici güç"ü sağladığı inancını ifade ediyordu. Okurlar, bu saflığı onaylasalar da onaylamasalar da, bu öneriyi bilimsel yöntemde dini inancın ortaya çıkışı olarak görecekler. Sanıyoruz ki, onların pek azı, Huxley'in Nature makaleleriyle aynı anda başka bir İngiliz dergisine verdiği röportajı okumuştur. Bu dergi, "Astroloji, El falı ve Büyü bilimleri"ni ve "Bilinmeyenin akıl almaz sırlarını" konu edinen Prediction (Kehanet) idi. Derginin Haziran 1949 kapağı, bu alt başlıklar ve burçları gösteren bir harita, piramitler ve bir kristal küre ile süslenmişti; kapak konusunun başlığını iftiharla sunuyordu: "Yoga uzmanı Dr. Julian Huxley". İçeride ise doktordan şu alıntı yer alıyordu: "Sözgelimi

28 Nature, Vol. 165, p. 221, 1950
29 Nature, Vol. 165, p. 619, 1950
30 Nature, Vol. 163, p. 980, 1949
31 a.g.y.
32 Nature, Vol. 163, pp. 935-42 and 974-82, 1949

fizikte son dönemdeki çalışmalarda, akıldışı olduğu düşünülen fenomenlere rastlanıyor. Bilimsel yöntem, akıl dışılık gerçeğini göz önüne almalıdır."

Sonuç

Bilim, kapitalist "Batı"da son zamanlarda kuşkusuz çok ilerledi, ama bu, sağlıklı bir ilerleme değildir. Bu, gerek genelde toplum üzerindeki etkileri açısından, gerekse bizzat bilim içindeki etkiler açısından, kötülüklerle dolu bir ilerleme oldu. Bugün Batı biliminin büyük bölümü, bürokrasinin yarattığı boğucu koşullar, gizlilik ve cadı avı içinde çalışmalarını sürdürüyor. Bugüne kadar gelişen bilimsel çalışmanın aslında çoğu, bir savaş yatırımıdır. Bu tür gelişmenin bilime kalıcı bir yararı olamaz. Bir savaşa yol açmazsa, bilime yapılan bu "cömertlik" sona erer ve kapitalizmin savaş yerine önerebileceği tek alternatif, ekonomik kriz olacaktır.

Dıştaki gerilimlerin neden olduğu askeri ihtiyaçlardan doğan bilimin askerileştirilmesi, rastlantısal bir gelişme değildir. Bilimin askerileştirilmesi, bizzat bu dıştaki gerilimlerin türedikleri toplumun bağrındaki nedenlerden doğar.

Kapitalizmin ülke içindeki tüketim için her türden üretimi genişlettiği günler geride kaldı. Daha fazla kâr, yalnız yeni pazarlar işgal ederek, yeni insan kaynakları bulup sömürerek ve eskinin sömürüsünü yoğunlaştırarak elde edilebilir. Ancak, mevcut kapitalist güçler tarafından tamamen parsellenmiş olan ya da sosyalizmin ilerlemesi tarafından onların yörüngesinden kurtarılmış bir dünyada, daha fazla kâr için çabalama, yalnızca, insanların sömürü için artık uygun olmadıkları süreci durdurmaya çalışan çılgın girişimlerle birlikte, bu güçler arasında yoğunlaşmış bir rekabete yol açar.[33] Askerileştirme buradan çıkar ve aynı zamanda yine askerileştirme, kârlı savaş sözleşmeleri için vergilerin artırılmasına ve dolayısıyla ülke içinde halkın sömürülmesine de yol açar. Sonuç olarak, askeri amaçlara hizmet eden bilim, büyük sermayenin devlet aracılığıyla, ilerlemesiyle ilgilendiği tek bilim halini alır. Doğrudan askeri değer taşımayan bilimsel çalışmalar, ancak askeri değer taşıyan sonuçlar vermeleri mümkünse desteklenir, böylelikle de, olası bir savaş için gerekli olan teknisyen ordularını yaratır.

Amerika'nın egemen olduğu kapitalist dünyadaki farklı güçler, bu genel süreçte değişen roller oynarlar. Amerika'da temel araştırmaların az ya da çok bozuşmuş ve ket vurulmuş gelişmelerine büyük destek veriliyor. Payına, Amerikan savaş makinesine insan gücü sağlamak gibi küçük ama önemli bir görev düşen Fransa'da bilim boğuluyor. Fransız teknolojik gelişmesi, kendisi geliştirmek yerine Amerika'dan satın almaya dayanıyor. Britanya'nın durumu ikisinin ortası.

Bilimin askerileştirilmesinin bir başka toplumsal işlevi daha var. Son bir iki yıldır, "düğmeye basma" sa-

33 Böylesi bir rekabet için bilime duyulan ihtiyaç, Barlow raporunun da Steedman raporunun da ana konusudur.

vaşının olabilirliği düşüncesi var akıllarda. Bu, şimdiki savaşlarda ölmeye duyulan isteksizliği telafi etmek için insan gücünün yerine makineleri geçirmek gibi bir değişikliği temsil ediyor, yani savaşın ortadan kaldırılmasını değil.

Bilimin askerileştirilmesinin üçüncü önemli işlevi, yalnız savaş hazırlıklarına değil, iç gericiliğin lehine, ülkenin bütün olarak askerileştirilmesine de yardımcı olmaktır. Bilimin artık mümkün kıldığı topyekün yıkımın korkutucu öyküleri, halkın zihnini uyuşturuyor, böylelikle, askerileştirme kaçınılmaz kabul ediliyor ve en ılımlı liberal bile vatan haini olarak gösterilebiliyor. Bu atmosferde, ipler en fanatik gericilerin ellerine geçiyor. McCarthy'nin Acheson'a yaptığı saldırıya bir bakın.

Bilimciler, yaratıcı çalışmalarının kötü amaçlara alet edilmesine karşı çıkmaya başladılar ve muhalefet büyüyor. Amerika'nın önde gelen on iki fizikçisi, hidrojen bombası üzerine bir bildirge yayımladı[34] ve şöyle dedi:

"Ne kadar adil bir gerekçesi olursa olsun, hiçbir ulusun böyle bir bombayı kullanma hakkına sahip olduğuna inanmıyoruz. Bu bomba artık bir savaş silahı değil, bütün nüfusun imha edilmesinin bir aracıdır. Kullanılması, bütün ahlaki görüşlere ve Hıristiyan uygarlığına ihanet olacaktır. ... Birleşik Devletler'in, seçilmiş hükümeti aracılığıyla resmi bir açıklama yaparak bombayı ilk onun kullanmayacağını ilan etmesini istiyoruz."

İngiltere'de yakınlarda hidrojen bombası üstüne yapılan bir sempozyumda ise, Oxford, Clarendon Laboratuvarı'ndan G. O. Jones şöyle konuştu:

"Sonumuzu beklemek de, onu hızlandırmak amacıyla pek etkisiz rolümüzü oynamak da, yararsız. Eğer bana, bir süper bombanın geliştirilmesine yardım edip etmeyeceğim sorulursa, 'Hayır, teşekkür ederim ama bu çok iğrenç' diyeceğim."[35]

Amerika'da sadakat soruşturmalarının sınırsız biçimde genişletilmesine karşı yapılan direniş gibi, böylesi açıklamalar da cesaret verici bir başlangıçtır. Aslında Amerikalı bilimciler İngiliz meslektaşlarına örnek oluyorlar.

Ancak hâlâ, doğrudan ve dolaylı olarak, genel olarak bilimin askerileştirilmesinin düzeyi ve dallanıp budaklanmasını, bugün bilimin ana sorunu olarak bilimcilerin gündemlerine sokmak gerekiyor. Sözü edilen eğilimleri, asıl olarak, bilimcilerin sahip oldukları iki tür yanılsama yönlendiriyor: devletin bilime karşı yeni yeni gösterdiği cömertlik konusunda basiretsiz bir kendine güven ve dünya olayları karşısında hissedilen acz.

Göremedikleri şey, devletin onlara yaptığı bu cömertliğin altında kendisine muhtaç etme amacının yatmasıdır. Bilimciler, geleneksel ve biraz da hırpalanan prestijlerine rağmen inanılmaz derecede güçlüler. Kamuya dönük yapacakları herhangi bir eylem, toplum içindeki sayılarıyla oranlanmayacak kadar ses

34 Bulletin of the Atomic Scientists, March, 1950, Vol. 6, No. 3
35 Atomic Scientists News, Vol. 3, p. 90, 1950

getirir. Toplumsal sorumluluk sahibi bilimciler, özellikle atom bombasıyla bağlantılı olarak ne yapmaları gerektiğini, endişeyle uzun uzun tartıştılar ama gerçekte yapabileceklerinden daha azını başarabileceklerini sandılar. Siyasi tecrit duyguları nedeniyle felç olmuş durumdalar. Ancak, Joliot-Curie ve Bernal'ın gösterdiği gibi, kitleleri harekete geçirmek için çok şey yapabilecek olan bilimcilerin yanında yer alan büyük bir halk gücü var. Dünya genelindeki barış hareketine katılarak, bilimciler yalnızca, bugün bilimdeki bozuşma ve ket vurmaya karşı direnişte ihtiyaç duydukları müttefikleri bulmayacaklar. Aynı zamanda, aynı müttefiklerle, gelecekte bugünkünün tersine, bilimsel keşif ve toplumsal uygulamalarının sınırsızca ve sağlıklı gelişmesini garanti altına almayı başarabilecekleri gerçeğini de bulacaklar.

CEM SOMEL

EKONOMİ, TEKNOLOJİ VE ASKERİYE

İktisadî kudretin ülkenin askerî savunma veya saldırı kudretinde önemli bir etken olduğu eskiden beri bilinmektedir. Ekonominin büyüklüğü, asker besleme, orduyu teçhiz etme, yeni silah ve savunma teknoloji araştırmasına kaynak ayırma imkânlarını belirler. Nüfus ve coğrafya da bu iktisadî-askerî kudrette etkendir... Ekononominin büyüme haddi de tüketimi sabit tutarak askerî harcamayı artırma imkânını belirler. Onun için iktisadî büyüme haddi de ülkenin askerî kudretinde etkili olmaktadır.

Ekonomi, teknoloji ve askerî kudret arasında girift ilişkiler vardır. Semir Emin, kapitalist dünya sisteminde merkez ülkeleri çevre ülkelerden beş alandaki tekel (hâkimiyet) durumu ile ayırt eder. Bunlar dünya genelinde teknoloji, finansal kaynaklar, askerî kudret, kitle iletişim araçları ve tabiî kaynaklar üzerindeki hâkimiyettir. Bu yazı, iktisadî kudret, teknolojik yetenek ve askerî kudret arasındaki ilişkileri incelemekte ve bu ilişkileri emekçilerin iktidarı açısından yorumlamağa çalışmaktadır.

Ekonomi ve teknoloji

Kapitalizmi önceki üretim tarzlarından ayıran bir özelliği, teknolojik gelişmenin içselleşmiş olmasıdır ve dolayısı ile sürekliliğidir. Kapitalizmden önce teknolojik gelişme büyük ölçüde meraklı bireylerin tesadüfî keşif ve icatları ile yürüyordu. Adını sanını bilmediğimiz birileri ateşi yakmayı ve kullanmayı keşfetti, hayvan evcilleştirmeyi, buğday ekmeyi, tekerleği, elyaf dokumayı, maden ergitmeyi, yazıyı, alış verişte para kullanmayı, kil pişirmeyi, sikke darbetmeyi, su değirmenini, yel değirmenini, at nallamayı, zırh giymeyi, barutu, mancınığı vs. icat etti. Toplumsal hayatta büyük değişiklikler gerçekleştiren bu icatlar sürekli bir araştırma çabasının sonucu değildi. Avrupa'da Rönesans döneminde Leonardo da Vinci gibi büyük mucitler çıktı ise de, bunların icat faaliyetlerini destekleyecek ve değerlendirecek kurumlar yoktu.

Kapitalizm ticarî sermaye birikimi ile başladı. Ardından sermayedarlar sattıkları metaların üretimi-

ni bizzat örgütlemeğe başladı. Sonra sermayedarlar yeni metalar geliştirmek ve metaları daha ucuza üretmek için teknolojik araştırmaya sermaye yatırmaya başladı. Kapitalizmde ilk icatlar mucit bireylerin makina veya ürün icat edip bundan para kazanması ile gerçekleşti. On dokuzuncu yüzyılda ikinci sanayi devriminden itibaren gelişmiş ülkelerde şirketler mühendis istihdam etmeye, araştırma laboratuvarları kurmaya ve araştırma geliştirmeye kaynak ayırmaya başladı. Önemli buluşlarda daima tesadüfün bir etkisi olmakta ise de, sermayedarlar sürekli araştırma çabasının o tesadüfleri sıklaştırdığını anlamıştı.

Kapitalizmde teknolojik gelişmenin içselleştiğini, yani teknolojik gelişmenin bu üretim tarzının daimî özelliği olduğunu ilk saptayan Marx idi. Onu takip eden Schumpeter, Baran ve Sweezy, teknolojik gelişmenin içselleşmesinin yirminci yüzyılda gelişmiş ülkelerde şirketlerin tekelleşmesine yol açtığını ortaya koydular. Teknolojik buluşlar daha yüksek kârın kaynağı idi, ve daha çok kâr eden şirketler teknolojik araştırmaya daha çok kaynak ayırabiliyordu. Teknolojik güç ile finansal güç arasındaki birbirini besleyen, birikimli süreç, şirketlerin büyümesine ve piyasalara hâkimiyetine sebep oluyordu.

Tekelleşmenin adaletsiz gelir dağılımına yol açtığı ve sermayeye liberal demokrasi ülküsüyle bağdaşmayan bir siyasî kudret sağladığı bilindiğinden, kapitalizmin müdafisi olan neoklâsik iktisat akımı, teknolojik gelişmenin içsel olduğunu görmezden geldi. Neoklâsik iktisat kapitalizmde tekelleşme eğilimi olduğunu kabul etmeyip tipik olan piyasanın rekabetçi olduğunu "varsaymakta" ısrar etti. 1980'lere kadar burjuva iktisat öğretisi, iktisadî modellerinde teknolojik gelişmeye dışsal bir olay muamelesi yaptı. Neoklasik iktisadî modellerde teknoloji dışsal olarak ve kendiliğinden gerçekleşiyor, keşif ve icatlar derhal bütün insanlığın serbest¸e kullanımına sunuluyordu. Burjuva iktisadında bu yaklaşımın hâkimiyeti, 1970'ler ve 80'lerde Japonya'nın hızlı iktisadî büyümesi ABD ve Avrupa'nın yüreğine korku salıncaya kadar sürdü.

1980-90'lı yıllarda bazı Batılı iktisatçılar tekelleşme konusundaki ideolojik önyargılarını ve inkâr reflekslerini bir yana koyup, teknolojik gelişme ile kapitalist gelişme arasındaki ilişkiyi ciddiyetle araştırmağa girişti ve Marx'ın yüz küsur yıl önce saptadığı gerçeği -teknolojik gelişmenin içsel olduğunu- bir kere daha keşfetti. Son yirmi yılda içsel büyüme teorisi adı altında geliştirilen bu kuramın tespitleri kısaca şöyledir. Şirketler teknolojik araştırmaya (yeni mamul geliştirmeye veya yeni üretim tekniği bulmaya) kaynak yatırmaktadır. Bu "yenilikler" üzerinde mülkiyet hakkını koruyan, başkalarının yeniliği kullanmasını önleyen mekanizmalar, yenilik sahibi şirketi piyasada tekel hâline getirmektedir...

Yenilik icat etmenin maliyeti sabit bir maliyettir. Başka bir deyişle, yenilik geliştirildikten sonra üretimde kullanıldığında yeniliğin maliyeti üretilen ürün miktarına bölünmektedir. Yeniliğe dayanan ne kadar çok üretim yapılırsa yeniliği bulmanın ya da geliştirmenin maliyeti, ürünün birim maliyetine o kadar az ilâve yapmaktadır. O hâlde buluş yapıp derhal büyük ölçekte üretime geçen şirket, aynı buluşla daha daha az üretim yapan küçük şirketi fiyat rekabetiyle

ezebilmektedir. Öte yandan geliştirdiği yenilik sayesinde piyasada tekel kuran şirket, fiyatlamadaki serbestisini kullanarak, kıtlık rantı ya da tekelci kârı diye isimlendirilebilecek yüksek kazançlar temin edebilmektedir. Bu yüksek kazançlar, yeni yenilikler geliştirmenin finansmanını sağlamaktadır. Yani teknolojik yenilik yapma yeteneği ile finansal kudret birbirini besleyerek tekelleşmeye yol açmaktadır.

İçsel büyüme kuramı sayesinde kapitalizmde tekelleşme eğilimi olduğu tespiti, radikal bir görüş olmaktan çıktı, burjuva iktisadında muteber bir görüş oldu.

İçsel büyüme kuramcıları, ülkenin iktisadî rekabet gücünü ve büyümesini sürdürmek için devletin şirketlerin teknolojik araştırmasını desteklemesi gerektiğini öne sürmektedir. Ayrıca, şirketlerin teknolojik araştırmaya yatırım yapması için fikrî mülkiyetin bütün ülkelerde korunması gerektiği de kuramın telkinleri arasındadır. Nihayet kuram, teknolojiye yatırım yapan şirketlerin bu masraflarını çıkarması için ihracat yapabilmesinin faydalı olduğuna işaretle, gelişmiş ülke devletlerinin dünyada serbest ticareti desteklemesini tavsiye etmektedir.

Bunu amaçlamamakla beraber, içsel büyüme kuramı kapitalist dünya sistemindeki kutuplaşmayı da izah etmektedir. Zira teknolojik güç ile finansal kudret arasındaki karşılıklı birbirini besleyen ilişki, az gelişmiş ülkelerde sermayedarların neden özgün teknolojik gelişmeye yatırım yaparak gelişmiş ülke şirketlerine karşı rekabete girmediklerini, neden kapitalizmin merkezlerinden para ödeyerek devamlı teknoloji transfer ettiklerini anlatmaktadır. Yabancı teknoloji ile üretimde katma değerin bir kısmı teknoloji sahibinin cebine girer, asıl üreticinin kazandığı katma değer (ücret ve kâr) kısılır.

Teknolojik hâkimiyetin sağladığı tekelci fiyat saptama imkânı, gelişmiş ülkelerle az gelişmiş ülkeler arasındaki ticaret hadlerinin az gelişmişler aleyhine seyretmesini açıklamakta, fakir ülkelerden zengin ülkelere sürekli kaynak transferinin mekanizmasını apaçık göstermektedir. Burjuva iktisatçıları içsel büyüme kuramını Japonya-Avrupa-ABD iktisadî rekabetinde başarının sırrını açıklamak için geliştirdi iseler de, kapitalist dünya sisteminin işleyişine gayriihtiyarî ışık tutmuş oldular.

Bu küresel sömürü sistemi, kurumsal bir çerçevede işlemektedir. Serbest ticaret politikaları ve fikrî mülkiyet mevzuatının ülkeler arasında standartlaşması, siyasî, askerî ve ideolojik baskılarla gerçekleşmektedir. Dünya sisteminde merkez ülkelerin hâkimiyet yumağını anlamak için, iktisadî kudret ile askerî güç arasındaki girift ilişkiye de bakmak gerekir.

Ekonomi ve askerî kudret

İktisadî kudretin (ekonominin büyüklüğünün yani üretim gücünün) ülkenin askerî savunma veya saldırı kudretinde önemli bir etken olduğu eskiden beri bilinmektedir. Ekonominin büyüklüğü yani üretme gücü, asker besleme, orduyu teçhiz etme, yeni silah ve savunma teknoloji araştırmasına kaynak ayırma imkânlarını belirler. Nüfus ve coğrafya da bu iktisadî-askerî kudrette etkendir. İkinci Dünya Harbi'nin seyri üzerinde, müttefik cephesinin siyasî-manevî

üstünlüğünün yanısıra hem ABD'nin hem de SSCB'nin işgal edilmemiş geniş coğrafyada üretimini sürdürebilmesi de etkili olmuştur. Ekonominin mutlak büyüklüğünün yanısıra, ekonominin büyüme haddi de tüketimi sabit tutarak askerî harcamayı artırma imkânını belirler. Onun için iktisadî büyüme haddi de ülkenin askerî kudretinde etkili olmaktadır. Nihayet acil durumlarda ülkede tüketimi kısma potansiyeli de, belirli büyüklükte bir ekonominin askerî kudretini etkiler.

Burjuva iktisatçıları ekonomi ile savunma arasındaki ilişkiye kapitalizmin ilk evrelerinden beri kafa yormuştur. Merkantilist iktisatçılar, 18. yüzyılda bir ülkenin sınaî mamul üretiminin ve tabiî kaynak stokunun yalnız refah sağlamakla kalmadığını, toplumun güvenliğini de teminat altına aldığını öne sürmüştür. Liberal görüşün piri Adam Smith, savunmanın bir kamu malı olduğunu ve özel sektör tarafından sağlanamayacağını kaydetmiştir. Ancak liberal görüşte olanlardan bazıları, savunma sanayiinin özel sektörün elinde ve rekabetçi ortamda en iyi ürünler vereceğini savunmuştur ve savunmaktadır.[1]

Ekonominin askerî kudrete katkısına karşılık, askerî kudretin de ekonomiye katkısı olmaktadır. İnsanlığın en eski çağlarından beri aşirete, topluma, devlete ekonomik menfaat sağlamakta askerî güç kullanılmıştır. Kapitalizm döneminde de iktisadî kudret ile askerî kudret arasındaki karşılıklı birikimli ilişki devam etmektedir ve bu ilişki, kapitalist dünya sistemini biçimlendirmiştir.

17.-19. yüzyıllarda gelişmiş ülkeler, askerî kudretlerini kullanarak, sömürge imparatorlukları kurdu ve Marx'ın ilkel birikim dediği soygun politikalarıyla sermaye birikimini hızlandırdı. Kapitalizm öncesi imparatorluklar fethettikleri ülkeleri haraç alarak soyar iken, kapitalizm çağında başka toplumları soyma yöntemleri çeşitlenerek vergi alma, tabiî kaynakları ucuza kapatma, köle çalıştırma, ucuz işçi çalıştırma ve zorla pazar açma gibi şekiller aldı.

Askerî gücün 19. yüzyılda dünya ticaret düzenini şekillendirmekteki işlevine tipik bir örnek Afyon Harbi'dir. 19. yüzyılın başında İngiltere Çin'den ipek ve porselen ithal etmekte idi. Ancak Çin'de İngiliz mamullerine talep olmadığından, İngiltere, Çin ile ticaretinde açık vermekte idi. Bunu telafi etmek için İngiltere ihraç mamullerini sömürgesi Hindistan'a ihraç edip Hindistan'dan Çin'e çeşitli ham maddeler ve afyon satmakta idi. Çin'e afyon ithali yasaktı. Çin hükûmeti İngilizlerin afyon ihracatını engellemek üzere etkili tedbirler alınca, İngiltere Çin'e askerî müdahalede bulundu ve Çinli silahlı kuvvetleri yendi. 1842 Nancing Barış Antlaşması'nda Çin, ekonomisini İngiltere'ye açan çok ağır iktisadî şartlar kabul etmek ve Hong Kong'u İngiltere'ye vermek zorunda kaldı.

Emperyalizm terimi, 19. yüzyılda gelişmiş ülkelerin dünyanın az gelişmiş bölgelerini tamamen paylaşma mücadelesi döneminde kullanıma girdi. Birinci Dünya Harbi, İngiltere ile Almanya arasında dünya hegemonyası harbi idi. Harbin sonunda İtilaf devletlerinin Almanya'ya dayattıkları ağır tazminat, askerî zaferi iktisadî sömürüye çevirmenin başka bir çağdaş örneği idi. İkinci Dünya Harbi'nde de Nazi iktidarının Almanya'ya Avrupa'da 'Lebensraum' ('ya-

1 E. B. Kapstein, The Political Economy of National Security, Columbia, University of South Carolina Press, 1992. 2-7.s..

şama alanı', daha açıkçası sömürme alanı) kazandırma projesi, yine askerî zor ile kaynaklara el koyma ilkesinin devamı idi.

Kapitalizmin tarihinde 1914-1945 dönemi, iki cihan harbi ve arada büyük bir iktisadî bunalımla geçen bir dönemdir. Kapitalist âlemde İngiliz hegemonyasından Amerikan hegemonyasına geçildiği bir fetret devridir. 1945-1980 yılları ise, sosyalizm ideolojisinin kapitalist gelişmeyi kısıtladığı ve etkilediği bir dönemdir. Az gelişmiş toplumlar dünyasında sömürgeciliğe karşı mücadelelerin zaferi, kendi pazarını genişleterek koruma altında kalkınma stratejileri, gelişmiş ülkelerde sosyal refah devletinin kurulması büyük ölçüde 1917 Rus ve 1949 Çin Devrimlerinin etkisiyle bütün ülkelerde mazlum halkların ve emekçilerin mücadele gücünün arttığı bir dönemde gözlendi. 1914-1980 dönemine bütünüyle kapitalizmin tarihinde büyük bir parantez olarak görmek mümkündür. Zira bu dönemde kapitalizmin küresel genişlemesi yavaşlamıştır. Parantezin 1980-1992 yılları arasında tedricen, SSCB ve Çin'de önemli politika değişiklikleriyle ve sonra SSCB'nin dağılmasıyla kapandığını söyleyebiliriz. Ata sözünün dediği gibi, mani (sosyalist ideolojinin baskısı) zail olunca hâl (kapitalist genişleme) avdet etti.

Askerî kudretin başka ülkeler üzerinde hegemonya kurmakta ve ilkel birikimi desteklemekteki işlevinin yanısıra ikinci bir iktisadî işlevi daha mevcuttur. 1929'da başlayan büyük iktisadî bunalımda İngiliz iktisatçısı Keynes'in işgücünün tam istihdamını sağlamak için kamu harcamalarının arttırılabileceğini önermesiyle askerî harcama yeni bir iktisadî işlev kazanmıştır. Keynes'in kuramından çıkan bir sonuç, her türlü kamu harcaması gibi askerî harcamanın da işsizliğe karşı etkili bir tedbir olduğudur. Hatta Keynes, bu gibi harcamalar bir lira arttırıldıkta, bunun, dolaylı etkileriyle beraber, bir liradan daha büyük bir millî hâsıla artışı sağlayacağını ortaya koydu.

Solcu Amerikan çevrelerinde bu siyasete "askerî Keynescilik" denmektedir. ABD, İkinci Dünya Harbi'nden sonraki yıllarda, büyük bunalımın nüksedebileceği korkusu ve Keynes'in kuramının etkisi ile, harp zamanında başlattığı iktisadî verileri ve istihdam verilerini toplamaya devam etti ve tam istihdama öncelik veren makroiktisadî politikalar uyguladı. Soğuk harp, askerî harcamaya gerekçe teşkil ederek bunu kolaylaştırdı. Baran ve Sweezy 1960'larda, tekelleşmiş ABD ekonomisinde büyük bir talep yetmezliği (üretime pazar bulma) sorunu oluştuğunu ve ABD'nin bunu kısmen yüksek askerî harcamaları ile çözdüğünü ortaya koymuştur.[2]

Bazı araştırmacılar, askerî harcamalar kapitalist ekonomiyi canlandırıcı etki yapsa da, harplerin kıtlığa, para arzında artışa, enflasyona, ticaretin ve yatırımın kesintiye uğramasına yol açtığına dikkat çekmiştir. Kondratiyef kapitalizmin uzun konjonktür dalgalarının büyük harplerin başlatmasıyla ilgili olduğunu öne sürmüştür.[3]

Batılı gelişmiş kapitalist ülkelerin askerî harcamalarının SSCB'yi de büyük askerî bütçeler yapmağa zorladığı, ve bunun sonucunda SSCB'nin sivil tüketime ayrılan kaynakları kısıtlamasının bu devletin

2 Paul Baran, Büyümenin Ekonomi Politiği, İstanbul, May Yayınları, 1974.
3 E. B. Kapstein, age, 19-20.s..

dağılmasında rol oynadığı yolunda bir kanaat vardır.[4] Buna mukabil, SSCB'nin de, 1980'lerde Batı istihbarat örgütlerine sızmış ajanları eliyle, SSCB'nin askerî gücü konusunda abartılmış yanlış malûmat verip ABD'yi yanıltarak, çok pahalı askerî projeler uygulamağa mecbur ettiği de öne sürülmektedir.[5] Burada askerî harcamaların üçüncü bir "iktisadî" işlevi ortaya çıkıyor: hasmı silâhlanma yarışına mecbur ederek malî (ve dolayısıyla siyasî) olarak zayıflatma işlevi.

1945-1992 yıllarında kapitalizmin merkez devletleri, SSCB ile nükleer bir çatışma rizikosu yaratmamaya dikkat ederek askerî güçleriyle az gelişmiş ülkelere çok sayıda müdahalede bulundu. Mısır'a, Kore'ye, Panama'ya, Grenada'ya, Vietnam'a müdahaleler sayılabilir.

Soğuk harbin sona ermesi, askerî Keynescilik politikasının gerekçesini ortadan kaldırdı. 1980'lerin ortalarından itibaren gelişmiş kapitalist ülkelerin askerî harcamaları azaltıldı. Bunun etkisiyle dünyada askerî harcamalar azalma eğilimine girdi. 1990-1995'te uluslararası silâh ticareti de azaldı. 1998'de dünyanın en büyük 100 silâh üreten şirketinin toplam satışlarının değeri 155 milyar dolar idi.[6]

Oysa gelişmiş kapitalist ekonomilerin askerî harcama ihtiyacı ortadan kalkmamıştır. Bir kere ABD ekonomisi bir daralma yaşamaktadır, ve Almanya ve Japonya gibi diğer büyük merkez ekonomilerinin büyümesi de zayıflamıştır. Yani Keynesci maliye politikası uygulamak için elverişli bir konjonktürdür. İkincisi, büyük bir harp sanayiini ayakta tutmak için devletin devamlı silah, mühimmat, teçhizat siparişi etmesi gerekir. Soğuk harbin sona ermesinden sonra, 1990'larda ABD ve Avrupa silâh sanayilerinde, şirketlerin aldıkları tedbirlere rağmen, 2000 yılında hâlâ önemli ölçüde kullanılmayan üretim kapasitesi sürmekte idi ve şirketler sipariş almak için kapışıyorlardı.[7] 2000-2001 yıllarında, ABD savunma sanayiindeki şirketler toplam 3198 milyon dolar siyasî bağış yaptı.[8]

Sürekli istiflenen silahlar ve mühimmat sorununu çözmek için bunları arada sırada kullanmak ve depolardaki teknolojisi eskimeye yüz tutmuş malzemeyi tazelemek gerektiği açıktır. Silahlı harekât bu imkânı verdiği gibi, askerlere harp oyunlarından daha esaslı bir tecrübe kazandırmakta, yeni silahları ve teçhizatı deneme fırsatı sağlamaktadır. Yeni silâh ve teçhizatın denk hasımlar arasında ciddî çatışmada denenmeyip savunması zayıf hasımlar üzerinde denenmesi, hem büyük devletlerin hem de silâh ve teçhizatı üreten şirketlerin işine gelmektedir.

O hâlde soğuk harbi ikame edecek yeni bir gerekçe lâzımdır. Bu gerekçe "tedhiş"tir ve "tedhişi destekleyen", kitle imha silâhları ürettiği savlanan "haydut devletler"dir. Bu kavramlar, az gelişmiş dünyada İran ve Kuzey Kore gibi iktisadî milliyetçilik uygulamaya ve bağımsız siyaset izlemeye çalışan son birkaç odağı yok etmek için icat edilmiştir. Askerî harekât yapmak, aynı zamanda Rusya'ya ve Çin'e askerî güç sergilemek için de elverişlidir. Körfez Harbi, Afganistan müdahalesi ve hâlen hazırlıkları süren ikinci Irak müdahalesi gibi harekâtlar, Semir Emin'in zikrettiği, tabiî kaynaklar üzerindeki hâkimiyeti pekiştirmeye de yaramaktadır.

4 Tim Weiner "How Moscow Won the Cold War", The New York Times. 9 Aralık 1995; Henry C. K. Liu "Republican Military Keynesianism Redux" http://csf.colorado.edu/forums/pkt/2000/msg02796.html

5 Tim Weiner, age.

6 SPRI Yearbook 2000: Armaments, Disarmament and International Security; özeti http://www.sipri.se

7 SIPRI Yearbook 2000 Armaments, Disarmament and International Security, 4. Bölüm.

8 Kaynak: http://www.opensecrets.org.

1998'den itibaren, başta ABD ve Rusya'nın harcamalarını artırmaya başlaması ile dünya askerî harcama toplamı tekrar artmaya başladı. Dünyada askerî harcamalar, 1998-2000 arasında reel olarak yüzde beş artmıştır. 2000 yılında bu harcamaların toplamı 798 milyar dolar olarak tahmin edilmektedir (fert başına 130 dolara tekabül etmektedir).[9]

Neticede dünya kapitalizminin merkezleri, 16. yüzyıldan beri hammadde kaynaklarını kontrol etme, ucuz işgücü bulma ve pazar tutma amaçları ile askerî güçlerini kullanmaya devam etmektedir. İktisadî kudretleri sayesinde de askerî kudrette üstünlüklerini muhafaza edebilmektedirler.

Bu noktaya kadar ekonomi ile askerî kudret arasındaki ilişkiye kapitalizmin merkez ülkelerinin açısından ve tarihinden baktık. İlişkiye az gelişmiş ülkeler açısından son kısımda değineceğiz.

Teknoloji ve askerî kudret

Bilimsel araştırma kapasitesinin ve teknoloji üretme yeteneğinin ülkenin askerî kudretine etkisi birden fazladır. İletişimden ulaştırmaya ve tıbba kadar, özünde sivil olan birçok alanda yapılan keşif ve icatlar, ülkelerin askerî savunma ve saldırma kapasitesini geliştirmiştir. Telgrafın, radyonun, raylı ulaşımın, buharlı motorların ve uçakların icadı, seferberlikten orduyu sevk etme ve harbetmeye kadar birçok askerî faaliyeti etkilemiştir. Tıptaki ilerlemeler de, kışlalarda bulaşıcı hastalıkları ve muharebede yaralananların ölüm oranını azaltmaktadır. (1870'ten önce hastalıktan ölen askerlerin sayısı çarpışma sonucu ölen sayısının beş katı idi. 1918'de oran beşte biri olmuştu.[10]) Bu keşif, icat ve imkânları hasımlarından önce sağlayan ülkelerin askerî alanda bir üstünlük elde ettiği açıktır.

Teknolojinin bu dolaylı etkilerinin yanısıra yeni silah ve savunma sistemleri geliştirme yeteneği, tabiatıyla ülkenin askerî kudretini doğrudan etkiler.

Birinci ve ikinci sanayi devrimlerinin gerçekleştiği ülkeler (birincisinde İngiltere, ikincisinde Fransa, Almanya, ABD, Rusya, Japonya) dünya çapında askerî kudrette öncü ülkeler oldu. Bu ülkeler, silahı ve askerî teçhizatı özel sektör ve devlet eliyle üretmekte farklı politikalar uyguladı. Ancak Birinci Dünya Harbi'nden itibaren hepsinde devlet teknolojik araştırmaları izleme ve yönlendirmede rol oynamaya, bilim ve teknoloji askerîleşmeye başladı. İki dünya harbi arası dönemde önemli askerî teknoloji araştırmalarının da uluslararası boyutu vardı. Fransa, Almanya, İtalya ve ABD'de yapılan ve birbirini tamamlayan nükleer araştırmalar, sonunda atom bombasının icadı ile neticelendi. İkinci Dünya Harbi'nde ABD hükûmeti, ülkenin özel sektörde, üniversitelerde ve kamu sektöründe mevcut fennî araştırma potansiyelinin tümünü harbe yönelik araştırmalarda kullanabilmek için, Beyaz Saray'a bağlı bilim ve teknoloji daireleri kurdu. Radarın, atom bombasının, bilgisayarın icadı bu kurumların koordinasyonu altında gerçekleşti. ABD'de bu örgütlenme hâlen çalışmaya devam etmektedir.[11]

Yirminci yüzyılda ABD, SSCB, İngiltere ve Fransa'nın nükleer silâhlar geliştirmesi ve bunları çok miktarda depolaması bir nükleer güç

9 SIPRI Yearbook 2001, 4. Bölüm.
10 Michael Howard. War In European History, Oxford, Oxford University Press, 1976, s.116..
11 E. B. Kapstein, age, 25-26.s..

dengesi sağlamıştır. Bu denge, kapitalist sistemin merkezleri ile SSCB arasında nükleer ve nükleer olmayan çatışmaları önlemiştir. Günümüzde Çin'in, Hindistan'ın, Pakistan'ın (ve muhtemelen İsrail'in ve başka ülkelerin) de atom bombaları mevcuttur. Ancak bu ülkeler, nükleer bombayı hedefe ulaştıracak uzun menzilli füze tekonolojisinde büyük devletlerden geridirler.

Mikroelektronik, bilgi işlem ve uzaydan istihbarat toplama teknolojisi, gelişmiş ülkelere dünyanın herhangi bir yerinde, küçük büyük herhangi bir hedefi vurma yeteneğini kazandırmıştır. Bu yetenek sayesinde gelişmiş ülke devletleri, az gelişmiş ülkelere havadan yaptıkları saldırılarda sadece askerî hedefleri vurduklarını ve sivil zayiata yol açmadıklarını iddia ederek, kendi kamularına askerî harekatları kolayca kabul ettirebilmektedir.

1990'larda kapitalizmin merkez ülkelerinde askerî teknolojide kendine yeterlik endişesinin, hammadde ve enerji temin endişesine ağır bastığı gözlenmektedir. Bu devletler öteden beri birbirlerine ve az gelişmiş ülkelere askerî avantaj sağlayan veya sağlaması ihtimali olan teknolojileri (sivil nükleer teknoloji, bilgisayar teknolojisi, füze teknolojisi) transferde ve bu teknolojileri içeren malların ihracatında çok temkinli davranmaktadır. Örneğin ABD, 1960'larda Fransa'nın nükleer araştırmalarını kösteklemek için bu ülkeye bilgisayar teknolojisi satmadı. Japonya'nın, Vietnam Harbi sırasında ABD'nin talep ettiği bazı askerî teknolojileri satmadığı iddia edilmektedir.[12]

Ancak askerî teknoloji üreten çok uluslu şirketlerin mülkiyet ve kontrolunun değişik merkez ülkelerin sermayedarları arasında dağılmış olması ve el değiştirmesi bu kontrolu zorlaştırmaktadır. Örneğin, gelişmiş ülkelerin büyük şirketleri, diğer gelişmiş ülkelerde doğrudan yatırım yapmaktadır (tesisi kurmakta veya satın almaktadır) ve bunların bir kısmı da savunma sanayiinde yer almaktadır. Bu konuyla ilgili ilginç bir örnek olay 1987 yılında oldu: ABD'de Kaliforniya eyaletinde kurulu ve zarar etmekte olan Fairchild yarı-iletken firmasının hisselerinin yüzde seksenini Japon Fujitsu firması 400 milyon dolara satın almağa teşebbüs etti. Bu girişim, ABD teknolojisinin yabancıların eline geçeceğine dair telaşa yol açtı ve ABD hükûmeti Fujitsu'nun alımını engelledi; hisseler 120 milyon dolara bir Amerikan firmasına satıldı. Oysa ki, Fairchild firması, zaten Fransız Schlumberger firması tarafından kurulmuştu. Olayı nakleden Kapstein, satışa müdahale eden ABD Cumhurbaşkanı Reagan'ın, şirketin Fransız mülkiyetinden haberdar olmadığını iddia etmektedir.[13]

Çok uluslu şirketlerin askerî araştırma geliştirme faaliyetlerinin bir kısmını şirketin mülkiyetinin toplandığı ülkede değil de başka gelişmiş ülkelerdeki ortaklıklarında yapması da, gelişmiş ülkeler arası teknolojinin yayılmasında âmil olmaktadır. Yabancı üniversitelerde öğrenci okutmak da yabancı teknoloji edinmenin bir aracı olarak kullanılmaktadır. Öte yandan gelişmiş kapitalist devletler, aralarında anlaşarak, belli kritik teknolojilerin az gelişmiş ülkelere ihracatını önlemeğe çalışmaktadır. Bu alanda değişik silâh türleri-

12 E. B. Kapstein, age, 1992,188.s..
13 E. B. Kapstein, age, 1992, 196-197.s..

nin (biyolojik, kimyasal, nükleer silâhların ve teknolojilerinin) yayılmasını önlemeğe matuf birkaç antlaşma mecvut. Ancak kapitalist şirketlerin kâr güdüsü ve silâh üreten kapitalist ülke devletlerinin ihracat güdüsü, bu kontrolları etkisiz kılmaktadır. Bu sebeple silâh ambargoları da kolayca delinebilmektedir.[14] Kitle imha silâhlarının kontrolunda önemli bir sorun, en büyük stoklara sahip ABD'nin kimyasal ve biyolojik silâhsızlanma konusunda isteksiz davranmasıdır. Bu ülke Biyolojik ve Zehirli Silâhlar Konvansiyonu'nun etkili denetleme mekanizmaları kurmasına şiddetle muhalefet etmektedir. 1999'da Kimyasal Silâhlar Konvansiyonu uyarınca silâh stoklarını mühleti içinde beyan etmemiş, imzacı devletler arasında güvensizlik yaratmıştır. Rusya da maddî kısıtları sebebiyle kimyasal silâh imha programını zamanında uygulayamamaktadır. Öte yandan bu ülkenin de biyolojik silâh araştırmasına gizlice devam ettiğinden kuşkulanılmaktadır.[15]

Teknoloji ve askerî kudret bağlamında zikretmek gereken son bir husus, askerî kudrette halkın devlete siyasî desteğinin önemidir. Teknoloji üretme yeteneği ve finansal güç, kitle iletişim araçları (televizyonlar, basın ajansları) kurmayı ve kitle iletişimini kontrol etmeyi kolaylaştırdığı için siyasî destek toparlamakta da önemli bir etken olmaktadır.

Emekçi halklar açısından güvenlik sorunu

Yukarıda sunulan tablo, dünya kapitalist sisteminin cenderesinden kurtulmaya yönelen ülkelerin kalkınma sürecinin bir hayli ihtilatlı olacağını göstermektedir. Dünya Bankası 2000/2001 Dünya Kalkınma Raporu'nun verilerine göre, 1997 yılında dünyada toplam askerî harcamaların ülkelerin gayrisafî millî hâsılalarının toplamına oranı yüzde 2.5 idi. Düşük gelirli ülkelerin ve orta gelirli az gelişmiş ülkelerin askerî harcamalarının gayrisafî millî hâsılaları toplamına oranı (her iki grup için) yüzde 2.9 idi. Dünya Bankası'nın "yüksek gelirli" diye tasnif ettiği ülkeler grubunda bu oran yüzde 2.4 idi. 1998 yılına kadar azalma eğilimi gösteren dünya askerî harcamaları, bu yıldan sonra tekrar artmaya başladı. 2000 yılında bu toplam 798 milyar dolar oldu.

Bu kaynaklar sivil toplumsal ihtiyaçlara tahsis edilse, az gelişmiş ülkelerin de gelişmiş ülkelerin de birçok toplumsal sorunu çözülebilir veya hafifletilebilir. Bu sebeple, dünyanın emekçi halkları açısından, bütün ülkelerin güvenliğinin sağlanması ve genel silâhsızlanma çok arzulanır bir hedeftir. Ancak genel silâhsızlanma, askerî harcamalarla beslenen ve siyasî nüfuz sahibi sermaye gruplarının menfaatine aykırı olduğu için, gelişmiş kapitalist devletler, genel silâhsızlanma projesine sıcak bakmamaktadır. Üstelik SSCB'nin dağılmasından ve Çin'in kapitalizmle uzlaşmasından sonra, ABD başta olmak üzere kapitalist dünya sisteminin merkezini teşkil eden gelişmiş ülkelerin, dünyanın siyasî ve iktisadî düzenini düzenlemek için zor kullanma eğiliminin arttığı gözlenmektedir. ABD'nin gelecekteki askerî stratejisine kafa yoran uzmanlar, diğer büyük devletlerle veya nükleer silâhlı devletlerle çatışmadan ziyade az gelişmiş ülkelere müdahalelerin biçimi üzerinde durmaktadır. Uluslа-

14 SIPRI Yearbook 2000, 7. Bölüm.
15 SIPRI Yearbook 2000, 9. Bölüm.

rarası Stratejik Araştırmalar Enstitüsü yayınları arasında "Stratejide Devrim" başlığı ile bir kitapçık yayınlamış olan L. Freedman, ilerdeki "muhtemel çatışmaların toplumsal karakteri"ne işaret etmekte, ve gerilla harbine ve "tedhişe" karşı ABD silâhlı kuvvetlerinin hangi yöntemlerle mücadele edeceğini irdelemektedir. Burada hasım olarak hangi ülkelerin düşünüldüğü bellidir.[16]

Gelecekte, kapitalist dünya sistemi içinde bağımlılık ilişkisinden bağımsızlığa yönelen az gelişmiş ülkelerin, yirminci yüzyılda olduğu gibi, ciddî güvenlik ve savunma sorunları ile karşı karşıya kalacağı anlaşılmaktadır. Bağımsızlığa ve kalkınmaya yönelen bir az gelişmiş ülkenin, geçmiş rejimlerin gelişmiş ülkelere ve onların güdümündeki "uluslararası" örgütlere taahhütlerini, anlaşmalarını ihlâl etmesi kaçınılmazdır. Kapitalizmin merkezlerinin, bu ihlâlleri yapan (örneğin madenlerini millîleştiren, çok uluslu şirket tesislerini kamulaştıran, dış ticaretini kontrol altına alan, fikrî mülkiyeti tanımayan) ülkelere ağır siyasî ve askerî baskı yapması muhtemeldir.

Az gelişmiş ülke halkı ile emperyalist güç karşı karşıya geldiğinde bakışımsız bir ilişki ortaya çıkmaktadır: bir yanda teknolojik ve finansal kudret, diğer yanda emekçi halkın birliğinin ve yaşama hakkı için mücadele azminin verdiği manevî ve siyasî kudret. Gelişmiş kapitalist devletlerin askerî müdahalelerini önleyecek ve caydıracak tedbirler alınmadığı takdirde, bu manevî ve siyasî kudreti büyük fedakârlıklarla ispatlamak zorunda kalınabilir.

Bağımsızlığa ve kalkınmaya yönelen az gelişmiş ülkenin güvenlik ve savunma alanında uygulayabileceği tedbirleri şöyle sıralayabiliriz: (1) Muvazzaf ordunun, hava ve deniz kuvvetlerinin savunma gücü ve sivil halkın gayrinizamî harp hazırlıkları ile saldırıları caydırmak. (2) Aktif diplomasi yoluyla, emperyalist nüfuzun çok etkilemediği devletlerle dostluk ve saldırmazlık antlaşmaları yapmak. (Türkiye'nin 1923-1938 arasında güvenlik politikası böyle bir antlaşmalar ağına dayanmakta idi.) (3) Kitle iletişim ve propaganda mücadeleciyle saldırıları caydırmak. Dünya kamu oyuna hitap eden yaratıcı ve enerjik bir diplomasi, iletişim ve propaganda faaliyeti; gelişmiş ülke devletlerinin birliğini bozmak, o ülke halklarının devletlerine desteğini kırmak ve tarafsız ve dost halkların desteğini sağlamak suretiyle emperyalistlerin askerî harekât kararı almalarını zorlaştırır.[17]

Son tahlilde, davasına sarılmış kitlelerin fedakârlığının ve yaratıcılığının maddî yönden daha güçlü olan ama beşeriyetin değerlerinden yoksun hasımlarını dize getirdiğini tarih göstermektedir. Türkiye'de ve başka bağımlı az gelişmiş ülkelerde emekçi iktidarının kurulması ve sosyalist inşaya başlanması, kitlelerin fedakârca çalışma kapasitesini ve yaratıcılığını harekete geçirip bunu verimli mecralara yönlendirerek teknolojide geriliği ve iktisadî az gelişmişliği giderecek ve güvenli yeni bir dünyanın temellerini atacaktır.

16 Lawrence Freedman, age. 76-77..s.

17 Edward Said, Filistin yönetiminin iletişim ve propaganda faaliyetlerinde zayıf kalmasının, İsrail'in propaganda savasında üstün gelmesinin Filistinlilerin siyasî zaafının bir etkeni olduğunu vurgulamaktadır ("Occupation is the Atrocity" http://wwww.palestinemonitor.org/archives.)

WOLFGANG HARICH

İŞÇİ SINIFI VE AYDINLAR

Gelecekteki uzak hedef, işçiler ve aydınlar, kol ve kafa emeği arasındaki karşıtlığın, hatta farkın ortadan kaldırılmasıdır. Bu "ortadan kaldırma" kesinlikle yalnızca eski durumun yok edilmesinden ve aşılmasından değil, aynı şekilde ve zamanda sınıfsal bölünmeye ve iş bölümüne borçlu olunan bütün ilerlemelerin ve kazanımlarının korunması, "yükseltilmesi" ve yaratıcı bir biçimde geliştirilmesinden oluşacaktır.

9 Aralık 1923'te Doğu Prusya'da doğdu. 1942'de orduya alındı ve 1943'te firar etmek isterken yakalanıp cezaya çarptırıldı. 1944'te kaçtı ve komünistlerin önderliğindeki "Berlin Ernst Direniş Grubu"na katıldı. 1945'te yeniden kurulan Almanya Komünist Partisi'ne katıldı. 1946-1951 yılları arasında Doğu Berlin'de felsefe ve edebiyat okudu. 1951'de Bertold Brecht, Ernst Bloch ve George Lukacs ile tanıştı. "Tagliche Rundschau" ve "Neue Welt" gazetelerinde ve dergilerinde edebiyat eleştirileri yazdı. 1946'da Sosyalist Birlik Partisi'ne (SED) üye oldu. 1953'te "Deutsche Zeitschrift für Philosophie" (Alman Felsefe Dergisi)'ni kurdu. DAC'de Heinrich-Mann ödülünü aldı. 1968'de "Jean Paul'ün Felsefi Egoizme Eleştirisi"ni,1971'de "Devrimci Sabırsızlığın Eleştirisi Üzerine-Eski ve Yeni Anarşizmle Bir Hesaplaşma"yı yazdı. 1972'de ekoloji üzerine araştırmalara yöneldi. 1995'te öldü.

Neue Welt, Sayı 7, Nisan 1949
Çeviren: Olcay Geridönmez

(...)

I.

Uluslararası işçi sınıfının önderleri Marx, Engels, Lenin ve Stalin, işçiler ve aydınlar arasındaki ilişkinin, proletarya diktatörlüğü, sosyalizm ve komünizm dönemlerinde geçirmek zorunda olduğu gelişmeler üzerine ayrıntılı bilgi vermişlerdir. Proletaryanın gelecekteki uzak hedefleri konusunda, Marx'ın 1875'te kaleme aldığı "Gotha Programı'nın Eleştirisi"nde komünist toplumun iki aşaması -sosyalizm ile komünizm- arasındaki farkın açıklandığı belirleyici satırlar bulunmaktadır.

"Kapitalist ve komünist toplum arasında", diye yazar Marx, "birinin diğerine dönüştüğü devrimci dönüşüm süreci bulunur. Buna, devlet biçimi proletaryanın devrimci diktatörlüğünden başkası olamayacağı politik bir geçiş süreci de eşlik edecektir."

Bu süreçte proletarya, öncü partisinin liderliğinde planlı bir biçimde başlattığı sosyalizmin inşası için gerekli iktidar koşullarını eski sömürücüler tabakasını zorla baskı altında tutarak sağlar.

Ancak sosyalizmin kendisi de nihai hedef değildir. Bireyin ortaya koyduğu emek ile yaşmasal ihtiyaçlarının karşılanışı arasındaki ilişkiyi sosyalizmde hâlâ şu ilke belirler: "Herkesten yeteneğine göre, herkese emeğine göre!"

"Burada söz konusu olan", diye yazar Marx, "kendi temeli üzerinde gelişmiş bir komünist toplum değil, tersine kapitalist

toplumdan doğmuş, yani her bakımdan –ekonomik, ahlaki, düşünsel– bağrından kopup geldiği eski toplumun özelliklerini miras almış bir komünist toplumdur."

Eski toplumdan miras alınan bu "özelliklerin" ne olduğu açıktır: Ekonomik açıdan, insanların maddi ihtiyaçları ile var olan tüketim malları arasındaki, ve ancak üretimin sosyalist üretim ilişkilerine dayanarak devasa bir gelişme kat etmesiyle aşılabilecek oransızlıktan kaynaklanmaktadır. Ahlaki ifadesi ise, emeği toplum için bir ihtiyaç olarak duyumsamada ve toplumsal hak ile görevleri, devletin yönlendirmesi olmaksızın kendiliğinden dengeli, uyumlu bir ilişki haline getirmede görülen eksikliktir. Düşünsel olarak bu miras, proleter devrimin, kapitalizmi tasfiye etmeden önce ondan devralmak zorunda olduğu, bir yandan o ana kadar sömürülmüş ve ezilmiş emekçi kitlelerinin içinde bulunduğu yetersiz eğitim düzeyinde; öte yandan da, işbölümü ve burjuva ideolojisi (yani yine kapitalist üretim ilişkileri) nedeniyle insanlık dışı bir güdüklüğe ve körelmeye zorlanmış eğitimli kişilerin entelektüel bilgi, beceri ve ilgilerinin uzmanlaşma kaynaklı tek yönlülüğünde ve darlığında ifade bulur.

Kapitalizmin (ve genel olarak sınıflı toplumun) bütün bu tortu ve artıkları, ancak zamanla, ancak sosyalizmin inşa, gelişme ve gelişmesinin daha üst düzeylerine ulaşma sürecinde aşılabilir ve sonunda komünizmde tamamıyla yok olabilir. Ancak komünizmde,

"Komünist toplumun daha üst bir aşamasında, bireylerin işbölümüne kölece boyun eğişleri ve bununla birlikte kafa emeği ile kol emeği arasındaki çelişki sona erdiği zaman; emek, geçim aracı olmaktan çıkıp birincil yaşamsal ihtiyaç haline geldiği zaman; bireylerin çok yönlü gelişmeleriyle birlikte üretim güçleri de büyüdüğüve bütün kolektif zenginlik kaynakları dolu dolu akmaya başladığı zaman; ancak o zaman, burjuva hukukunun dar ufukları tamamıyla aşılabilir ve toplum göndere çektiği bayrağına 'Herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre!' şiarını yazabilir." (Karl Marx, "Gotha Programı'nın Eleştirisi")

Demek ki, komünizme ulaşılması, proletarya diktatörlüğü ve sosyalizm koşullarında eski toplumun toplumsal güçleri ve ahlaki, düşünsel ve ideolojik alışkanlıklarıyla kesintisiz bir mücadele içerisinde adım adım elde edilmesi gereken bir dizi somut koşulun yerine getirilmesini şart koşmaktadır. Birbiriyle yakından ilgili olan ve her birinin gerçekleşmesinin ötekilerin de gerçekleşmesine bağlı olduğu bu koşullar arasında, yalnızca üretim araçlarının toplumsallaşması, üretimin planlı örgütlenmesi, teknolojinin mükemmelleştirilmesiyle ve emek üretkenliğinin nitelik yükselişiyle "kolektif servet"te sağlanan devasa bir artış ve gelişme değil, aynı zamanda insanların düşünsel ve ahlaki dönüşümü de bulunur. Kuşkusuz insan bilincinin bu düşünsel-ahlaki devrimcileşme sürecini geçirmesi, ancak üretim ilişkilerinin devrimcileşmesiyle mümkündür. İnsanlar ancak koşulları değiştirmek suretiyle kendilerini değiştirebilirler. Ne var ki maddi temelli bu koşullanma, düşünsel ve ahlaki etmenin, "subjektif faktörün" küçümsenmesi olarak anlaşılma-

malıdır. Komünist bilinç, komünizmin hem sonucu hem de koşuludur.

Komünist toplum, gerçekleşmesinin vazgeçilmez koşulu olarak; insanların tartışmasız, doğal, vazgeçilmez alışkanlığı, yaşamın temel unsuru haline gelmesi gereken ancak -komünist toplumun inşa sürecinde- proletaryanın öncü gücü olan Marksist Leninist parti tarafından sistemli bir biçimde öğretilirse bir alışkanlık haline gelebilecek yeni bir anlayışı şart koşar.

Ne var ki komünizm, yalnızca yeni bir ortak anlayış şart koşmakla kalmaz, aynı zamanda düşünsel önkoşul olarak (doğrusu ancak gelişmiş biçiminin bir sonucu olabilecek) "bireylerin her yönlü gelişimini" peşinen şart koşar. Tüm ihtiyaçların karşılanmasını, özellikle de sürekli artmaları (ki bu kaçınılmazdır) durumunda, güvence altına alan bir üretim düzeyinin yakalanması ancak, kitleler içinde uyumakta olan tüm yeteneklerin sosyalizm tarafından uyandırılmış ve azami derecede geliştirilmiş oluşuyla mümkündür. Kitleler arasındaki okuma yazma bilmezlik, kültür düşmanlığı ve cehaletin o zaman tamamen aşılmış olması gerektiği gibi, aydınların, gerçek anlamda evrensel bilgiyi dıştalayan ve toplumun tümüne yönelmeyi engelleyen o dar uzman vurdumduymazlığının da aşılmış olması gerekir.

II.

Komünizmin bu düşünsel koşullarının incelemesine geçecek olursak, bu koşullarla diğer, yani ekonomik ve ahlaki koşullar arasında nesnel olarak kopmaz diyalektik bir karşılıklı ilişki bulunduğu gerçeğinin daima bilincinde olmamız gerekir. Komünizmin talep ettiği gibi bireylerin her yönlü gelişimi ve eğitimi; sosyalist temel (üretim ilişkileri üzerindeki ortak mülkiyet) olmaksızın, emeğin üretkenliğinin artışı ve aynı sırada insanların komünist anlayışla eğitimi olmaksızın ne olanaklı ne de anlamlı olurdu.

Gelecekteki uzak hedef -daha önce bahsedildiği gibi- işçiler ve aydınlar, kol ve kafa emeği arasındaki karşıtlığın, hatta farkın ortadan kaldırılmasıdır. Bunu söylerken -sözcüğün diyalektik anlamına uygun olarak- bu "ortadan kaldırma" kesinlikle yalnızca eski durumun yok edilmesinden ve aşılmasından değil, aynı şekilde ve zamanda sınıfsal bölünmeye ve iş bölümüne borçlu olunan bütün ilerlemelerin ve kazanımlarının korunması, "yükseltilmesi" ve yaratıcı bir biçimde geliştirilmesinden oluşacaktır. Geleceğin komünist eşitliği, insanlığın ilkel başlangıç ve ortaya çıkış aşamasını, doğaya bırakılmış ve henüz tamamen hayvani bir varlık sürdüren ilk toplulukların eşitliğinin yeniden kurulması olmayacak, aksine bütün insanları aynı şekilde en üst entelektüel düzeye çıkarılması anlamına gelecektir.

Sınıflarının ideolojik terörünün zorla benimsettiği ahmakça önyargılara sahip burjuva aydınlarının çoğu, komünizmin düşünsel aynılaştırmaya, kişilik değerlerinin bozuşturulmasına, "yığınlaşmaya" yol açacağından endişe duyuyor. Ancak sosyalizm ve komünizmde aynılaştırılmak istenen aydınlar değildir; tersine, kent ve kırdaki emekçi kitleler

–çalışma ve maddi yaşam koşullarının sürekli ilerleyen iyileştirilmesi ve uygarlaşma temelinde– ahlaki eğitim düzeyleri, entelektüel becerileri, düşünsel talep ve ilgileri, bilimsel ve estetik yargılarının kesintisiz bir yükselişi aracılığıyla, giderek daha çok yönlü ve özenli hale gelen teknik, bilimsel, musiki vb. eğitim aracılığıyla aydınların düzeyine çıkarılmak isteniyor. Aklın "yığınlaşması" kendini, sosyalizm ve komünizmde demek ki gerçekten de kitlelerin düşünselleşmesi olarak gösterecektir.

Hedef budur. Ancak bu hedefe nasıl erişilecektir? Proleter sınıfın bu hedefe yönelmek için sahip olduğu kaçınılmaz eğilim ile toplumsal yaşamın şu anki somut koşulları gerçekçi bir biçimde nasıl bağdaştırılmalıdır? Bu eğilim, –yine aynı biçimde kaçınılmaz olarak– eski toplum güçlerinin, geleneklerinin ve alışkanlıklarının direnci karşısında nasıl başarıya ulaşacaktır? — Bu hedefe ulaşmanın birinci önkoşulu kuşkusuz burjuva eğitim ayrıcalıklarının kararlı ve tavizsiz bir biçimde ortadan kaldırılmasıdır. Proletarya diktatörlüğü sürecinde, yalnızca yeni devletin tüm eğitim kurumları kapılarını herhangi bir sınırlama olmadan tüm emekçilere ve çocuklarına açmasıyla yetinilmediği, bunun yanı sıra (kitleler arasındaki atalet faktörünün aşılmasına yönelik) yasal olarak zorunlu ortak bir öğretimden mezun olduktan sonra, ailesinin gelirine bağımlı olması veya kendini hızla geçindirmek zorunda olması gibi herhangi bir nedenle eğitim hayatının en ufak bir biçimde gölgelenmesi söz konusu olmaksızın her genç, yetenekleri ve ilgi alanları doğrultusunda yüksek eğitime yönlendirildiği zaman, ancak o zaman kent ve kırda emekçi kitleler içinde yeni bir aydın kesimi boy verebilir ve ancak o zaman sosyalizm sürecinde proleter sınıfın tamamının aydınların düzeyine yükselmesi mümkün olabilir.

Ancak bu da yeterli değildir. En mükemmel eğitim sistemi de olsa, eğer kitlelere ulaştırılacak eğitim konuları aynı zamanda, burjuva ideolojisinin deforme ve tahrif edici gerici önyargılarından arındırılmamışsa, sosyalizmin inşası için tamamen işlevsiz olacaktır. Proletarya, o güne dek burjuvazinin ayrıcalığı olan bilgiyi ve eğitim değerlerini kazanmakla yetinemez. Bu düşünsel serveti edindiği gibi onu düşünsel bir irdelemeden geçirmeli ve alt etmelidir. Yani onu eleştirel olarak aşmalı, işlemelidir. Onun gerici, idealist vb. yönlerini ayıklamalı ve bilimlerin, burjuva eğitim sisteminde yalnızca uzmanca darlaştırılmış, metafizik bir biçimde yalıtılmış ve tamamıyla canlı bir ilişkiden yoksun olan tekil bilgisini diyalektik materyalist görüşle birleştirmelidir. Proletaryanın entelektüel düzeye yükselmesi için; burjuva eğitim ayrıcalığının yok edilmesi birinci, bütün bilim dallarının ve devralınmış eğitim değerlerinin Marksist Leninist bir tarzda irdelenişi, işlenişi ve aşılması ise ikinci ve aynı derecede belirleyici koşuldur.

Bu iki koşul, üçüncü bir koşula bağlıdır. Bu da, proletarya ve aydınların proletarya diktatörlüğü sürecinde aralarında yeni, olumlu bir ilişki kurmalarıdır. Bunun için, bir yandan aydınların burjuva anlayışla-

rından, bireyselliklerinden, kitleleri küçümseme ve yok saymalarından vazgeçmeleri ve öte yandan da proletaryanın, kararlılıkla kendini, kapitalizmde, sömürü ve ezilme koşullarında gaddar burjuva eğitim ayrıcalığı olgusuna karşı -doğal olarak- gösterdiği o aydın düşmanı tutumunu bir kenara bırakması gerekmektedir.

Proletarya diktatörlüğü sürecinde yaratılması gereken proletarya ile aydınlar arasındaki yeni, olumlu ilişkinin sık sık "ittifak" olarak tanımlanması (son zamanlarda ilerici Alman basınında hep yeniden olageldiği gibi!) söz konusu edilecekse, bu kavramın doğru olmadığı ve büyük yanlış anlamalara ve yanılsamalara neden olabileceğini kesin olarak ayırt etmemiz gerekir. Bir ittifak ancak sınıflar arasında mümkündür. Bunlar, üretim sürecindeki konumlanışları nedeniyle sınıf olarak belirlenmiş ve tanımlanmışlardır ve de belirli tarihsel-toplumsal koşullar altında belirli olgu ve sorunlar karşısında objektif olarak ortak çıkarlara sahiptirler.

Demek ki, işçi sınıfı ve aydınlar arasında bir "ittifak"tan söz etmek anlamsızdır. Çünkü aydınlar bir sınıf değil, -toplumsal yaşamdaki önemlerinden bağımsız olarak- yalnızca şu ya da bu sınıfın, proletaryanın ya da burjuvazinin içinde yer alan bir öğedirler. Asıl sınıfının yanı sıra kendi başına, bağımsız sosyal bir tabaka olarak ortaya çıkmış aydın kesimi ya da (Karl Mannheim'in "İdeoloji ve Ütopya"da kurguladığı gibi) sınıflar üstü "özgür bir aydın kesimi" yoktur. Bu nedenle, işçiler ile aydınlar arasında dostluktan, güven dolu, samimi, iki taraflı kaynaşmaya dek sürekli yakınlaşmakta olan bir işbirliğinden söz etmek daha doğru olacaktır. Marx, (Alman-Fransız yıllıklarına giriş olmuş Arnold Ruge ile daha 1843'teki mektuplaşmalarında) "düşünen, acı çeken insanlık" ve "ezilen düşünen insanlık" arasındaki bir "anlaşmadan" bahseder. Stalin, somut "dostluk" ve "işbirliği" kavramlarını kullanır.

III.

İşçi sınıfı ve aydınlar arasında geniş kapsamdaki bir dostluk ve işbirliği, ancak proletarya diktatörlüğü koşullarında mümkün olsa da, kapitalist ilişkiler altında da kısmen mümkündür. Bunun nedeni, burjuva toplum düzeninde aydınların durumunun, burjuvazinin doğrudan temsilcilerinden farklı olarak özgün bir niteliğe sahip olmasından ileri gelir. Kapitalist koşullar altında, sınıf çelişkileri güçlendiği oranda, egemen sınıf çürümesi ve parçalanması ilerleyip kaçınılmaz yok oluşuna karşı ne denli ısrarla direnirse, toplumun devrimci krizi (tarihsel-toplumsal sürecin nitelik sıçraması) yaklaştığı oranda; egemen sınıf krizle başa çıkmaya, sömürülen ve ezilenleri dizginlemeye, onların olası müttefikleri olan, küçük burjuvazi ve köylülüğü yanıltma ve dağıtmaya yönelik önlemleri şiddetlendirdiği oranda aydınların durumu da o denli çelişkili ve tutumları o derece kararsız olur.

Böyle durumlarda, o güne dek burjuvaziye hizmet etmiş önemli sayıda aydının sadakatleri sarsılır. Ve proletarya, kendi gücünün ve görevlerinin bilincinde olması ve yeni

tipteki bir partinin; burjuvazinin isterik terörünü, iyi düşünülmüş, toplumbilimine dayanan bir strateji ve taktikle karşılamayı bilen, insanlık ve demokratik hak ve özgürlükler mücadelesinin ön saflarına geçen ve burjuva ideolojisinin dağıtılması ve parçalanması karşısına, Marksist Leninist dünya görüşünün birliğini, açıklığını ve ikna gücünü dikmeyi bilen bir partinin önderliğinde yürümesi kaydıyla, aydınlar arasından en iyi kafaları kendi safına kazanma şansına erişir.

Onları kendi tarafına çekme, bulundukları safları terk etmelerini sağlama, "sadakatsizliğe", sosyal köken ve "geleneksel efendilerle" köprüleri atmalarına sebep olmayı gerçekleştirebilmek için, Marksist Leninist partinin, aydınların bazı kesimleri üzerinde nüfuz kazanması, ikna etmesi ve proletarya davası lehine heyecanlandırması belirleyicidir. Çünkü kapitalizm koşulları altında -burjuva eğitim ayrıcalığı nedeniyle- istisnalar hariç aydınlar, en azından yalpalayan küçük burjuvazi kökenlidir.

Ancak yalnızca sosyal köken, aile bağları, eğitim, gelenek vb. bağlı olan koşullar değil, aynı zamanda toplumsal hayattaki ayrıcalıklı konum (veya en azından böyle bir konuma erişme umudu) aydınların büyük bir çoğunluğunu kapitalist koşullar altında, burjuvazinin maddi ve ideolojik açıdan bağımlı bir parçası olmalarına neden olur (ki bu arada bu bağımlılık, hem "bağımsızlık" iddiasıyla maskelenebilir hem de "ahlaki" ve "ulusal yükümlülükler" olarak idealize edilebilir). Yalnızca burjuvazi, ekonomide ve kamuda, kültür hayatında vs. aydınlara pozisyonlar dağıtacak araç ve güce sahiptir. Burjuvazi bu pozisyonlara, kendi sınıf çıkarları gerektirdiği gibi, salt sadık unsurlar getirecektir. Tersi ancak, söz konusu ülkede işçi sınıfı, insan hakları, ilerleme ve demokratik hak ve özgürlükler uğruna yürüttüğü kararlı mücadelesiyle geniş aydın kesimleri üzerinde nüfuz kazanmışsa ve böylelikle burjuvaziyi belirli pozisyonlara birtakım "güvenilir olmayan" unsurları getirmeyi göze almak durumunda bırakacak kadar güçlü ve bilinçli olması koşuluyla mümkündür.

(...)

IV.

Objektif olarak proletarya ve aydınlar, daha kapitalist koşullar altındayken ortak çıkarlara sahiptirler. Bu saptama, işçiler ve aydınların, sınıf mücadelesi sırasında somut olarak hâlâ azılı düşmanlar olarak karşı karşıya bulundukları; yani aydınların, büyük çoğunluğunun, sömürücü tabakalara itaat ettikleri ve sadık kaldıkları, işçiler tarafından sömürücülerin uşakları ve ajanları olarak görülüp haklı olarak nefret edilen, kendilerine karşı savaş açılan durum için de geçerlidir. Kapitalist koşullar altında aydın çoğunluğu, bilinçleri, somut eylemleri ile burjuvazinin davasına teslim olmuşlardır. Ancak objektif olarak tarif edilen paradoksal durumda bulundukları için, temsilcilerinden birçoğu (ve özellikle de en iyileri), burjuvazinin pratiğince hayal kırıklığına uğramış, işçilerin demokratik hak ve özgürlükler, ilerleme ve insanlık uğruna verdiği mücadeledeki kararlılığın-

dan ise etkilenmiş olarak kaderlerini işçi sınıfının devrimci hareketiyle birleştirebilir ve işçi sınıfı saflarına geçebilirler.

"Komünist Manifesto"da sözü edildiği gibi, "tarihsel hareketin tamamını teorik kavramayı başarmış" ve toplumsal kökenleriyle olan köprüleri atmış özellikle bu burjuva aydınları, proletarya için son derece büyük bir önem taşımaktadırlar. Birincisi, -her şeyden önce Marx, Engels ve Lenin'in, Franz Mehring, Rosa Luxemburg ve uluslararası işçi hareketinin daha birçok önemli önderi ve teorisyeninin örnek bir cesaret ve tutarlılıkla açmış olduğu- bu yolu yürüyenler, burjuva kampın daima en iyi ve en radikal kafalarıdır. İkincisi ise -ve belirleyici olan budur- proletaryanın, kendini "kendisi için bir sınıf" olarak biçimlendirebilmek, politik bir parti olarak ortaya çıkabilmek ve kendi devrimci ideolojisini bulup geliştirebilmek için -burjuvazi tarafından kendi içine kapalı bir tekel haline getirilmiş- bilimden gelen bu aydınlara adeta muhtaç olmasıdır.

Marksizmin kaynakları; Hegel'ci diyalektik, klasik İngiliz iktisatçılarının değer teorisi, Owen, Fourier ve Sain-Simon'un ütopik sosyalizmi ile restorasyon çağında Fransız tarihçileri Guizot, Mignet, Thiers ve Thierry tarafından sınıf mücadelesinin, toplumsal gelişmenin motoru olarak keşfedilişi; bilindiği gibi burjuva biliminin ve düşünsel kültürün en parlak başarılarıdır. Elbette Marx ve Engels'in, klasik Alman felsefesinin, İngiliz iktisadı ve ütopik sosyalizminin ortaya attığı -burjuva bilinç açısından onun göreli olarak en üst gelişme düzeyi için dahi çözülemez olan- sorunları, yalnızca işçi sınıfını esas almalarıyla bilimsel olarak çözmeleri mümkün olmuştur. Bu nedenle her şeyden önce, Marx ve Engels'in gözlemledikleri ve tarafına geçtikleri işçi sınıfının kendisi belirleyici önemdedir. Onun somut varlığı onlara, klasik burjuva felsefesi ve bilimini eleştirel bir tarzda alt etmelerine olanak tanımıştır. Ne var ki, tersinden aynı şekilde işçi sınıfı da ancak, Marx ve Engels, Hegel ile Feuerbach'ı, Smith ile Ricardo'yu, Owen ile Saint-Simon'u, Guizot ile Mignet'yi öğrenerek hazmedip ve eleştirilerini yapıp aştıktan, nitelik olarak tamamen yeni, devrimci teorilerini geliştirdikten ve onu, kendiliğinden doğmuş, küçükburjuva ütopya ve yanılsamalardan etkilenen işçi hareketine taşıdıktan sonra, dünyadaki tarihsel misyonunun bilincine varabilmiş ve -sınıf mücadelesinin koşullarına denk düşen- bilimsel temelli bir strateji ve taktik geliştirebilmiştir. Demek ki Marksizm bir anlamda, burjuva toplumunun gelişiminin doruk noktasındaki hümanist bilimden, sömürülen ve ezilen işçi kitlelerinin oluşturduğu barut fıçısına sıçrayan kıvılcımdır. (Şüphesiz bu kıvılcım, proletarya gerçek bir toplumsal güç olarak var olmasaydı ve gerçek sınıf mücadelesinin içinde yer almıyor olsaydı, yalnızca sönmekle kalmazdı; proletaryanın varlığı olmadan bu kıvılcımın çakması bile mümkün olmazdı.)

V.İ. Lenin "Ne Yapmalı?" adlı eserinde -ekonomizm ve kendiliğindencilik teorisinin çürütülmesi ve teşhir edilmesiyle ilgili olarak- proletaryanın, devrimci, bilimsel sınıf bilincinin pro-

letarya saflarına geçen burjuva aydınları tarafından geliştirilmesine muhtaç oluşunu özellikle vurgulamıştır:

"Hareketlerinin süreci içerisinde, çalışan yığınların kendi başlarına formüle edecekleri bağımsız bir ideolojiden söz edilemeyeceğine göre, tek seçenek şu oluyor: Ya burjuva ideolojisi ya da sosyalist ideoloji... Öyleyse, herhangi bir biçimde sosyalist ideolojiyi küçümsemek, ona birazcık olsun yan çizmek, burjuva ideolojisini güçlendirmek anlamına gelir. Kendiliğindenlikten çok söz edilmektedir. Ama işçi sınıfı hareketinin kendiliğinden gelişmesi, onun burjuva ideolojisine tabi olmasına....yol açar. Çünkü kendiliğinden işçi sınıfı hareketi trade-unionculuktur, salt-sendikacılıktır ve trade-unionculuk, işçilerin burjuvaziye ideolojik köleliği demektir."

Burjuva felsefesi ve bilimi peşinen, feodalizme karşı mücadele ettiği devrimci sürecinde bile, bir yandan tarihsel olarak gerekli ve ilerici, öte yandan ise kendisinin açıkladığı ideallere ve hedeflere ("özgürlük, eşitlik, kardeşlik") asla ulaşamayacak olan bir sömürücüler sınıfı ideolojisi olduğu çelişkisini içinde taşımaktadır. Burjuvazinin proletaryanın yardımıyla feodalizm karşısında kazandığı zaferinden hemen sonra, burjuvazi tarafından sömürülen ve ezilen proletaryanın sınıf mücadeleleri sahnesine aktif toplumsal güç olarak çıkmasıyla burjuva ideolojisi ve biliminin o ana dek gizli kalan iç çelişkisi açığa çıkar. Şimdi toplumun en ileri gücü artık burjuvazi değil, proletaryadır. Bunun ideolojik anlamı, proletaryanın, burjuvazinin devrimci döneminde kazanabildiği, ancak iktidarı ele geçirir geçirmez pratik olarak ihanet ettiği ve böylece teorik olarak da ya gerici düşünceler yararına terk etmek ya da savunmacı yalan ve boş laflara indirgemek zorunda kaldığı devrimci görüş ve ideallerin tek meşru varisi olmasıdır. Proletarya şüphesiz ki, ancak, burjuva ideolojisini bir bütün olarak eleştirel ve devrimci tarzda aştığında, bu mirası -klasik burjuva hümanizmasını ve burjuvazinin devrimci döneminde ortaya çıkan bilimleri- devralabilir ve geliştirebilir. Ancak eleştirel bir tarzda onu bir bütün olarak yok ederek onun pozitif, ilerici unsurlarını ve temellerini muhafaza edebilir ve ayakta tutabilir.

Marx ve Engels, bilimi tam da bu eleştirel-devrimci tarzda aşıp yeni, bilimsel bir dünya görüşü yaratarak, sosyalist idealleri işçi sınıfının devrimci hareketiyle birleştirdiler. Toplumsal konumu itibarıyle "kapitalizmin mezar kazıcısı" ve sosyalizm ve komünizmi inşa etmekle yükümlü toplumsal sınıf olduğu için, toplumsal gerçeğin biricik taşıyıcısı olan proletaryanın saflarına geçtiler. Marx ve Engels, kendi öz çıkarlarını proletaryanın gözleri önüne serdiler ve mücadelesinin gerçek hedeflerini gösterdiler: Genel olarak her türden sömürüyü ortadan kaldırmadıkça kendini sömürülmekten ve ezilmekten kurtaramayacaktır.

Proletarya saflarına geçiş için öncelikle, Marx ve Engels'in burjuva demokratları olarak, Alman feodal mutlakiyetine karşı mücadelelerinde yaşamak zorunda kaldıkları pratik politik tecrübeler belirleyiciydi. Politik pratikle ise teorik çalışmayı birleştirdiler. Teorisyenler olarak,

burjuvazi devrimci dönemini tamamladıktan sonra, burjuva kültürü gelişmesinin doruklarındayken, ağır bir krizin burjuva felsefe ve biliminin bütün dallarını sardığına tanık oldular. Hegel'in, diyalektiğinin devrimci ilkesine tamamen aykırı olan hukuk felsefesinde Prusya monarşisinin yüceltilişi; Hegel okulunun iflası; Berlinli solcu Hegel'cilerin küçükburjuva anarşist sözde isyancılar haline yozlaşmaları; Fransız aydınlanmacılığının demokratizminin ütopik sosyalizme dönüşmesi; ütopik sosyalistlerin, işçi sınıfının rolünü görememeleri, işçi hareketinin ilk, bağımsız kıpırdanışlarını küçümseyişleri; Sismondi ve klasik iktisatçılardan Ricardo, Mac Culloch ve Say arasındaki büyük kavga, liberal ekonomi biliminin kapitalizmin çelişkilerini tanımakta gösterdiği yeteneksizlik; Ricardo'nun değer teorisi ve Thompson ile Hodgskin'in bu teoriden yaptıkları komünist çıkarımlar — tüm bunlar, burjuvazinin tam da en üstün, en değerli, toplumsal gerçekliğe göreli olarak en fazla yaklaşan bilgileriyle çıkış yolu bulunmayan bir çıkmaza girmek zorunda olduğu gerçeğini ortaya koydu.

Marx ve Engels bu koşullar altında, bir zamanlar burjuva bilim adamları olarak araştırdıkları burjuva felsefe ve bilimin içine girdiği krizin değişik yansımalarını Almanya'da, Fransa'da ve İngiltere'de tutarlılıkla inceledikten ve en derin toplumsal köklerine indikten sonra, işçi hareketinin saflarına katıldılar. Bu sırada –söylendiği gibi– işçi sınıfını temel almalarına, başta politik pratiklerinden edindikleri bilgi ve deneyimler neden olduysa, ve yalnızca bu yönelim, çözümsüz görünen (ve burjuva sınıf bakış açısınca gerçekten de çözümsüz olan) sorunlara bilimsel bir çözüm bulmalarına olanak tanıdıysa, o zaman, aynı zamanda bu sorunların kendisi de, onları, burjuva sınıf bakış açısını aşıp, burjuva sınır ve bariyerlerini kırıp delmeye sevk etmiştir: Hegel'ci diyalektiği idealist mitolojik kabuklarından soyma ve onu, 18. yüzyıl Fransız materyalizmi ile Feuerbach'ın materyalist ateist "felsefe reformu" ile birlikte bir "senteze ulaştırma" sorunu; ütopik sosyalizmin mükemmel anlayışlarının gerçekleştirilmesi için somut toplumsal koşullara işaret etme sorunu; ekonomik krizlere bilimsel bir açıklama getirme sorunu; Ricardo'cu değer teorisini bilimsel olarak geliştirme, onu, kendine toplumsal gelişmenin bütün aşamalarında genel geçerlilik kazandırmak isteyen soyut metafizik iddasından arındırma ve değer ile metanın tarihsel olarak ortaya çıkmış ve tarihsel olarak geçici kategoriler olduklarını kanıtlama sorunu; Hodgskin'in ve Thompson'un komünizmini bilimsel olmayan, küçük burjuva ahlakçı karakterinden kurtarıp bilimsel olarak temellendirme sorunu; ve nihayet, materyalist temel duruştan taviz vermeden mekanik materyalizmin donukluğuyla ve tek yönlülüğüyle felsefi açıdan başa çıkma sorunu.

V.

Demek ki, Marx ve Engels'in –çözülmez diyalektik bir bütünlük içerisinde ve karşılıklı koşullama sonucu– proletarya saflarına geçmelerine hem pratik-politik hem de bilim-

sel motiflerin sebep olduğunu saptıyoruz. Bu saptama, aydınların durumu üzerine genel hatlarıyla söylenenleri, bir diğer önemli yönüyle anlaşılır kılmaktadır. Gösterildiği gibi, burjuvaziye "sarsılmaz sadakat" gösterse de, burjuva aydını, ister bu gerçeğin bilincinde olsun olmasın, ister trajik durumunu şöyle böyle sezip ona biçimi bozulmuş, mistikleştirilmiş, gerici bir yorum getirsin ya da isterse -istisnai durumlarda- nedenlerini açıkça görmeyi öğrenip bu kavrayışla pratik ve teorik olarak tek olası devrimci sonucu çıkarsın, yani proletarya saflarına geçsin, kapitalizmin çelişkilerinden etkilenmektedir.

Hangi durumda olursa olsun şu kesindir ki, aydınlar (en iyi ücretlendirilmiş olanlar da) egemenler tarafından yalnızca pohpohlanmamakta, rüşvetle satın alınmamakta ve emekçilere karşı kışkırtılmamaktadırlar, aynı zamanda sermayeye olan maddi ve düşünsel bağımlılıkları nedeniyle esir tutulmakta, sömürülmekte, kullanılmakta, fiziksel ve zihinsel anlamda terörize edilmekte, kötüye kullanılmakta ve yaratıcı güçleri ve olanaklarının her yönlü gelişmesi engellenmektedir.

Kapitalizmin çelişkileri -proletaryanın tersine- aydınlar nezdinde öncelikle maddi yoklukla açığa çıkmaz (geniş aydın tabakalarının proleterleşmesi ve sefaletle yüzyüze kalışları, ancak emperyalizm ve kapitalizmin genel krizi döneminde kayda değer toplumsal bir rol oynamaya başlar), tersine aydınların burjuvazi tarafından felsefi, bilimsel ve sanatsal açıdan geliştirilmesiyle özel olarak görevlendirildikleri burjuva ideolojisinin çelişkilerinde ve çözümsüzlüklerle dolu sorunsalında açığa çıkar.

Çelişki en açık ifadesini, burjuvazinin bir yandan, üretim güçlerinin geliştirilmesi için bilime, öte yandan da kitlelere egemen olmak için egemenliğini doğrudan ya da dolaylı olarak haklı çıkaracak bir "dünya görüşüne" ihtiyaç duymasında bulur: Kapitalizmin zorunlu ve kaçınılmaz zarar ve kötülüklerini (mutlu son filimlerinden tutun "Avrupa'nın" dolar gölgesinde "yeniden inşası"na kadar) savunmacı bir iyimserlikle gözboyamaya çalışmasıyla doğrudan; bunları kötümser bir biçimde (Schopenhauer'den tutun modern nihilizmin sayısız akımlarına kadar) doğanın ve insanın "sonsuz" kötülüğüne bağlamasıyla dolaylı. Ne var ki bütün bu burjuva "dünya görüşleri" ise, bütün bilimleri; her ne pahasına olursa olsun -burjuvazinin çıkarına- kapitalizmin zorunlu ve bilimsel olarak tespit edilebilir ve öngörülebilir geçiciliğini yalanladıkları, çelişkilerini örtüledikleri ya da uydurulmuş, ideolojik olarak uygun hale budanmış, farazi "nedenlere" dayandırmak zorunda oldukları için küçümserler. Aydınların, yani burjuvazinin hizmetinde hem bilimsel gelişmeyi ilerletmek hem de bilimsel olmayan burjuva "dünya görüşünü" üretmek ve sürekli yeni gerici sözde modernizmlerden oluşan renkli bir değiş tokuş çarkını çevirmek durumunda olan toplumsal tabakanın, aralıksız bir ideolojik krizin içinde bulunduğu aşikardır.

Tarihsel olarak Fransız devriminde Fransız burjuvazisinin zaferiyle ("özgürlüğün imparatorluğu"nun "burjuvazinin imparatorluğu" olduğu ortaya çıktığı zaman) start alan, 1848 devrimine kadar burjuva felse-

fesi ve biliminin tüm tezahürlerini kapsayan ve henüz Alman geç romantizmi döneminde burjuva öncesi, orta çağ düşüncelerinin gerici yozlaşmasına varan bu ideolojik kriz içinden, Marx ve Engels, bir önceki yüzyılın otuzlu ve kıklı yıllarında, pozitif unsurlarıyla nitelik olarak tamamen yeni, devrimci öğretilerini geliştirdiler. Aslında o zamandan beri, her burjuva aydını, bilimsel sosyalizm kurucularının yola çıktıklarıyla aynı, yalnızca daha da keskinleşmiş, ölçüsü artmış bir kriz durumunda bulunuyor. Yalnızca -Marx ve Engels'in aksine- burjuva sınıf bakış açısında ısrar etmeleri ve vicdanları rahat olsun olmasın burjuvazinin yaşamsal yalanlarını propaganda etmeleri koşuluyla, bu aydınların bilincine, bu kriz, daha deforme olmuş, daha mistik bir biçimde yansımış ("Batı'nın çöküşü" olarak örneğin ya da "bütün değerlerin değişmesi" olarak) ve burjuvazinin eski, çoktan çürütülmüş ve aşılmış önyargı ve yanılsamalarını yüzüncü ve bininci kez tekrar etmişlerdir. Bu tekrarlama biçimleri de, bu sırada, aşılmış felsefe öğretilerinin geçdoğumlar ve doğum artıklarından oluşan bu steril döngü içinde giderek daha gerici, daha karmaşık, daha mistik ve daha barbar hale gelmiştir.

Burjuva aydınları bu durumlarından hiç hoşnut değiller. Emperyalizmin durmaksızın yaşamsal temellerini tehdit ettiği tehlikeler bir yana, düşünsel ve yaratıcılık açsından da "son noktaya" vardıklarını seziyorlar. Yalnızca çok azı, toplumsal ilişkileri açıkça anlamakla birlikte günlük maddi çıkarlar uğruna burjuvazinin "dünya görüşü" işlerini görecek ve yanlış olduğunu bile bile insanlığın ilerlemesine, işçi sınıfına, Sovyetler Birliği'ne, Marksizm-Leninizme karşı mücadele edecek kadar pervasızdırlar. Gericiliğin tek bütünlüklü ideologlar grubu olarak efendilerine bilinçle ve pervasızlıkla hizmet eden Troçkistler dışında, çoğu burjuva aydını -objektif olarak temsil ettikleri eğilimlerin tüm aykırılığına ve yalancılığına karşın- subjektif olarak dürüsttürler ve sınıfsal konumlarının belirsizliğini teşhis edemedikleri belirsiz durumlarından dolayı eziyet veren duygulara sahiptirler.

Burjuva özeleştirisinin çağımızın en önemli, belki de biricik örneği olan Thomas Mann'ın "Doktor Faustus"unda, modern burjuva aydının bu trajik durumu bir besteci kimliğinde ustaca anlatılmaktadır: Alman "bestekar" Adrian Leverkühn, sınıfının ümitsiz çözülüşünü, dağılışını, çürümesini, sınıfının düşünsel karmaşasını ve çıkmaza girmişliğini sanatın kesin sonu olarak algılamaktadır. Leverkühn, 1900'lü yıllarda, yani emperyalist çağın başlangıcında besteci olmuştur. -Kendi deyimiyle- öyle bir zaman ki, her tür müzik yalnızca parodiye, kendi içine kapalı, kendiyle yetinen estetik bir biçim oyununa; yani Marksist-Leninist estetiğin, dejenere olmuş biçimcilik olarak adlandırdığı şeye yaramaktadır. Aynı zamanda, sanatının biçimci-dejenere karakterine tamamen denk düşen Leverkühn'ün kişiliğinde, burjuva aydın bireyciliğinin en aşırı uçlara varmış olması bir rastlantı değildir. Leverkühn yaşamında, her türlü paylaşımdan uzak, kaba, soğuk bir yalnızlık kurmaktadır. Bu tutumuyla, sanatı için sözü-

mona zorunlu içsel ve dışsal "bağımsızlığa" kavuşabileceğine ve kendisini rahatsız edebilecek –sübjektif olarak dürüst bir– antipati duyduğu dönemin gerici, faşizm önceli eğilimleri dahil, tüm politik, toplumsal ve ideolojik etkilerden uzak kalabileceğine inanır.

Ne var ki, yalnızca bir yanılsama değil, tersine nesnel olarak dönemin gerici eğilimlerinin bir unsuru olan tam da bu bireyci içe dönme ve kendini hapsetme durumundayken, eserlerinde kaçınılmaz olarak faşist ideoloji baş gösterir. Leverkühn çaresizlikle, bu aşırı sübjektivizm ve bireycilikten bir çıkış yolu, sanatın "nesnel" olanla bağını kuracak, geldiğini varsaydığı "müziğin sonu"nu zorla aşmasını sağlayabilecek bir iksir aramaktadır. Yaratıcı krizi durduramayacak ama onu gafil avlayabilecek ve ondan, çürüme ve parçalanmadan son bir kez daha yarar sağlayabilecek tek araç, ona göre, hastalık, cinnet ve şeytanla ittifaktır (ki burada şeytan, kah hastalıkların ve cinnetin bir tezahürüdür, kah bunların hastalıklı ve çılgınca bir "iyimserlik" ile görünürde aşılmasını sembolize eder!). Leverkühn, iksir olarak hastalığı, cinneti, şeytanla ittifakı aramaktadır. Bu yapay olarak diriltilmiş, görünüşte yaşam fışkıran, ancak özünde hastalıklı ve çürük deha sarhoşluğunun meyvesi de; en modern çalgı tekniğiyle en kurnaz biçimciliği, arkaik ve ilkel tapınmaya geri dönüşle birleştiren ve epilog olarak bir "cehennem kahkahasıyla", Beethoven'in dokuzuncu senfonisini, insanlığın ve kardeşliğin ilahi mesajını "geri çekmeye" ve fesh etmeye kalkan dizginsiz barbarlığın senfonisidir.

Politik faşizmle paralellik açıkça ortadadır. Thomas Mann tarafından da özellikle vurgulanıyor. Burjuva aydınının, "kendine yabancılaşma" durumunda bulunduğu emperyalizm çağında, kendini hiçbir biçimde huzurlu ve gerçekleştirilmiş hissetmediğini, tersine Leverkühn gibi, objektif olarak yozlaşan ve çürüyen burjuvaziye bir biçimde hizmet etse bile, sınıfının durumunun neden olduğu bölünmüşlükten son derece çaresiz kaldığını büyük bir isabetle kavramıştır. Çaresizlik, aşırı bireycilik ve aynı zamanda herhangi bir topluluğa, (Leverkühn'ün bir yerde, "saçma" da olsa "bir düzen", hiç bir düzen olmamasından daha iyidir dediği gibi) herhangi bir düzene duyulan özlem, mitolojik olarak yorumlanan görünürde anonim güçlere bilinçsiz teslimiyet, barbar ve hayvani olana dönüş ve bu sırada göstermelik "öncü" radikalliğe duyulan net olmayan eğilimler; bunlar, kendilerini –Zeitblom gibi– salt içsel, politik olarak savunmasız, sessiz "muhalefet" ile sınırlamadıkları ve klasik hümanizmayla dünyaya yabancı, anakronik bir tapınma (ibadet) sürdürmedikleri sürece, günümüzde burjuva aydınların bilincine egemen olan ahlak ve eğilimlerdir.

Thomas Mann'ın modern müzik örneğinden yola çıkarak gösterdiği şey ("atonal" müziğe, formalist Arnold Schöneberg'in oniki ses tekniğine –rastlantıyla olmasa gerek– atıfta bulunuyor), emperyalizm çağında burjuva kültür ve ideolojisinin tüm diğer olguları için de geçerlidir. Burada, modern burjuva felsefesinin gelişimine birkaç sözle değinmek yeterli olacaktır. Leverkühn'ün

aşırı sübjektivizm ve bireycilikten bir kurtuluş yolu bulma isteği, "nesnel"e ulaştıran bir "gedik" açılması isteğinin modern felsefede tam bir karşılığı bulunmaktadır. Burjuvazi, emperyalist sürece girerken, 19. yüzyıldakinden daha büyük bir oranda, keskinleşmiş sömürüyü ve baskıyı haklı gösterecek, kapitalist gelişmenin felakete varan krizlerle dolu karakterini farklı yorumlayacak bir "dünya görüşüne" ihtiyaç duyuyordu. Gerici ideolojisinin eskimiş, uysal biçimlerini bir yana bırakıp yerine yeni, görünürde "devrimci" olanlarını koyması gerekiyordu. Proletaryayı savunmasız kılmak için –revizyonistler aracılığıyla– II. Enternasyonal'e taşıdığı sübjektif idealizm ve yeni Kant'çılığın biçimsel etiği, tıpkı Schoppenhauer'in ve Eduard von Hartmann'ın edilgen kötümserliği gibi, kendi "dünya görüşlerinin" taleplerini karşılamaya yetmeyecekti. Zorba pratikleri, "nesnel" olana yönelmeyi (Leverkühn'ün "gedik"ini) zorunlu kılmıştır. Böylece bir yandan eski, yakınan, dünyaya sırt çeviren mızmız kötümserliğin, pozitif, aktifleştirilmiş "iyimser" bir nihilizme dönüştürülmesi gerekiyordu (bu sırada "güzel, güçlü yaşam", emperyalizmin vahşi kundakçılığı, insanlığın tahribi, hayvani sezgilerin kapitalist tröstler ve tekellerin hizmetinde seferber edilmesi olarak algılandı). Öte yandan, sübjektif idealizmin yerini objektif bir idealizme bırakması, dünyanın anlaşılmasının bilinemezci reddinin yerini ise göstermeci bir gerçekçilikle mitolojikleştirilmesinin alması gerekiyordu. Fakat objektif idealizme geçiş (Fichte, Schelling ve Hegel'in klasik döneminin aksine), bilinemezciliğin terk edilmesine (böylelikle de mantığın olumlanmasına) yol açmaması için, sonuç, temelsiz bir irrasyonalizm olmak zorundaydı (ve olmalıydı).

Böylece, gerçeğe ulaşma çabası, göreli olarak felsefenin içinden ayıklandı ve bilgi edinmenin kendisi "faydalı" kurguların kullanıldığı bir uygulamaya dönüştürüldü. Doğanın ve toplumun hareket ve gelişme süreci, mistik bir "yaşam coşkusu" haline getirildi. İnsanlığın gelişim tarihi "kültür evrelerine" ayrıştırıldı, ve bunlar –büyük bir utanmazlıkla Goethe'ye atıfta bulunularak– bitkilerin başkalaşmasıyla benzerliğine göre yorumlandı. "Ruh" ve "yaşam", sözümona onların bozguncu "muhalifi" zihin karşısında ateşli bir biçimde savunuldu. Kısacası: Nietzsche, Bergson, Vaihinger, Jasper, Husserl, Scheler, Sprengler ve Klage'ler, "mit"e, doruk noktası faşizm ideolojisine varan insanlık karşıtı, hayvani bir içgüdü mitine adım adım yer açmak için, mantığı, bilimi, hümanizmayı ve ahlakı toprağa gömdüler. Burjuva ideolojisinde bu gerici yükseliş gerçekleştiği sırada, Bernstein, Vorländer gibileri, "sosyalizme barışçıl geçişi" proletaryaya kabul ettirmeye çalışıyor ve onun sınıf bilincini, "etik gerekçelerle" rahatlıkla Kant'a dayanarak kırmaya çalışıyorlardı.

Hegel'den beri, burjuva felsefesinde yaratıcı bir gelişme yaşanmamıştır. Yüzyıl başında emperyalist çağın açılmasıyla birlikte burjuva felsefesi, akılsızlığın, mantıksızlığın, mantık çelişmesinin, insanların hayvanileştirilmesinin yüceltilmesinden başka bir şey değildir artık. Bu nedenle bilim ile burjuvazinin

"dünya görüşü" arasındaki büyük bir uçurum halindeki çelişki özellikle keskin biçimlere bürünmüştür. Zaten emperyalist savaş çıkarları uğruna yok etme amacıyla kötüye kullanılan bir bilimden başka ne beklenebilir? Ve, ister ahmakça üstün ırk anlayışını, isterse de Amerikan dünya kaşiflerinin kozmopolitik iddialarını yaysın, insan düşüncesinin ve araştırmasının sonuçlarını böylesine dehşet verici bir biçimde saptıran bir "dünya görüşü" kaç para edebilir ki?

Burjuva fizikçileri maddenin atomaltı alanında, diyalektik materyalizm felsefesini parlak bir biçimde doğrulayan çığır açıcı buluşlar yaptılar. Ancak "dünya görüşleri", bu gerici yorumcuları, gerçeğin en ufak parçalarının ve parçacıklarının diyalektik karakterini, sürekli hareket ve değişim hallerini, sürekli niteliksel ve niceliksel değişimlere uğrama durumlarını ortaya çıkaran bu buluşları bilimsel açıdan dayanıklı felsefi genelleştirmeler haline getirmekten alıkoyuyor. Böylelikle, sarsılmaz determination yasasını "devre dışı" bırakabilmek ve insanların akıl ve bilimsel yönelime olan güvenlerini kırabilmek için, keyiflerine göre atomları kah "irade özgürlüğü", kah "Tanrının bilinemez takdiri ilahisi" gizemine büründürürler. Akıl, onların efendileri için tehlike, bilim ise sıkıntı arz eder. Fizikçi idealistlerin saçma irrasyonalizmi ve fideizmi bir rastlantı değildir, o, bilimin atomların barışçıl kullanımı konusunda elde ettiği devrimci pratik sonuçlarını gözardı eden, milyonlarca insanın yaşadığı kentlerin yıkımı ve teknik olarak mükemmelleştirilmiş kitle imhası için kötüye kullanılmasını amaçlayan aynı toplumsal güçlerin ideologlarınca "dünya görüşü" olarak üretilmektedir.

Gaz odaları, uzaktan kumandalı roketler ve atom bombaları ile teknik açıdan en mükemmel seviyeye ulaştırılmış kitle imha silahları; işte bunlar, emperyalist burjuvazinin, "dünya görüşünün" mistik ve barbar zırvalarıyla örtülenmiş olarak, bilimi budamak üzere giriştiği en son ve en korkunç cellatlığıdır. Kapitalizmin insanlarda yarattığı yabancılaşma, insan aklının en büyük en cesur buluşları ve icatlarının denetimsiz, insan düşmanı güçlerin eline teslim edilişi, burada en iğrenç doruk noktasına ulaşmış bulunuyor. Bu koşullarda aydınların durumu görülmedik bir trajedi arz ediyor. Ne var ki toplumsal sorumlulukları da aynı zamanda yüzyıllardır ve bin yıllardır olmadığı kadar büyük, şiddetli ve gözardı edilemez boyutlardadır. Yaratılarının emperyalizm tarafından kötüye kullanılmasına karşı çıkmak ve aynı zamanda kendilerini insani olarak içinde bulundukları o bölünmüşlükten, burjuva ideolojisinin irrasyonal karmaşasından, hayvani bir gericiliğin ölümcül kucaklayışından kurtarmak ya da efendileriyle birlikte onursuz bir biçimde yok olmak arasında bir seçim ile karşı karşıyadırlar. İşçi sınıfıyla dostluk ve işbirliği, bugün kendilerine sunulan ve eğer yaratıcı olanak ve güçlerini eksiksiz olarak geliştirmek, barışın ve daha güzel, daha mutlu bir dünyanın inşasının yaratılarına hizmet etmek istiyorlarsa kullanmak zorunda oldukları, gelecek vaat eden tek şanslarıdır.

ERKAN AYDOĞANOĞLU*

BİLİMSEL ÜRETİM VE BİLİMSEL ÜRETİME MÜDAHALE

Bilimlerin hemen hemen tüm alanlarında, özellikle toplumu konu edinen bilimlerde, bir kontrol/denetim mekanizmasının çeşitli düzeylerde çalıştırıldığı söylenebilir. Bu mekanizmalar, kimi ülkelerde ideolojik aygıtlar aracılığıyla gerçekleşirken, kimi ülkelerde de doğrudan sansür kurulları ya da sözde 'özerk' olan Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) gibi kurumlar tarafından belirlenmektedir.

Bilim bencil bir zevk olmamalıdır. Kendilerini bilimsel bir çalışmaya verebilecek kadar talihli olanlar, bilgilerini insanlığın hizmetinde uygulamakta en önde gelmelidirler. (Karl Marx)

Toplumun aşağı biçimlerden daha yukarı biçimlere doğru değişerek ilerlemesine toplumsal ilerleme adı verilir. Toplumsal tarihin gelişimi, insanların ne üretmiş olduklarından çok, yaşamaları için gerekli olan maddi malları nasıl ve hangi araçlarla ürettikleriyle ön plana çıkmıştır. Toplumların tarihini incelediğimizde, maddi malların üretim sürecinin sürekli bir dönüşüm yaşadığı ve bu dönüşümün doğrudan ve dolaylı bir biçimde toplumsal ilişkileri de değiştirip dönüştürdüğü görülür. Bilimsel üretim ise, üretimin bir yönünü, maddi üretimin bir başka boyutunu ifade eder. Üretimin genel niteliğini, ekonomi kadar yaşamın, toplumsal, siyasal ve kültürel süreçlerini de etkiler. Dolayısıyla bilginin üretilmesi, maddi malların üretimiyle ayrı düşünülemeyecek kadar iç içe geçmiştir. Toplumların ekonomik, toplumsal ve siyasal yapı ve ilişkilerinin bir yansıması olarak yaratılan bilgi, aynı zamanda, sınıf ilişkileri çerçevesinde gerçekleştirilen toplumsal bir üretimi ifade eder. Bu anlamda bilimsel üretimin en önemli yönünü bir bütün olarak toplumsal ilişkiler alanı oluşturur ve bilgi üretimi genel olarak toplumsal ilişkiler bağlamında gerçekleşir. Çünkü, "insanın özü, tek tek bireylerin doğasında bulunan bir soyutlama değil, bir toplumsal ilişkiler bütünüdür"[1]

* AÜ. SBF. ar.gör.

1 K. Marx-F. Engels (1999) Fauerbach Üzerine Tezler, 6. tez., Alman İdeolojisi içinde, çev: S. Belli, Sol yay., syf:23

Genel anlamda üretimin en önemli özelliği, hiç bir zaman uzun bir dönem için belli bir noktada durmaması, her zaman, gerek niteliksel ve gerekse niceliksel anlamda bir değişme ve gelişme içinde olmasıdır. Üretim biçiminin değişmesi kaçınılmaz olarak, tümüyle toplumsal düzenin, toplumsal düşüncelerin, siyasal görüş ve kurumların da değişmesine yol açar. Bu değişim, tüm ekonomik, toplumsal ve siyasal sistemin yeniden kurulmasına neden olur. Bir yönüyle toplumların gelişme tarihi, üretimin gelişmesinin tarihi, yüzyıllar boyunca birbirini izleyen üretim biçimlerinin tarihi, üretici güçlerin ve insanlar arasındaki toplumsal ilişkilerin üretiminin tarihidir. Toplumsal ilişkilerini maddi üretkenliklerine uygun olarak kuran insanlar, toplumsal ilişkilerine uygun olarak ilkeler, düşünceler ve kategoriler üretirler. Bu düşünceler, bu kategoriler, böylece, tıpkı ifade ettikleri ilişkiler gibi ölümlüdürler. Bunlar geçici ve tarihsel ürünlerdir. Üretici güçlerde, sürekli büyüme; toplumsal ilişkilerde sürekli yok olma; düşüncelerde, sürekli oluşma hareketi vardır; değişmez olan tek şey hareketin soyutlanmasıdır.[2]

Tarihsel koşullarla insan etkinliği arasında süregelen diyalektik ilişki, insan etkinliğinin (birey ya da sınıf olarak) belli tarihsel koşullarda meydana geldiğini, aynı şekilde tarihsel koşulların da insan etkinliğinin sonucu olarak değişip-dönüştüğünü ifade etmektedir. İnsanoğlu, sınırları, üretimlerinin tarihsel olarak belirlediği koşullarla çizilen düşünce, ifade ve eylemler gerçekleştirir. Başka bir deyişle, insanlar gerçekleştirmek istedikleri her toplumsal eylemi, kendi tarihsel etkinliklerinin zorunlu ve tasarlanmamış bir sonucu olarak, fakat yine kendilerinden bağımsız bir etki gücü taşıyan tarihsel koşullar toplamı üzerinden gerçekleştirirler. Öyleyse, insanlar, üretim sürecinde, aralarında oluşan ilişkilerin temel niteliklerini değiştirmedikçe, değiştiremeyecekleri bir genel koşullar toplamının içinde yaşamak zorundadırlar. Çünkü sözkonusu koşullar, üretim sürecinde ve toplumsal yaşamda karşılıklı olarak girilen zorunlu ilişkilerden oluşmakta ve bunlar, yalnızca belli bir zaman kesitinin ürünü olmayıp, tüm bu tarihsel süreçlerin art arda gelişinin sonucudur. Genel olarak bilimler ise, bu süreçleri, birbirleri ile olan ilişki ve etkileşimleri çerçevesinde anlamaya, açıklamaya hatta kısmi tanımlamalar yapmaya gayret eder.

Hangi açılardan bakarsak bakalım, sosyal bilimler tarihinin bize öğrettiği birşey vardır. O da sosyal bilimlerin, doğa bilimlerinin etkisiyle, onlardan esinlenerek ve onları taklit ederek doğmuş olmasıdır. Sosyolojinin kurucusu olan A. Comte, aynı zamanda pozitivizmin de kurucusudur. Pozitivizm daha çok doğa bilimlerine öncülük etmekle birlikte, Comte'nin sosyal bilimlere (o dönemde tin bilimleri) yüklediği anlam, pozitivist bir akıl-

2 K. Marx (1992), Felsefenin Sefaleti, çev: A. Kardam, Sol yay., syf: 101.

cılıkla hareket eden bir yöntemi içermektedir. Sosyal bilimlere, doğa bilimleri yasalarının aynen uygulanabileceğini savunan bu anlayış, her ne kadar sosyal bilimlerin doğmasını sağlamış ve insanlık için yeni bir dönemin kapılarının açılmasına işaret etmişse de, pozitivist yöntemlerin sosyal bilimlere uygulanmasının güçlüğü, 20. yüzyıla gelinmesiyle birlikte kendisini açıkça göstermiştir. Bu dönemde sosyal dünyanın, doğal olgular gibi ele alınamayacağı, bir tekillik/çoğulluk dünyası olan sosyal dünyanın aynı zamanda tarihsel bir olgu olduğu savunulmuştur.

Bilginin oluşum sürecine baktığımızda, bu sürecin baştan sona toplumsal bir nitelik taşıdığını görürüz. Bu anlamda bilgi üretme süreci toplumda yaşanan olaylardan ve düşüncelerden bağımsız olarak düşünülemez. Bilim insanları, sadece bilgi üretmek için değil, aynı zamanda içinde bulundukları toplumsal koşullar çerçevesinde, toplumsal ilerlemenin zorunlu bir sonucu olarak üretim faaliyetinde bulunurlar. İnsanlar, kapitalist bir toplumda değişimi kendi kavrayış tarzlarına göre, sürekli olarak, yeniden inşa ederler. Bu değişim süreci aynı zamanda bir yeniden üretim faaliyetidir. Her yeniden üretim faaliyeti, toplumsal gelişmenin bir gereği olarak, bir bütün halinde sosyal dünyanın kendisini sürekli olarak yenilemesinin hem nedeni hem de sonucunu oluşturur.

Tarih ve toplumla ilgilenen bilimler (tarih, iktisat, sosyoloji, siyaset bilimi, antropoloji vd.) toplumsal ilerleme sürecinin çeşitli yönlerden incelenip anlaşılmasının zorunluluğu karşısında ortaya çıkmıştır. 20. Yüzyılla birlikte insan, Heidegger'in ifadesiyle 'kendisini özne kılmıştır'. İnsanoğlu önceki dönemlerin aksine kendisini evrenin merkezine yerleştirmiş, kafasında, içinde olmadığı bir dünya tasarlayarak tüm dış dünyasını kendisinin dışında bir yerlere koymuştur. Bunun temelinde ise dış dünyayı kendisinden bağımsız bir gerçeklik olarak kavramak ve onu 'olduğu gibi' anlamaya çalışma kaygısı yatmaktadır. Peki bu ne kadar mümkün olabilir? Bir tarihçi, toplumun, dolayısıyla kendisinin bir parçası olduğu tarihsel süreci, tarihin dışına çıkarak, bir seyirci gibi inceleyebilir mi ya da bir sosyolog, topluma, kendi yaşadığı toplumsal süreci tamamen reddederek, sokaktaki bir kavgaya 'balkondan bakar gibi' bakma şansına sahip midir? Bu sorular etrafında yürütülen tartışmalar sosyal bilimlerin tarihi kadar eski ve bir o kadar da sıkıcı tartışmalardır. Bir sosyal bilimci içinde yaşadığı dünyayı elbette yine bu dünyanın içinden görebilir. Tarih ve toplumun içinde olmamız dolayısıyla onun üzerine çıkarak ya da onunla aramıza mesafe koyarak bilimsel üretim yapma imkanımız yoktur. Bu nedenle, toplumla ilgilenen bilimler, Bourdieu'nun ifadesiyle, insanlar tarafından yapılıp

kurulan ve içinde yer alınan toplumsal dünyayı konu almanın güçlüğüne rağmen, tarihi ve toplumu sürekli olarak inceleme konusu yapmıştır.[3]

İnsan dünyası ve bu dünyanın öğeleri olan özne/nesne, olgu/olay, uyum/çelişki gibi kategoriler, bilimlerin, özellikle sosyal bilimlerin temel uğraş alanları olmuştur. Bir sosyal bilimci açısından bu kategorileri birbirleriyle karşılıklı ilişkileri içinde incelerken ya da yorumlarken 'gerçek' anlamda bir bilimsellikten ne kadar bahsedebiliriz? Sosyal bilimlerde toplumsal ilişkiler alanına yönelik olarak yapılan bilimsel çalışma, araştırma ve yorumlarda egemen üretim ilişkilerinin belirleyiciliği ve kontrol/denetim mekanizmaları nasıl işlemektedir? Bu sorulara cevap aramaya başladığımız zaman bilimsel üretim sürecinin hangi sıkıntılar veya güçlükler içinde geliştiğini görme imkanına sahip oluruz.

Bilimsel Üretime Müdahalenin İki Yönü

Tarihsel gelişim sürecini incelediğimizde, bilimsel üretimin, toplumsal üretimin gelişmesine paralel bir evrim geçirdiği görülür. Tarih boyunca her toplumsal biçimlenme ve bu toplumsal biçimlenmeye egemen olan üretim biçimi, kendi işleyiş mantığına uygun olarak bilimsel üretimin gerçekleşmesine izin vermiştir. Bilimlerin hemen hemen tüm alanlarında, özellikle toplumu konu edinen bilimlerde, en azından bir kontrol/denetim mekanizmasının çeşitli düzeylerde çalıştırıldığı söylenebilir. Bu mekanizmalar ise, kimi ülkelerde ideolojik aygıtlar aracılığıyla gerçekleşirken, Türkiye gibi kimi ülkelerde de doğrudan sansür kurulları ya da sözde 'özerk' olan Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) gibi kurumlar tarafından belirlenmektedir.

Tarih boyunca toplumsal ve bilimsel ilerleme, egemen sınıfların ihtiyaçlarına göre sınırlandırılmıştır. Üniversite içinde ve dışında yaşanan bilimsel gelişmeler, üretilen ürünler, egemen sınıfların çıkarlarına ters düştüğü zaman ya da bu sınıfların egemenlik ilişkilerini sarstığı oranda hep bir 'tehlike' olarak görülmüştür. Tarih içinde üniversiteler, daima bilimsel ilerlemenin yapı taşlarını oluşturmuş ve bu anlamda her türden ilerici hareketlerin başlıca kaynaklarından olmuştur. Bu yüzden egemen sınıflar kendi çıkarlarına ters düşen her türden ilerici eylemi baskı altına almak ya da en azından kontrol edebilmek için öncelikle üniversiteleri ve bilim insanlarını hedef tahtasına yerleştirmiştir.

Bilimsel üretim faaliyetlerine müdahale ya da bu faaliyetlerin egemen çıkarlar çerçevesinde sınırlandırılmasının kuşkusuz sayısız nedeni vardır. Ancak burada özellikle müdahalenin iki yönünden bahsedilebiliriz. Birinci yön, hemen herkesin malumu olan bilimin ideolojilerle olan ilişkisiyle ilgili ola-

3 P. Bourdieu (1996), Toplumbilimsel Sorunlar, çev: I. Ergüden, Kesit yay., syf: 84

rak formüle edilmektedir. Bilimsel üretime müdahalenin ikinci yönünü ise, birincisine kopmaz bir biçimde bağlı olan, bilimsel üretimin ne tür müdahalelerle, nasıl biçimlendirildiği, ya da başka türlü ifade edersek, 'bilim özgürlüğü' meselesi oluşturur. Bilimsel üretim faaliyetinin, genelde toplumun diğer alanlarına nazaran, daha özgür ve sıkıntısız bir alanda yürütüldüğü savunulur. Bu savununun haklı tarafları olmasına karşın her alanda olduğu gibi bilimsel faaliyetlerin yürütülmesinde de çeşitli sorunlarla karşılaşılmaktadır.

Bilim-İdeoloji İlişkisi ve Müdahalenin Biçimi

Bilime egemen olan anlayışlar açısından bakıldığında, bir sosyal bilimciden beklenen, inceleme nesnesi olan insan ve toplumları, tıpkı doğa bilimlerinde olduğu gibi, çeşitli yöntem ve araçlar kullanarak incelemek, bu inceleme sonucu belirli sonuçlara ulaşmak ve bu sonuçları 'evrensel' gerçekler haline getirmeye çabalamaktır. Bunu yaparken bilimcilerin her türlü değer yargısı ve toplumsal-siyasal kimliğinden sıyrılması, bilimsel çalışmanın 'nesnelliği' açısından olmazsa olmaz koşul olarak ileri sürülmekte, bu yapılmadığı zaman, bilim dışı olmak ya da ideolojik davranmakla suçlanılmaktadır. Bu suçlamanın ardında, ideolojiye olumsuz öğeler yüklenmesi ve böylece ideolojiyi, içi boş, baştan aşağı yalan ve uydurma öneriler olarak göstererek onu tümüyle nesnellik dışı bir 'safsatalar bütünü' ilan etme çabası yatmaktadır. Bu anlamda, sosyal dünyanın da tıpkı doğada olduğu gibi, ancak ve sadece deney ve gözlemler yoluyla algılanabileceğini savunan pozitivist-empirist yaklaşımların, sosyal bilimlere, tıpkı doğa bilimlerinde olduğu gibi bir evrensellik ve meşruiyet kazandırma arayışı içinde olduğu söylenebilir.

Eğer nesnellikten, hiç bir toplumsal-siyasal olaya taraf olmayan bilim insanlarının tamamen kendi dışlarındaki dünyayı yorumlamalarını ve onu yeniden üretmelerini anlamamız gerekiyorsa, bunun pek mümkün olamayacağını söylememiz gerekir. Hiçbir bilim insanı, ürettiklerini, yaşadığı fiziksel ve toplumsal dünyadan soyutlayarak üretemez, eğer ürettiğini iddia ederse o zaman bilimci kimliğinin sorgulanması gerekir. Sosyal bilimler alanında yapılan hiçbir çalışmada bilim insanlarının tamamen 'nesnel' ya da 'tarafsız' olduğu söylenemez. Eğer ısrarlı bir biçimde tarafsızlıktan bahsediliyorsa burada ancak 'yapay bir tarafsızlık' söz konusu olur. Çünkü bilim insanları da her insan gibi toplumsal bir ortamda yetişmekte ve yine o toplumsal ortamın bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla toplumsal gerçekliğin algılanmasında, doğa olaylarından farklı olarak, çeşitli değerler, kabuller ve önyargılar olması kaçınılmazdır. Yapay tarafsızlık, oluşan değer ve

önyargıların en asgari düzeyde tutulmasını ifade etmekte ve bu anlamda mutlak bir nesnellik mümkün olmamaktadır. Nasıl ki toplumlar kendi yarattığı değerlerinden yalıtılarak incelenemezse, bir özne olan bilim insanları da yaşadığı toplumsal koşulların dışına çıkıp sözde nesnel bir bakış açısına yönelemez. Bilimde nesnellik, tarihsel ve toplumsal süreçlerden bağımsızlığı gerektirmez, aksine, bilimsel üretimler ancak bu bağlamlar çerçevesinde anlam kazanır.

Bilim ile ideoloji arasındaki ilişki ve bu ilişkinin düzeyleri, özellikle sosyal bilimler alanında yürütülen çalışmalar açısından daima tartışma konusu olmuştur. Meseleye sosyal bilimler açısından baktığımızda ilişkiden kastedilen olumsuz yön hemen göze çarpmaktadır. Bilim ile ideolojinin, yani 'bilimsel bilgi' ile 'safsata'nın ayrılması gereğinin 'nesnelliğin' zorunlu bir koşulu olduğunu savunmanın arkasında çeşitli nedenler yatmaktadır. İnsanın toplumsal yaşamı yeniden üretmek için gerçekleştirdiği her türden pratik, bilimsel ve ideolojik etkinlikler dahil, başından sonuna diyalektik bir ilişki içerisinde gerçekleşir. Toplumsal yaşamın yeniden üretilmesi, aynı zamanda belirli bir dünya görüşünün benimsemesi anlamında sınıfsal bir konumlanışı da ifade etmektedir. Yani bilimin ideolojilerle olan ilişkisini kabul etmek nasıl bir sınıfsal konumlanmayı ifade ediyorsa, bu ilişkiyi görmezden gelerek reddetmek de aynı oranda sınıfsal bir duruşu ifade eder.

Bilimsel üretime müdahalenin bir başka boyutu, yine pozitivizmin etkisi altında savunulan, tek bir toplum teorisi oluşturmaya yönelik anlayışların, toplumsal sorunları, 'toplumsal dengeleri' bozmadan nasıl ve hangi araçlarla çözebileceği üzerinedir. Böylece bilim insanlarına bir anlamda 'toplum mühendisi' olarak bakılmakta ve 'toplumsal uyumu' tehdit eden sorunlara karşı teknik anlamda çözümler getirmesi istenmektedir. Nasıl ki bir inşaat mühendisi üzerinde çalıştığı yapının sağlam ve güvenli olması için öğrendiği teknik bilgileri o yapıya uyguluyorsa, sosyal bilimcinin de öğrendiklerini mevcut toplumsal yapının istikrarlı ve uyumlu bir şekilde sürmesi için kullanması, yaşanan sorunları çözmeye yönelik 'reçete'ler üretmesi istenmektedir. Böylece, hem toplum üzerinde egemenlik kurmayı sağlayan mekanizmaları güçlendiren hem de bu mekanizmaları meşrulaştıran bir bilim anlayışı karşımıza çıkmaktadır. O zaman sormak gerekir: peki bu istek 'ideolojik' değil midir?

Toplumsal yaşamı başından sonuna düzenleme ve denetim altına almanın isteği olarak ortaya çıkan ve sosyal bilimler içinde, özellikle sosyolojide egemen olan işlevselci yaklaşımlar, 'çatışma' ve 'sınıf' kavramlarını reddederek, toplumu 'toplumsal uyum' kavramı çerçe-

vesinde biçimlendirmeye çalışmaktadır. Bu isteğin arkasında genel olarak sosyal bilimlerin, özellikle sosyolojinin toplumda süregelen çelişki ve çatışmaları irdelemesi yerine 'uzlaşmayı' ve 'uyumu' ön plana çıkarması yatmaktadır. Yine 'ideolojik' bir durumu ifade eden bu tutum, bir anlamda sosyolojinin her zaman için iktidara hizmet etmesini istemekle aynı şeydir.[4] Toplumsal yaşamın işleyişinin bilinmeyen yönlerini ortaya çıkarmak, bu işleyişin hangi değerlerle sağlandığını açıklamak, iktidar olan ya da iktidar talebinde bulunan her sınıfın tarih boyunca temel sorunu olmuştur. Fakat bu işleyiş mekanizmalarının açıklanması, her sınıf açısından, kendi sınıf çıkarları çerçevesinde gerçekleşmektedir.

Topluma yönelik olarak ileri sürülen ve mutlak olarak doğru kabul edilen bilgiler, tanım ve tanımlamalar, tarihsel süreç içinde iktidar ve güç odaklarını değişmesiyle birlikte değişmekte ve çoğu zaman nesnel olarak kabul edilen bilgiler, sosyal ve siyasal olarak güçlü olanların bilgisinden başka bir şeyi ifade etmemektedir.[5] Bu anlamda her toplum için, tarihin her döneminde yaşanan bir enformasyon (bilgilenme) sürecini, aşağı yukarı aynı düzeyde bir dezenformasyon (yanlış bilgilenme) süreci izlemektedir.

Bilim Özgürlüğü ya da Akademik Özgürlük

Akademik faaliyetler ve bilimsel üretim açısından bakıldığında, en kolay ve belki de en fazla savunulan şey 'bilim özgürlüğü' meselesidir. Gerek siyasi iktidar temsilcilerinin ve gerekse üniversite yönetimlerin akademik yıl başlarında sürekli olarak vurguladıkları bilimsel faaliyetlerin 'özgür', 'demokratik' ve 'laik' bir ortamda gerçekleştiği savunusu, bir şarkının nakaratları gibi hemen her öğrenci ve bilim insanının hafızasındadır. Peki gerçek anlamda bilim özgürlüğünden ne kadar bahsedebiliriz? Ya da gerek öğrenciler ve gerekse öğretim üyeleri akademik faaliyetlerini gerçekleştirirlerken kendilerini ne kadar özgür hissediyorlar?

Eğer herhangi bir toplumda 'özgürlük' meselesi tartışılıyorsa, bu, o toplumda baskı ve müdahalenin varlığı nedeniyledir. Bilimsel özgürlük talebi ise, hem özgürlük hem de baskı ile ilgili bir meseledir. Yani her özgürlük talebi, karşıtı olan baskı ve müdahale ile ilişkisi bağlamında biçimlenir. Ama özgürlük, sadece bir şeyi istemekle değil, aynı zamanda istenilen şeye sahip olabilme iradesi ve mücadelesini gösterebilmekle de ilgili bir şeydir. İstek pratiğin içinde cisimleşmiş bir şeydir, ama basit anlamda istemenin aksine, özgürlük talebi belirli koşulların varlığını gerektirir. Günümüzde bilim özgürlüğü, daha çok akademik özgürlüklerin garantisi, bilimsel araştırmaları dış etki ve müdahalelerden koruma anlamında savunulmaktadır. Oysa bilim özgürlüğü ile bilim insanlarının akademik özgürlüğü

4 P. Bourdieu, a.g.e., syf: 27
5 Gulbenkian Komisyonu (1996), Sosyal Bilimleri Açın, Metis yay., syf: 86.

kavramları tarihte farklı zamanlarda ve değişik toplumsal koşullarda ortaya çıkmıştır. Bu nedenle bilim özgürlüğü sorunu, kendi kavramlarıyla ve kendi gerçek toplumsal ve siyasal bağlamında ele alınmadığı sürece, düşüncelerin soyut düzleminde kalır ve hiç bir zaman somut bir talep olarak ortaya çıkamaz.

Türkiye gibi gerçek anlamda düşünce özgürlüğünü tarihinin hiç bir aşamasında yaşamamış bir ülkede, bilim özgürlüğünün de, kendi geleneğini yaratamadığı söylenebilir. Bilim, kendisi ve diğer bilimlerle ilişkisi çerçevesinde her zaman, iktidarla ters düşme pahasına, eleştirel olmak zorundadır. Eleştirel niteliği dolayısıyla bilimlerin, toplumsal gelişme sürecinde, baskıcı yasalar ve dış müdahalelere karşı çıktığı dönemlerde 'anarşi' çığlıkları atılmış, üniversiteler de 'anarşist yuvaları' olarak gösterilerek daha fazla baskı ile kontrol altına alınmaya çalışılmıştır.

Ülkemizde genel olarak eğitim, özel olarak da üniversite eğitimi her dönem tartışma konusu olmuştur. Günümüzde ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin belirlenmesinde önemli bir kriter olarak kullanılan yüksek öğretimin niteliği, özellikle Türkiye gibi 'istikrarlı istikrarsızlıklar' yaşayan ülkeler açısından çok önemlidir. Ülkemizde üniversite ve bilimin sorunları üzerine yapılan tartışmalar hemen her dönem sadece ekonomik sorunlar üzerinde yoğunlaşmakta, bilimsel üretim meselesi 'ekonomik yetersizlikler'den dolayı hep geri planda kalmaktadır. Kuşkusuz ekonomik imkanlar, bilimsel ürünlerin üretilmesi, araştırma ve incelemelerin daha kapsamlı bir şekilde yapılması için önemlidir. Ancak hiçbir anlamda üretmeyen ya da üretilen her bilimsel ürünü, bilimselliğinden çok, yasa ve yönetmeliklere uygunluğuna göre değerlendiren bir kesimin (üniversitelerin enstitü ve akademik kurullarından YÖK'e kadar) her fırsatta bahane olarak ekonomik imkansızlıkları göstermesi de kabul edilebilir bir şey değildir.

Genel anlamda bilim özgürlüğü, bilim insanlarının faaliyetlerini iktidar ve güç odaklarının müdahale ve baskılarından uzak bir şekilde özgürce gerçekleştirmelerini ifade eder. Bilim dünyasına müdahale klasik bir biçimde doğrudan gerçekleştirilemez. Yoksa müdahale sonucu üniversiteden çıkan her görüş, 'bilgi ve bilim' yerine iktidarlar lehine bir propaganda olarak görülmeye başlanır ve toplum üniversiteye olan inancını ve güvenini yitirir. Bu nedenle, her sistem üniversiteye, en azından görünüşte, bilimsel özerklik görüntüsü vermek zorundadır. 'İstekler' daha sonra 'bilimsel çalışmalar' şeklinde formüle edilebilir.[6]

Üniversitelerde 'koordinasyon' amacıyla oluşturulmuş kurulların çoğu zaman bir sansür ve baskı mekanizması gibi çalıştığı Türkiye örneğine bakılarak kolayca anlaşı-

6 Bu türden bilimsel çalışmalara Türkiye açısından sayısız örnek verilebilir. Örneğin, geçtiğimiz yıllarda Dışişleri Bakanlığınca üniversitelerden, 'Ermeni soykırımı' meselesi üzerine oluşan lezleri çürütmeye yönelik olarak 'karşı tezler' gelistiriltmesi istenmiştir ve bu durum hiç bir rektör tarafından üniversitelere müdahale şeklinde algılanmamıştır.

labilir. Öğrenci ve öğretim üyelerinin hemen her yıl temel ekonomik-akademik talepleri için sokaklara çıkması artık alışılagelmiş bir durum halini almıştır. Başından sonuna katı kurallara bağlanmış ve bilimsel özgürlük adına en ufak bir muhalefeti dahi ezmek üzerine kurulmuş bir sistem altında, sağlıklı, bilimsel ürünler beklemek ne kadar mümkün olabilir?

Her toplumda genel olarak üniversitelerin işlevi ve bilim insanlarının sorumlulukları konusunda, kendiliğinden oluşan ve/veya oluşturulan bir takım değer yargıları bulunmaktadır. Üniversiteleri, doğaya ve topluma ilişkin bilinmeyen gerçekleri açığa çıkarmanın laboratuvarı olarak görenlerin sayısı azımsanmayacak kadar çoktur. Üniversitelerin bilim üreten mekanlar olduğu, her konunun özgürce ve sınırsız bir biçimde tartışıldığı, bu tartışmalar sonunda yeni yeni fikirlerin ortaya çıktığının düşünülmesi, gerçek durumun bilincinde olanlar açısından rahatsız edici bir durumu ifade etmektedir.

Tarih boyunca üniversiteler, bilim üretmenin yanı sıra üretilen bilimsel ürünler ve toplumlar üzerinde egemenlik kurmanın araçları haline getirilmiştir. Genel olarak bilimler açısından seçilen nesneler, konular, araştırmalarda uygulanan yöntemler, toplumsal dünyayı açıklamak ve yorumlamaktan çok toplumları, egemen çıkarlar doğrultusunda yönlendirmenin aracı olmuştur. Egemenlik kurma süreci, akademik faaliyetlerin, baskıcı yasalar, idari işlemler, mali destekler vb. uygulamalar çerçevesinde düzenlenmesini gerekli kılar. Bu süreci destekleyen görüşler her zaman desteklenir, karşıt görüşler çeşitli bahanelerle 'bilim dışı' ilan edilerek bertaraf edilebilir.

Üniversitelerin, bilginin metalaşması dolayısıyla günümüzde sanayi üretiminin en önemli parçası haline geldiği, kurumsallaşmalarını da kapitalist sanayiye bağlı olarak gerçekleştirdikleri söylenebilir. Bilim üretimi de bu değişimden payını almış, büyük ölçüde sanayi üretiminin ihtiyacına göre şekillenmeye başlamıştır. Bu nedenle kapitalist üretim sürecine doğrudan katkı sağlamayan, dolayısıyla 'meta üretimini' ençoklamayan, her türden bilgi 'gereksiz bilgi', sosyal bilimler de gereksiz bir alan olarak görülmektedir. Pozitif bilimler olarak bilinen doğa bilimleri, mühendislik bilimleri, matematik gibi alanlar da sanayi üretimine eklemlenebildikleri oranda varlıklarını sürdürebilir. Kısaca bilimsel ürün ve hedeflerin kapitalist ihtiyaçlar tarafından belirlendiği bir dünyada gerçek anlamda bir 'bilimsel özgürlük'ten bahsedilemez.

Üniversitelerdeki eğitimin bilimsel kalitesi, piyasa ilişkilerine ve müdahale biçimlerine göre belirlenirken, bilim insanlarının bu ilişkiler karşısında aldıkları tutum da ayrıca önem kazanır. Bugün açısından baskı ve müdahalelere karşı, genel ve olumlu bir 'bilimci' tu-

tumundan çok, bireysel ve tek tek karşı koyuşlar söz konusudur. Yani bilimsel üretime müdahale sorununa karşı, akademiye ait, ortak bir tavırdan bahsetmemiz mümkün değildir.

Akademik özgürlük açısından öğretim üyeleri ve öğrencilerin istedikleri konuyu seçmeleri, özgürce tartışmaları, sürekli olarak üretmeleri ve bunları yayınlamaları konusunda genel bir mutabakat var gibi gözükse de, bu konuda yer alan evrensel kurallara göre değil de 'milli teammüller'e göre düzenlenen yüksek öğrenimimiz, Atatürk ve Türk milliyetçisi, Türk milletinin milli, ahlaki, insani ve manevi kültürel değerlerini taşıyacak nitelikte[7] öğrenci ve bilim insanı yetiştirilmesini isteyerek, tamamen ırkçı-şoven bir eğitimi kendisine temel ilke edinmiştir.

Bilim özgürlüğü ideali, ancak eleştirel düşünceyi içinde barındırdığı ölçüde gerçekleşebilir ve üniversiteler de, eleştirel düşüncenin ve bir bütün olarak toplumun ilerlemesine ancak karşıt fikirler üreterek katkıda bulunabilir. Bu anlamda bilim özgürlüğü meselesi ancak kapitalist güç ilişkilerine sıkıca bağlı bir pratik ve buna eşlik eden bir ideoloji olarak çözümlendiğinde anlam kazanacaktır.

7 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun dayandığı temel ilkeler.

J. D. BERNAL

BİLİMİN YERİ VE GÖREVİ*

Bilimin korunması ve geliştirilmesinin temel sorumluluğu bilim işçilerinnde olmalıdır; çünkü işin doğasını ve gelişimin hangi yönde olması gerektiğini yalnızca onlar anlayabilir. Bilimin kullanımı konusunda ise sorumluluk, bilim işçileri ile halkın ortak sorumluluğu olmalıdır. Bilim işçilerinin bilimsel bilginin ihmali ya da kötüye kullanımı sonucu toplumda ortaya çıkacak zararlı etkiler konusunda uyarıda bulunma gibi özel bir sorumlulukları vardır.

[...]

Bugün toplumun dönüşümü kadar bilimde de dönüşümü içeren bir dönemde yaşıyoruz. Her ikisi de çok daha köklü bir değişim ile bağlantılı ögelerdir ve her iki durumda da durumu korumak için eski biçimleri değiştirme, ekleme ve yama yapma yoluyla gösterilen çabaların boşa gitmesi muhtemeldir. Deneyler ve tartışmalar ışığında bilimin kendisinin temellerini yeniden gözden geçirmemiz gerekecektir.

Bilim ile toplum arasındaki ilişki tümüyle karşılıklıdır. Tıpkı bilim içerisinde toplumsal olayların etkilediği dönüşümler gibi, sosyal dönüşümler üzerinde de bilimin artan oranda bir etkisi sözkonusudur. Bu etkiler çok yönlüdür; hem toplumun maddi temeli üzerinde, hem de onu besleyen ve dönüştüren düşünceler üzerinde dolaylı ve dolaysız etkide bulunurlar. Maddi değişimlerin dolaysız etkileri en kolay görülen etkilerdir ve birçok kişi tarafından da bilimin esas etkileri olarak değerlendirilirler. Bu etkiler, giderek hızlanarak süregiden yeni teknikler silsilesinde ve eski tekniklerin geliştirilmesinde, 20. yüzyılın dönüşen mekanik-elektrik-kimyasal dünyasında, bilim olmaksızın anlaşılmayacak bir dünyada barizdir. Bilimin yol açtığı maddi değişikliklerin dolaysız etkileri çok daha önemlidir. Bilimin kendi ilk gelişimi ekonomik ve politik faktörlerin bir ürünü olsa da, bir kere bilim ekonomik ve politik gücü güvenceye alma aracı olarak belirlendikten sonra, bizzatihi bilimin gelişimi politik ve sosyal yaşamda bir faktör haline gelmiştir. Sonuç aşırı üretim, istikrarsızlık ve kriz olsa da, işletmeler ve hükümetler, artık bilimi sade-

* Science & Society, 1949, Cilt 13, No. 3. Yazarın o tarihte çıkmak üzere olan Bilimler Tarihi kitabının son bölümünden alınmıştır.

Ceviren: Aynur Toraman

ce ayakta kalmak için kullanmak zorundadırlar. Bu nedenle günümüz politik modelleri kısmen bilimin maddi etkilerinin sonuçları durumundadır.

Ancak bilim, toplumu sadece maddi yönden etkilemez. Bilimsel düşüncelerin, insan düşünce ve eyleminin diğer bütün biçimleri -sanatsal ve dini olduğu kadar felsefi ve siyasi- üzerinde derin bir etkisi vardır. Buradaki etki, maddi alandakinden çok daha karmaşıktır. Bilimsel düşünceler, sadece deneysel yöntemlerin mantıksal sonuçları değildir; bunlar her şeyden önce, geçmişin entellektüel ve sosyal birikiminden süzülen ve bilimsel deneylerin sınavından geçerek genelde kısmi bir dönüşüme uğrayan fikirlerdir. Örneğin Newton'un doğa yasası düşüncesinin, otoriter bir devlet biçimi yerine hukuk devletinin kurulması üzerinde; aynı şekilde Darwinci evrim teorisinin doğal seleksiyonu ve varolma mücadelesi düşüncelerinin de, kapitalist çağın serbest rekabetçi fikirleri üzerinde etkisi olmuştur. Ancak, bu fikirler daha önceki toplumsal biçimlerden yola çıksa da, bir kere bilim tarafından ele alınıp kullanıldıktan sonra her ikisi de güçlenir ve dönüşüme uğrar. Sosyal pratiğe bilimsel onay vermekte kullanılırlar. Böylece Newtoncu sentezler, Britanya Anayasası'nın bilimsel olumlaması olarak geri dönmüştür ve öylesine hayranlık uyandıracak şekilde uyarlanmıştır ki, değiştirilmeye ihtiyacı yoktur. Darwinizm ise, toplumsal arenaya çeşitli çarpıtılmış biçimlerde geri dönmüştür; bunlardan en sonuncusu Nazilerin üstün ırk teorisidir.

Bilim yasaları ile insan yasaları arasındaki karşıtlıklar da benzerlikleri kadar belirgindir. Bunlar bilim yasalarının rasyonel, insan yasalarının ise keyfiliğinden çok, yalnızca onların başarılı ve doğrulanır sonuçlar üretebilmesindedir. Deney ve gözlemin, teori ve pratiğin bileşimini yapan bilimsel yaklaşımın, doğanın gereklerini inkar ve gözardı ederek değil, onları kabul ederek çok daha fazla özgürlük ve güç getirdiği artık yavaş yavaş anlaşılıyor. Buna uygun olarak, bilimsel yöntemlerin sosyal, ekonomik ve siyasi alanlara genişletilmesi yönünde ısrarlı bir eğilim sözkonusudur.

Bununla birlikte, bilimin çokyönlülüğü ve tutarsızlığı, hem kendi özgül deneyim ve jargonundan hem de bilimcilerin toplumun diğer kesimlerinden toplumsal olarak ayrılmış olmasından kaynaklanan çifte yalıtılmışlık, bilimin fikirler üzerindeki etkisinin yavaş olduğu ve hazmedilmesi için zaman gerektiği anlamına gelir. Öte yandan, bilimin maddi etkileri hemen görülür ve günümüzde olduğu gibi derhal savaşın hizmetine sunulur. Bilimin etkilerinin hissedilmesi ile bunların altında yatan fikirlerin yeterince anlaşılmaması arasındaki bu çelişki, belki de, entellektüel alanda, günümüzdeki kriz ve kaosun en büyük nedenlerinden biridir. İnsanın ahlaki gücünün maddi gücüyle aynı derecede gelişmedi-

ğini sık sık dile getiren şikayetin temelinde esas olarak bu vardır. Bu, gerçek bir sorunun yanlış anlaşılmasıdır. Bunu şu şekilde ifade etmek daha doğru olur: Toplumsal biçimler insanlığın teknik olanakları ile paralel bir gelişim gösteremiştir. Ama bu ifade bile, sosyal ya da ahlaki olmaktan çok, politik olan bu sorunun fazlasıyla basitleştirilmesi ve idealize edilmesidir. Gerçek şudur: muazzam ekonomik güçlerin çürümüş bir kapitalizm tarafından denetim altında tutulmasından kaynaklanan bir sosyal ve politik çürümüşlük döneminde yaşıyoruz. Bu kapitalizm öylesine çürümüştür ki, artık bir refah dünyası yaratamaz; ancak boş ve ümitsiz bir ebedileşme çabasıyla onu yokedebilir. Bu mutsuz günlerde bilimin en çok vurgulanan yanının, atom bombası ile sembolleşen yıkıcı özellikleri olmasının nedeni budur. Bilimin, zamanın başlangıcından bu yana doğa güçleri üzerindeki en büyük denetimi sağlama başarısı, aynı zamanda insanlığın bugüne kadar sahip olduğu en güçlü maddi yıkım ve acı araçlarının başarısı olmalıdır.

(...)

Bilim işçilerinin örgütlenmesi

Bilimdeki dönüşümler, objektif dış koşulların baskısı altında bile kendi başına gerçekleşmez. Diğer bütün sağlam kurumlarda olduğu gibi, onların da, olayların gidişatına dair sahip oldukları bilgi ve deneyimlerden yola çıkarak, bilimin içinde ya da dışında yer alan, zeki ve işbirliğine dayanan bir eylem ihtiyacını kavrayan ve kendilerini buna adamaya hazır kadın ve erkekler tarafından etkilenmesi gerekir. Bu itki, öncelikle bilimin içinden gelir. Bilimin 19. ve daha fazla olmak üzere 20. yüzyıldaki muazzam gelişimi, yeni ve hızla büyüyen bir meslek yarattı. Bu yeni bilim mesleği, 19. yüzyıldaki ve daha önceki bilim mesleğinden köklü biçimde farklıdır. Bugün muhtemelen, geçimini bilimsel çalışmalardan sağlayan 250 bin kadın ve erkek vardır dünyada ve bunların 50 bini esas olarak araştırmalarla ilintilidir. Bunların büyük bir çoğunluğu, sanayi ve devlet için çalışan ücretli kişilerdir ve ancak küçük ama hayati önem taşıyan bir bölümü akademik kuruluşlarda bulunmaktadır. Ancak, bilim işçileri sayısının artışı o kadar hızlı olmuştur ki, bu, başta onların örgütlenme olanaklarını aşmıştır. Öncelikle bilimin iç gelişimi, ikincil olarak da profesyonel standartların belirlenmesi ile ilgilenen daha eski bilimsel topluluklar, hem böylesi bir örgütlenmeyi sağlamaktan uzaktı hem de böyle bir niyetleri yoktu.

Önce İngiltere'de ortaya çıkan ve şimdi dünyanın diğer ülkelerine yayılan yeni örgütlenme; bilimin tarım ve sanayideki varlığını yeni bir etmen olarak ve bilim işçisini de esasta pek de farklı olmayan başka bir tür teknik işçi olarak kabul eden sendikal bir özellik taşımaktadır. İngiltere'de bu, Bilim İşçileri

Birliği adında özel bir sendikanın oluşumu ile sonuçlandı. Belli bir sanayideki bütün işçilerin tek bir sendika içerisinde yer aldığı farklı bir sendikal yapılanmanın olduğu ülkelerde, değişik sendikalardaki bilim işçilerinin ortak sorunlarını tartıştığı topluluklar kuruldu. Sendikaların gelişiminin zayıf olduğu ya da bilim işçilerinin sendikalaşmasının sözkonusu olmadığı ülkelerde ise, genellikle ülkelerinde bilim için daha iyi bir yer sağlama gibi bir amaçla sınırlı bağımsız bilim işçileri birlikleri oluşturuldu. Bu örgütlerin çoğu bugün Dünya Bilim İşçileri Federasyonu ile bağlantılıdır. Bu birliklerin amacı iki yönlüdür: öncelikle, sendikalar olarak üyelerinin çıkarlarını ve çalışma koşullarını korumak, ki örgütlü işçinin sömürüye karşı etkili bir biçimde korunmadığı günümüzde bu yaşamsal olarak en gerekli görevdir. İkincisi ise, ulusal ekonomi ve uluslararası olaylarda bilimin doğru bir biçimde değerlendirilmesi sorunu ile ilgilenmek. Bilim İşçileri Bildirgesi'nin girişinde belirtildiği gibi:

"Bilim işçileri, ancak ve ancak yeteneklerini tümüyle kullanmalarını sağlayacak koşullarda çalışıyorlarsa topluma karşı sorumluluklarını gerektiği gibi yerine getirebilir."

Bilimin korunması ve geliştirilmesinin temel sorumluluğu bilim işçilerinin kendisinde olmalıdır; çünkü işin doğasını ve gelişimin hangi yönde olması gerektiğini yalnızca onlar anlayabilir. Bilimin kullanımı konusunda ise sorumluluk, bilim işçileri ile halkın ortak sorumluluğu olmalıdır. Bilim işçilerinin, içinde yaşadıkları toplumların idari, ekonomik ve teknik gücü üzerinde bir egemenliği olmamıştır ve böyle bir egemenlik de talep etmemişlerdir. Bununla birlikte, bilimsel bilginin ihmali ya da kötüye kullanımı sonucu toplumda ortaya çıkacak zararlı etkiler konusunda uyarıda bulunma gibi özel bir sorumlulukları vardır. Aynı zamanda, toplumun kendisi de bilimin sunduğu olanakları takdir etme ve kullanma konusunda muktedir ve istekli olmalıdır. Bu da ancak doğa ve sosyal bilimlerin yöntem ve sonuçlarının yaygın bir şekilde öğretilmesi ile mümkündür.

Bu, bilimciler ile bilim-dışı kesimler arasında düşünce yorumlaması, bilimciler açısından toplumsal sorunları daha iyi anlama, yöneticiler, işçiler ve daha geniş olarak da halk açısından ise bilimi daha iyi anlamak demektir. Bilimsel bilgiyi yayma süreci, onun yüz yıl önce dorukta olduğu zamankinden bile çok daha yoğun bir biçimde yeniden başlatılması gereken bir süreçtir. Ama bilimin yeni popülerleştirilmesi eskisinden farklı olmalıdır. Sorun artık sadece bilimin harikalarını ve potensiyelini sergilemekten ibaret değildir. Huxley'ler ve Tyndall'lar, "Daha fazla bilim sahibi olalım ki hayat daha güvenli, daha zengin ve herkes açısından daha kabul edilebilir olsun"

demişti. Bugün bu artık yeterli değildir. Bilimin yıkıcı amaçlar için kullanılması sonucu son yıllarda bilime karşı gelişen gerçek şüphe ve hatta düşmanlığı, ve bilimin gelecekte giderek daha da korkunç yıkım biçimleri yaratmada kullanılması konusundaki evrensel korkuyu ele almak gerekir. Bilim ile toplumsal gelişme arasındaki ilişkinin yaygın olarak anlaşılması, en az bilimsel bilginin kendi gelişimi kadar, belki de ondan daha fazla gereklidir.

Fizik, biyoloji ve sosyal bilimlerin bütünüyle entegrasyonuna doğru ilerliyoruz. Buna, üretici ve sosyal denetimin örgütlenmesinin de entegrasyonu eşlik etmektedir. Yirminci yüzyılın en büyük siyasi ve ekonomik krizleri, toplumun genel dönüşüm çatışmalarından başka birşey değildir. Krizin aciliyeti, bilime, barış zamanından çok daha hızlı bir toplumsal dönüşüm sağlayacak görevler yüklemektedir. Toplumun ve bilimin gelişmesi arasındaki karşılıklı etkileşim, geçmiş çağlarda ortaya konmuş olmasına rağmen farkına varılmamış olan etkileşim, bugün artık her yerde barizdir.

Acil sorun: savaş ve açlık

Ancak, bu geçiş döneminde yaşayan ve çalışan bizler açısından nihai çözüm olanakları, karşı karşıya olduğumuz ve ısrarla eylem talep eden kısa vadeli sorunlardan daha az önem taşımaktadır. Bilimin yararlı etkilerinin sunduğu olanaklar hiç de erken ortaya çıkmamış; bilimin özellikle sanayi devrimindeki ilk sonuçları, önce düzenlenmemiş, sonra da tekelci kapitalizm koşullarında, insanlığın yerküre üzerindeki durumunu aşırı güvensiz kılan bir etki bırakmıştır. Dünya, geçmişte hiç olmadığı kadar çifte bir tehlikenin, savaş ve açlığın tehdidi altındadır.

Savaş ve savaş hazırlıkları, kapitalist ekonominin muhafazası için mutlak gerekli koşullar haline gelmiştir. Bunlar, kapitalizmi dış ve iç düşmanlara karşı savunma ihtiyacından çok, yıkıcı amaçlar dışında bir nedenle kullanım gerektirerek piyasayı utandıramayacak malların en yüksek kârla üretimini güvenceye alma aracıdırlar. Barış -ya da soğuk savaş- aktif savaşlar arasındaki kısa bir aralık haline gelir ve askeri hazırlıklar için yapılan harcamalar, hem mutlak hem de göreceli olarak tarihteki tüm örneklerinden çok daha büyüktür. Dünyadaki mevcut kaynaklar yakın gelecekte nüfusa göre o kadar da fazla değildir ki savaşlarda heba edilsin. Yeni bir savaş, medeniyeti ortadan kaldırmayacak, ama uzun yıllar geri atacaktır; yüz milyonlarca yaşam kaybedilecek, acı ve hastalıklar birkaç kat daha artacaktır. Bu nedenle, savaşı durdurma ve onun siyasi ve ekonomik nedenlerini ortadan kaldırma çabalarında yerlerini almak bilimcilerin birincil ve en acil görevidir. Dünyanın bugün içinde bulunduğu koşullarda bu hem karmaşık hem de tehlikeli

bir görevdir. Bilimciler herşeyden önce, özellikle teknik beceriye sahip olduğu alanda, elinden geldiğince iyi bir durum değerlendirmesi yapma, bunun ışığında yurttaşların bilgilenmesine yardımcı olma ve pratik ve sürekli bir barış sağlayacağını düşündüğü hareketlere katılma sorumluluğu taşımaktadır.[1]

[...]

Günümüz dünyasında bilim

Bilimin toplumsal amaçlı kullanımı, sanayileşmiş ülkelerde de en az geri ülkelerdeki kadar önemlidir. Çünkü mevcut eğitilmiş bilim adamı kaynağı açısından bu ülkelerde çok daha fazla şey daha çabuk yapılabilir. Ama bilimin dünyadaki insanların ihtiyaçlarını karşılamak için kullanıldığını görmek istiyorsak, Doğu Avrupa'nın ve Asya'nın, savaşın yıkımına uğramış olan ve daha önceleri sömürülen ülkelerinin deneyiminden öğrenmemiz gerekir. Buralarda, büyük güçlüklere ve eğitimli insan sayısının mutlak azlığına rağmen, -ki bu durum Nazi, Japon ya da Komintang polislerinin aydınları kasıtlı kıyıma uğratması sonucu ortaya çıkmıştır-, tamamen farklı bir başarı ve olanaklar ortamı vardır. Bilimciler, uygulanmasında olduğu kadar hazırlanmasında da önemli bir rol oynadıkları bir plan doğrultusunda bilinçli ve planlı bir şekilde çalışmaktadır. Batı'nın bilim emekçileri, Doğu Avrupa ve Çin'de bugün neler olup bittiğini anlamakta güçlük çekmektedir. Bunun nedeni, oralardaki koşulların tuhaflığı değil, ama oralardaki bilimsel etkinliklerin belli bir amaca sahip insanların eylemleri olmasındandır: bu amaç, bilim emekçileri de dahil herkesin paylaştığı bir amaçtır. Ortak bir amaç varolduğunda bireyin tepkisi de dönüşür. Bireysel eğilimlerin peşinden gidilmesinin nedeni çoğu zaman, hayatın genel anlamsızlığı ve amaçsızlığından kaçıştır. Etkin sosyal amaç, duygusal onay ve tatminleri beraberinde taşır. Bu aşırı bireyselleşmiş medeniyette bunları kaybetmiş olmamız kendi zararımızadır.

Marshall yardımı alan ülkelere, uluslararası ya da Batı medeniyeti denen şeyin empoze edilmesi, bilimin ulusal yapılanma ve inşada kullanımı politikasına bütünüyle ters düşmektedir. Bu elbette, kapitalist dünyada uzun zamandır varolan bir eğilimin, bilimi satın alma ve tekellerin ve başta ordu olmak üzere bu tekellerin hizmetindeki devlet aygıtlarının çıkarlarına tabi kılma eğiliminin açık bir ifadesidir. Gelecek vaadeden bireysel bilimsel çalışmaya yardımcı olma bahanesiyle, -ki buna gerçekten inanılır-, önce ABD'deki, daha sonra da bütün dünyadaki en yetenekli bilimciler satın alınıp kendi araştırmalarını özgürce yapabilecekleri iyi donanımlı laboratuvarlara yerleştirildi. Hiçbir kaynağa sahip olmayan bilimcilerin öfke ve mahrumiyetiyle tezat teşkil eden bu durum, önce öyle hayranlık uyandırıcı göründü

1 (J. D. Bernal ve M. Cornforth, Barış ve Sosyalizm için Bilim, Londra, 1949)

ki, bunun tehlikeleri ancak yeni yeni anlaşılmaya başlanıyor. Pratikte bunun taşıdığı anlam şudur: en iyi bilim emekçileri, bilimin iç gelişimi üzerinden çıkardıkları ya da ordunun kendilerine sundukları sorunlar hariç, kendi ülkelerinin sorunlarından, hatta bütün sorunlardan izole edilmektedir. Ayrıca, en parlak ve önemli bilimciler, geliştirici etkilerine ve çalışmalarına en çok ihtiyaç duyulan bir zamanda kendi halkından bütünüyle uzaklaşmaktadır. Bugün ABD'nin en önde gelen bilimcilerin yarısı aslında yabancı uyrukludur. Birçoğunun ABD'ye Nazi zulmünden kaçmak için gittiği doğrudur; fakat Hitler'in yenilgisinden sonra bunların hemen hiçbirinin kendi ülkesine geri dönmediği de doğrudur. Bunların bazılarının savaş sırasında, bazılarının da barış zamanındaki askeri hedefler açısından ABD'ye büyük yararları dokunmuştur. Oysa şimdi kendi ülkelerinde çok daha yararlı olabilirler. Ancak, sponsorları açısından onların esas faydası, araştırmalarının cömert bir şekilde tekelci sistem için sunduğu meşrulaştırma olmuştur. Böylelikle, geçen yüzyıldaki sömürüden elde edilen kârların çok küçük bir bölümüne denk düşen bir maliyete, Amerika'daki büyük tekel aileleri nötr bilimsel araştırmaların hamisi ve, ordunun bu alana girmesinden önce de, tek destekleyicisi pozlarını takınabiliyordu. Bu sistemin etkileri hiçbir şekilde onun önemli faydalananlarıyla sınırlı değildir. Aslında bütün bilim dünyası açısından gizli bir yozlaşma ortamı yaratır. Birinin sevdiği bir iş üzerinde çalışması kapitalizm koşullarında bir ödül olacağı için, bu ödül olasılığı hedefi şaşırtır; ABD içerisinde ve dışındaki binlerce genç bilim emekçisinin toplumsal bilincini bastırır ve aralarında bireysel bir rekabet havası yaratır; bu durum bilimin gelişmesi açısından en tehlikeli şeydir.

Birleşik Devletler'in göreceli olarak büyük bir zenginlik ve üretkenliğe sahip olması; bilimsel çalışmanın dengesiz bir şekilde bu ülkede yoğunlaşmasına neden olurken, başka yerlerde de bağımsız ulusal bilim merkezlerinin gelişme imkanını bastırmıştır. Bilim alanında hala nisbeten çok pahalı aygıt ve örgütlenme gerektirmeyen bilim dalları olmasına rağmen, bilimdeki genel eğilim şaşmaz bir şekilde bellidir ve bu eğilim, büyük paralara dayanan kurumlar tarafından yürütülen araştırmalar yönündedir. Kapitalist ülkelerde bu koşullar esas olarak ABD'de bulunmakta ve başka yerlerde bulunma olasılığı da giderek azalmaktadır. Diğer bütün kapitalist ülkeler içerisinde yalnızca İngiltere'nin temel bilimsel araştırmada tamamen bağımsız olduğu söylenebilir ve bu konumu da birçok alanda yeterince tehdit altındadır. Tek tek çalışmaları mükemmel olmasına rağmen, Batı Avrupa'daki diğer ülkeler, verimli bir şekilde örgütlenmiş bilimsel çalışmalar yürütmek

için çok küçüktür ve giderek daha çok ABD'nin yörüngesine çekilmektedir. Kapitalist dünyanın diğer ülkelerinde, Güney Amerika, Ortadoğu ve Hindistan'da, UNESCO'nun cesur ama her nedense küçük ölçekli çabalarına rağmen, etkin bir ekonomik ve politik bağımsızlık kazanılıncaya dek gerçek anlamda bağımsız bir bilim kültürü geliştirme umudu pek sözkonusu değildir. Bugün Afrika'da yoğunlaşmış olan resmi sömürge alanlarında ABD'nin hakimiyeti çok daha barizidir. Portekiz bir yana, eski İngiliz ve Fransız emperyalizmi bile, buralarda sadece yeterince doğal kaynaklar elde etmek için dahi bilimi gereken ölçekte kullanamamıştır ve teknik ve bilimsel alanda Amerikan yardımı sunmak için Başkan Truman'ın[2] dördüncü bir nokta eklemesi gerekmiştir. Tabii ki bunların en yüce insani nedenlerden ötürü yapılmış olması gerekir. Cezbedici uranyum ve petrol yataklarının varlığına rağmen, bilimsel misyonlar esas olarak yerlilerin sağlığı ve iyiliği içindir; tıpkı dört yüz yıl önce gönderilen dini misyonerlerin yerlilerin ruhlarının iyiliği için gönderilmiş olması gibi.

Zenginliğin ve bilginin merkezde toplanması, dünyanın diğer bölümlerini daha yüksek bir kültür lehine keşfedip sömürme hakkının sinik bir şekilde kendinde görülmesi ile birlikte bilimin bu şekilde kullanılması; sadece bilimin tarihsel amacının inkarı anlamına gelmez, aynı zamanda ekonomik kriz ve savaş tehlikesini de arttırır.[3] Bu tür sonuçlardan sakınmak için bu eğilimin tersine çevrilmesi gerekir: her tarafta yerli bilimsel araştırma merkezlerinin geliştirilerek yerel sorunlara el atılması ve aynı zamanda da her alanda genel bilimsel kültüre kendi paylarına düşen katkının sunulması için gereken tüm çabanın gösterilmesi. Böyle bir politikanın yol açabileceği bir izolasyonun önüne geçmek için yapılması gereken şey, bilim adamlarına bedava ulaşım ve barınma olanakları sunularak eski ve yeni merkezler arasında sürekli bir alışverişin sağlanmasıdır. Sovyet Asya'sında belirgin bir başarı kaydeden politika bu olmuştur ve bütün dünyada örnek alınacak bir model haline gelebilir.

Sonuç

Bu makale, bilimin genel olarak insana ilişkin olaylarla ilişki halinde olduğu en önemli ve en acil konular üzerinde durdu. Eğer doğal ve diyalektik bir evrim yoluyla bilimin yakın ve uzak geleceğin belirlenmesinde hayati derecede önem taşır bir hale geldiğini kanıtladı ise, amacına ulaşmış olacaktır. Bu da mevcut umutsuzluğun yerini umudun alması için bir neden teşkil etmelidir. Eğer bilim sosyal sorunlar yaratıyorsa, onların çözüm araçlarını da sunmaktadır. Bunlar hiçbir şekilde bir kenara bırakılamaz. İnsan ilişkilerinde yeni bir büyük dönüşüm yaşamaktayız. Bu, önce toplumdaki ekonomik düzenin de-

2 (Başkanlık konuşmasında, Ocak 1949)
3 (Bernal ve Cornforth, Barış ve Sosyalizm için Bilim, Londra 1949)

gişmesine, ardından da bilimin diğer üretici güçlerle tam bir entegrasyonuna yol açan bir dönüşümdür. Bu dönüşüm, insanın topyekun olarak çevresi üzerinde yeni boyutta bir denetimini sağlayacaktır. Geçmişteki tarım ve sanayi devrimleri, insanın organik ve inorganik çevresi üzerinde teknik ve örgütsel denetimini sağlamıştı. Bugünkü devrim ise, sosyal çevre üzerinde ve toplumun kendisinin gelişimi üzerinde denetimi de buna katacaktır. Ama bu, köklü olarak yeni türden bir denetim olacaktır. İlk kez insanlığın kendisinin hakimiyeti ele ama olanağı doğmaktadır. Sınıfsız bir toplum yaratılması başarısı, dönüşümü başlatmak için gereken ilk koşuldur; ama bunun tamamlanması için bütünüyle yeni bir şey gerekir ki, bu da, ortak, bilinçli, entegre bir toplumsal eylem kapasitesidir.

İnsan eyleminin sonuçlarının daha geniş bilgisinin ve kolektif temelde toplumsal örgütlenmenin mantıksal sonucu, geçmişin aile ve kabilenin geleneksel gereksinimleri ile sınırlanmış sorumluluğundan çok daha yüksek derecede yeni bir bireysel ve kolektif sorumluluk boyutu yaratmaktır. Bilgi yokluğu, otomatik olarak sorumluluğun da olmaması demektir. İnsan karşılaştığı iyi ve kötü olayları anlayamadığında ya da bunlar doğrudan kendi eylemi ile bağlantılı olmadığında, onların, kör talih, iyi ya da kötü tanrılar gibi başka güçler tarafından kontrol edildiğine inanmak anormal değildi. Bireysel sorumluluk hissedildiği sürece bu dolaysız idi. İnsan çevresini denetim altına alamıyorsa da en azından kendisini kontrol etme çabası gösterebilir, ve biri geleneklere ya da tanrıların buyruklarına uymayarak bunu başaramadıysa, bunun sonuçları, genel bir talihsizlik olarak kendini gösterirdi. Ancak haklılık ya da günah kavramlarında dile getirilen sorumluluk kör bir sorumluluktur. Bunun kabulü, kabileye ait dinsel törenlere ve tabulara dindarca bir bağlılığa yol açar sadece. Kapitalizm çağında bile, sorumluluk, bireysel olarak sınırlıdır ve para ile ölçülebilir durumdadır. Eğer bir insan dürüst olarak çalışıp ailesini geçindiriyorsa, topluma karşı en esaslı sorumluluğunu yerine getirmiş demektir. Fiyatların birden yükselmesi ve düşmesi, işsizlik, gecekondu, savaş gibi olguların yol açtığı sefillikler onun umurunda değildir.

Bilgi ve tecrübeler arttığı için bu tür körlükler artık kabul edilebilir değildir ve sorumluluk, tekrar kolektif ve bilinçli hale gelmektedir. Hiçbir şey değilse de, olaylar bize göstermiştir ki, insanlar artık birbirinden ayrı birimler değildir; en yalıtık görünen eylemleri, aslında genel bir sosyal hareketin faktörleridir. Geçmişte kabul edilebilir ve gerekli sayılan 'yenilmez' cehalet, artık tahammül edilmez bir 'yenilir' cehalet olmuştur. Eğer bazı kişiler gördükleri şeylerin anlamını kavramayı ve kabul etmeyi reddediyor-

sa, eğer -daha da kötüsü- eğitim ve basın üzerindeki denetimleri yoluyla başkalarının toplumsal eylemin önemini görmesini engelliyorlarsa, onlar toplumun etkin düşmanıdırlar.

Fakat bilginin sorumluluğu, bundan çok daha derinlere gider. Dünyayı duyularımızın ve eylemlerimizin bize sunduğu gibi algılamak ve kabul etmek yeterli değildir. Artık bilinçli olarak daha ötelere bakmak gerekli olmuştur. Bilimsel araştırma yoluyla bilginin ilerlemesi, sosyal faaliyetin yalnızca izin verdiği bir yan değil, bir zorunluluk haline gelir. Birinci aşama, bilinen kötülükleri ortadan kaldırmak için mevcut bilgiyi kullanmaktır. İkinci aşama ise, araştırmayı kullanarak şu an kaçınamadığımız kötülükleri ortadan kaldırmanın yeni araçlarını bulmaktır. Ama bunun da ötesinde, mücadele etmemiz ve ortadan kaldırmamız gereken bilinmeyen kötülükleri ortaya çıkarmak üzere araştırmaların genişletilerek devam etmesi gibi daha ileri görevler yatmaktadır. Tersine daha pozitif bir şekilde yeni iyi şeyler, yeni materyaller, yeni süreçler ve hepsinden önemlisi toplumsal eylem için yeni ve etkin örgütlenme temelleri keşfetmemiz gerekir. Bunun anlamı ise şudur: insan düşüncesinin görevi ancak bilgide başlar. Kendisini yenileyebilmesi için de bilginin yapıcı değişime yol açaması gerekir.

BİYOGRAFİ

FRÉDÉRİC JOLİOT-CURİE

(Bu kısa biyografide, Joliot-Curie'nin yaşamının çeşitli dönemlerindeki resmi, bilimsel ve sosyal etkinliklerinin en önemlilerini buraya aldık. Aslında pek çok örgütlere; bilimsel, sosyal, kültürel hareketlere de katılmıştır. Burada onların hepsini saymadık.)

1900 — 19 Mart Jean Frédéric Joliot, Paris'te, 16. bölgede doğdu. Babası tüccardı. Altı çocuklu bir ailenin son çocuğuydu.

1914 — Büyük kardeşi Henri, savaşın ilk günlerinde öldürüldü.

1908-1917 — Lakanal Lisesi'nde orta öğrenimini tamamladı.

1917-1918 — Lavoisier Belediye Okulunda öğrenci. 1920'lilerle askere çağrıldı. Ama savaş sonunda askerliği ertelendi.

1919 — Paris Kimya ve Fizik Yüksekokulu'nda öğrenci. Paul Langevin okulun müdürüydü.

1922 — Lüksemburg'daki l'A.R.B.E.D. Çelik İşletmelerinde, mühendis olarak staj yapar.

1923 — Dalında birinci olarak fizik mühendisidir. Pierre Curie* madalyası verilir.

1924 — Poitiers ve Aubervilliers'de askerliğini yapar.

1925 — P. Langevin'in önerisiyle, F. Joliot, Marie Curie'nin yanında çalışmak üzere Radyum Enstitüsüne girer. Bir tez hazırlayabilmesi için gerekli 2. derece bakalorya sınavlarını verir.

1926 — O zamanlar Radyum Enstitüsü'nde asistan olan Irène Curie ile evlenir.

1927 — Bilim lisansını yapar. Paris'te, Charliat Endüstriyel Elektrik Okuluna öğretmen olarak atanır.

Kızı Hélène'in doğumu.

1930 — Fizik Bilimleri dalında doktorasını yapar. Tez konusu, "Polonyum elementinin elekrokimyası"dır. Bu element, Pierre ve Marie Curie tarafından keşfedilmiştir.

1931 — Karı-koca Frédéric Joliot ve Irène Curie'ler dört yıl boyunca gerçekleştirdikleri çeşitli araştırmalar sonucunda, tarihte ilk kez o kadar çok miktarda polonyum maddesini biraraya topladılar.

1932 —18 Ocak'ta Irène'le birlikte, "Bothe ve Becker" diye anılan ışıklanmayı ve "çekirdeklerin projeksiyonu" olayını Bilimler Akademisi'ne

sunarlar. Bu, nötronun keşfine giden bir yoldur.

Bilimler Fakültesi'nde asistan olur. Ulusal Bilimler Bölümü'nde bilimsel araştırmalar yapmakla görevlendirilir.

Oğulları Pierre'nin doğumu.

1933 — Hep eşi Irène Curie'yle birlikte, ilk kez bir artı ve eksi elektron çifti içinde "gama" denilen ışınların transformasyonunun fotoğraflarını çekerler. (Solvay Fizik Kongresi'nde, o zamana dek kabul edilmiş anlayışları çürüten "elektron ve nötronlar" üzerine bir tebliğ sunarlar.)

İlk Rusya yolculuğu.

Ulusal Bilimler Araştırma Bölümü'nde araştırma başkanı olur.

1934 — Eşi Irène Curie ile "yapay radyoaktivite"yi bulurlar. Doğada var olmayan ama kimyasal yöntemlerle varlıkları sezilen ve belirlenen ilk radyoelementler; radyofosfor ve radyoazottur. Ama bunları hemen büyük miktarlarda çoğaltmak gereği duyulmuştur. Bunun üzerine çalışmalarını sürdürürler.

Sosyalist Parti'ye girer.

1935 — Eşi Irène Curie ile birlikte Nobel Ödülü'nü alır. Bu ödül vesilesiyle yaptığı konuşmada, zincirleme nükleer reaksiyonlarının olabilirliğinden ve böylece açığa çıkacak korkunç yoğunluktaki enerjiden söz eder. Sorbonne Üniversitesi'nde ders vermeye başlar.

1936 — Ulusal Bilimsel Araştırmalar Bölümü'nün başkanlığına getirilir. İnsan Hakları Örgütü'nün ve antifaşist "Entellektüeller Birliği"nin üyesidir.

1937 — Collège de France'da profesördür. Nükleer Kimya Laboratuvarı'nın kuruluşunu sağlar. Ayrıca ilk siklotron tesislerinin kuruluşuna da katılır ve bu Fransa'da, 1952 yılına dek kendi dalında tek kuruluş olarak kalır.

Yüksek gerilim tipinden hızlandırılmış partiküler jenaratörlerinin ve Ivery Yeni Atom Sentez Laboratuvarları'nın çalışmaya başlamasında büyük katkıları olur.

1939 — Otto Hahn tarafından uranyum çekirdeklerinin ayrıştırılma olasılığının keşfinden hemen sonra, F. Joliot, bu "fizyon" olayının varlığını çok ilginç ve basit bir deneyle kanıtlar.

H. Halban ve L. Kowarski ile yaptığı bilimsel çalışmaların sonunda, fizyon olayıyla birçok nötronun açığa çıktığını gösterir. Daha sonra zincirleme reaksiyonların oluşması koşullarını, yani atom enerjisinin ortaya çıkma koşullarını araştırmaya başlar.

1940 — Bilimsel araştırmalar, savaş nedeniyle gizliden gizliye yürütülmektedir. Silahlanma Bakanlığı'nın yardımıyla dünya "ağır su" stokları Norveç'ten Fransa'ya kaydırılmıştır.

İçlerinde bir atom bataryasının yapım yollarını gösteren bilgilerin bulunduğu zarflar mühürlenip Bilimler Akademisi'ne teslim ediliyor. Frédéric Joliot; (H. Halban, E. Kowarski, F. Perrin gibi arkadaşlarıyla birlikte) Ulusal Bilimsel Araştırmalar Merekezi'nden beş bröve alıyor. Ve bundan sonra bu bilimsel buluşlarının endüstri alanında kullanılmasıyla elde edilecek gelirlerden bir pay istemediklerini bildiriyorlar.

Alman ordularının ilerlemesi karşısında, F. Joliot, laboratuvarı Clement-

Ferrand'a taşıtıyor; sonra arkadaşlarıyla birlikte bütün bilimsel belgelerin ve "ağır su"yun İngiltere'ye ulaşımını sağlıyor. Kendisi Fransa'da kalıyor. 1941-1944 - 29 Haziran'da, üniversitedeki meslekdaşlarıyla birlikte tutuklanır. Daha sonra salıverilir. İşgal başlar başlamaz ilk direnişe geçenlerden biridir. "Ulusal Üniversite Cephesi"nin kuruluşuna katılır. Daha sonra Pierre Villon'la birlikte "Fransa'nın Bağımsızlığı ve Özgürlüğü için Ulusal Savaş Cephesi"nin kurucuları arasında yer alır. Çok geçmeden bu örgütün başkanlığına getirilir. Yönettiği laboratuvarında gizli toplantılar düzenler; patlayıcılar üretir ve gizli bilimsel belgelerin güvenliğini sağlar.

1942 - Fransız Komünist Partisi'ne girer.

1943 - Fransız Bilimler Akademisi ve Tıp Akademisi üyesidir.

1944 - Evinde gözaltında tutulan bilimadamı Paul Langevin'in Fransa dışına kaçırılma eyleminin baş düzenleyicisidir. İşgalcilere karşı bir gizli örgüt kurar ve "Paris Ayaklanması" adı verilen eylemlere katılır.

Fransa'nın kurtuluşundan sonra Kurucu Meclis üyeliğine getirilir. Ulusal Bilimsel Araştırmalar Merkezi müdürlüğünü de üstlenir. Bir yıldan biraz fazla bulunduğu bu görevi sırasında, bilimsel araştırmaların yeniden yapılanmasının temellerini atar.

1946 - Kendisinin yönlendirmesiyle, "Atom Enerjisi Komiserliği" adı altında bir güvenlik kurumu oluşturur ve bu kurumun başına "Yüksek Komiser" olarak atanır. Bu ünvanla Birleşmiş Milletler Atom enerjisi Komisyonu'na Fransa delegesi olarak katılır ve Fransa'yı UNESCO'da temsil eder.

Fransa Bilim Emekçileri Birliği başkanı olarak "Dünya Bilim Emekçileri Federasyonu"nun kuruluşuna önayak olur ve bu örgütün başkanlığına getirilir.

1947 - Ekonomik Konsey'in ve Planlama Konseyi'nin üyesi olur.

1948 - Zoé adlı ilk atomik pilin çalışma safhasını gerçekleştirir ve bu geniş kapsamlı işi rekor sayılan kısa bir zaman içinde bitirir.

1949 - F. Joliot, Soclay'de "Nükleer Araştırmalar Merkezi" kurulmasına önayak olur.

Dünya Barış yandaşları Kongre'sini hazırlayan inisiyatif komitesine başkanlık eder ve Dünya Barış Kongresi başkanlığına seçilir.

1950 - 19 Mart'ta, atom bombasına karşı, Stokholm Çağrısı'nı kaleme alır ve buna ilk imza atan kendisi olur.

28 Nisan'da, F. Joliot, Atom Enerjisi Yüksek Komiserliği görevinden uzaklaştırılır. Fransız Komünist Partisi 12. Kongresi'nde atom bombası karşıtlığını öne sürmesi bu uzaklaştırılmanın nedeni olur. O kongrede, Fredirec Joliot-Curie, atom enerjisinin savaş amaçlı olarak kullanılmasına olan karşıtlığını ısrarla ve kesinlikle belirtmiştir. Bu uzaklaştırma yaygın tepki toplar.

Ulusal Bilimsel Araştırmalar Merkezi Korpüsküler Fizik Bölümü Başkanlığı'na seçilir. İkinci Dünya Barış Kongresi sırasında 80 ülkeden gelen 2065 delege, Dünya Barış Konseyini kurarlar ve başkan olarak F. Joliot'yu seçerler.

1951 - F. Joliot, "Dünya ulusları arasında barışın yaygınlık kazanmasına

katkıları" dolayısıyla, ilk uluslararası Lenin ödülünü alır.

1951-1955 - F. Joliot zamanını, laboratuvarlarının yönetimine ayırır ve kendi adına bilimsel araştırmalarda bulunur. Etkin olarak "Dünya Barış Konseyi"nin çalışmalarını yönlendirir ve düzenlenen pek çok uluslararası toplantıya katılır.

1955 yılında ağır şekilde hastalanır, birkaç ay hastanede kalır ve bir yıl süresince bilimsel araştırmalarını askıya almak zorunda kalır.

1956 - 17 Mart'ta, eşi Jlrens Joliot-Curie lösemiden ölür. Temmuz ayında da, eşinden boşalan Radyum Enstitüsü müdürlüğünü ve Sorbonne'daki nükleer ve radyoaktif fizik kürsüsünü kabul eder. Claude Bernard'dan beri ilk kez, hem College de France'da, hem de Bilimler Fakültesi'nde olmak üzere iki kürsüyü yönetmektedir. Aynı yıl Fransız komünist Partisi'nin XIV. Kongresi'nde Merkez Komitesi üyeliğine seçilir.

1957 - F. Joliot, Paris Bilimler Fakültesi için İrene Joliot Curie'nin temellerini attığı Orsay Nükleer Fizik Merkezi'nin Kuruluşunu gerçekleştirmeye çalışır. Yönetimi altında, laboratuvarlar kısım kısım çalışmaya başlar.

1958 - Haziranda Orsay Senkrosiklotron tesislerinin montajı biter ve sistem çalışmaya başlar. Laboratuvarların ikinci kısım inşaatının Eylül ayında başlaması öngörülmüştür. Temmuz ayında Stokholm'de düzenlenen "Silahsızlanma ve Uluslararası Dayanışma Kongresi" F. Joliot'u yeniden Dünya Barış Konseyi Başkanlığı'na seçer.

14 Ağustos'ta Frederic Joliot Curie, Paris Saint-Antoine Hastanesi'nde ölür.

*

F. Joliot, birçok ülkenin bilimsel kuruluşlarının, akademilerinin üyesiydi. Bunlardan Londra'daki Royal Society'yi, Rusya'daki Bilimler Akademisi'ni sayabiliriz örnek olarak. Birçok üniversitece "honoriscausa" (onur) doktorası verilmişti kendisine. Sayısı onu bulan çok önemli uluslararası ve Fransız bilim ödüllerinin sahibiydi. Ayrıca direniş dönemi adına "Legion d'Honneur" adlı kurumun yöneticisiydi.

STOCKHOLM ÇAĞRISI*

Burada, karşılıklı güvenin oluşması için uygun şekilde birtakım seçenekler ortaya koyabiliriz. Örneğin en büyük ülkelerle, barış örgütleriyle doğrudan görüşme önerileri ileri sürebiliriz.

Karşılıklı güvenin oluşması deyince ne anlıyorsunuz? Bunun anlamı açık; özellikle soğuk savaşa son verilmesini ve barış anlaşmaları yapılmasını istiyoruz. Bu durumda, Birleşmiş Milletler Örgütü, barışı "ayakta tutmak" için, üstlendiği rolü hakkıyla oynamalıdır.

Şunu gözlerimizin önünde canlandırmaya çalışalım bir kez: bütün halkların yararına sunulmuş, yaygın, zengin bir ekonomi. Önce silahlanma yarışına son verilmiş; karşılıklı ekonomik değiş-tokuş hızlanmış; sonra da yalnızca insanların hizmetine girmiş, teknolojik ve bilimsel buluşlarla gerçekleştirilecek o harikulâde üretimler...

Bundan onbeş yıl önce, 12 Aralık 1935'te bana verilen Nobel ödülü dolayısıyla gene bu kentte yaptığım konuşmamdaki şu sözleri sizlere anımsatmama izin verin:

"Geçmişteki, hep büyüyerek gelişen bilimsel ilerlemeye bir göz atarsak, bugünden gelecekte gerçekleşecek şu olasılıkları rahatlıkla öne sürebiliriz: bilimsel araştırmacılar; elementleri isteklerince parçalayarak yahut birleştirerek patlama özelliği olan, zincirleme kimyasal reaksiyonlu transmütasyonlar elde edebilecekler.

"Eğer bu transmütasyonlar bütün maddenin içinde yaygınlaşırsa, ortaya çıkacak insanlık yararına kullanılmaya hazır o büyük enerjiyi düşünmeye çalışın..."

Evet, böyle demiştim ve şunu itiraf edeyim ki, bu olayın gerçekleşebilmesi için uzun bir süre geçmesi gerek, diye düşünüyordum o zamanlar. Şimdi görüyorsunuz ki, 15 yıldan daha kısa bir süre içinde, bilimadamları, bu müthiş uygulamayı gerçekleştirdiler.

Şimdi bu alanda, 15 yıldan az bir süreçte gerçekleştirilen ve böylece önü açılan yeni buluşların bizi nerelere götürebileceğini söylersem, pekçok mükemmel denemelerin ve bir de olası korkunç yıkımların sayımını yapmam gerekecek. Bu 20. yüzyılın şafağında, Henri Becquerel ve Pierre ve Marie Curie'lerin ulaştıkları fevkalade bilimsel buluşlar; (sonuçta hidrojen bombasının üretimini mümkün kıldığından) insanlı-

* Bu parça, Dünya Barış Yandaşları Kongresi'nin 3. oturumunda verdiği söylevlerin son bölümüdür. Bu kongre 15-19 Mart 1950 tarihinde Stockholm'de yapılmıştır.
Çeviren: A. Yasar

ğın yıkımı için bir tehdit olarak karşımıza çıkmakta. Özellikle bilim adamlarının karşısına...

Evet, teorik olarak yapımı mümkün olan hidrojen bombası henüz üretilmedi. Amerika bunun üretimine geçerse, başka ülkeler de üretecek. Çünkü atom bombası için ortaya çıkmış olan teknik üstünlük sorunu, hidrojen bombası konusunda söz konusu olmayacak.

Bunları görerek, bilimadamları, günden güne insanlığa karşı olan sorumluluklarının bilincine ulaşmaktalar.

Birçok kereler yinelediğim gibi, yeniden söylüyorum: Bilim adamları; insanlık düşmanı bir şer örgütü tarafından bilimsel buluşlarının bencil ve insanlığın kötülüğü amaçlanarak kullanılmasına araç olmasınlar..

Bilim adamları da, ileride gerçekleşebilecek kötü, kıyımcı olayların dışında kalabilecek bir avuçluk sorumsuz seçkinler azınlığı değildir.

Onlar da, büyük emekçi kesimlerin bireyleri gibi; bilimsel buluşların, insanlığın mutluluğu ve barışın sürekliliğini sağlamak amacıyla kullanılması için bir militan gibi mücadele etmek zorundadırlar.

Halk topluluklarının yoğun kıyımına ve büyük acısına neden olan atom bombasının yasaklanmasını ısrarla istiyoruz. Gene aynı şekilde bu yasaklama kararının uygulanmasını sağlamak üzere, uluslararası ciddi bir denetleme kurumunun oluşturulmasını da öncül bir isteğimiz olarak öne sürüyoruz.

Hangi ülkeye karşı olursa olsun, atom silahının fitilini ilk ateşleyen ülkeyi cani olarak değerlendiriyoruz.

Bizler, barışın yandaşları olarak, gerçeğin yığınlara anlatılması ve barışın sürekliliği için insanları sağduyuya ve mücadeleye çağırıyoruz. Nereden kaynaklanırsa kaynaklansın, bütün olumlu katkıları değerlendireceğiz. Ama hiçbir tehdite ve şantaja da boyun eğmeyeceğiz.

Biz dünyanın bütün halklarının, hergün daha gelişip serpilen ve onların hizmetine sunulan bilimin araç ve gereçlerinden ve doğanın güçlerinden barış içinde faydalanmaları gerektiği düşüncesindeyiz. Eğer kimi kesimler; insanlığın en kıyımcı, yıkıcı ve etkili araç-gereçlerine sahip olduklarını sanarak, dünyaya hakim olmakla öğünüyorlarsa, şunu bilmelerini, anlamalarını istiyoruz: Gittikçe çoğalan barış yandaşları, onların kırımcı eylemlerini engelleyecek ve onları geldikleri yere geri gönderecektir.

DÜNYA BARIŞ YANDAŞLARI ÖRGÜTÜ'NÜN İLK DÜNYA KONGRESİ AÇIŞ SÖYLEVİ*

Sizlere "Kongre Hazırlık Komitesi" adına hoş geldiniz demekten özellikle mutluluk duyuyorum. Ayrıca bu Komite'nin beni 18 Mart'ta başkanlığa seçmiş olmasından büyük onur duyduğumu da burada belirtmek isterim.

Sizlere burada sunduğum selâm, yalnızca Hazırlık Komitesi adına değil, bütün Fransa adına sunduğum bir selâmdır. Onların, o milyonlarca Fransızın; başkentleri Paris'te, bütün halkların yüce ülküsünü, adına BARIŞ denen o yüce ülküyü etkinlikle savunmak isteyen sizlerin biraraya gelmenizden büyük mutluluk ve onur duyduklarını belirterek, sizleri yeniden selâmlıyorum.

* * *

Ne yazık ki, barışseverler, savaşı önlemek için ilk kez böyle bir toplantı düzenlemiyorlar... Evet, bizi bekleyen savaşımımızın zorluklarını açıkça görüyoruz: Ancak, bu savaş karşıtı mücadelemizde kesin başarıya ulaşmak için gereken bilincimiz var. Çünkü bu konuda hem güçlüyüz, hem de izleyeceğimiz etkin yol ve yöntemleri burada belirleyeceğimizden eminim.

Biz burada, kendileriyle kurbanlarının ayırdına zor varan savaş yandaşlarını, "bunlar şer güçleridir" diye kınayıp geçmeyeceğiz. Biz burada, yalnızca barış istemek için değil, barışı o savaş yandaşlarına da kabul ettirmek için bir araya gelmiş bulunuyoruz.

Aradan daha çok zaman geçmedi; o işgal sürecinde, bazılarımızın geceler boyu, faşizme karşı savaştığımız günleri biliyorsunuz. Şimdi o zamanki, o dolu dolu umutlarımızı anımsayın. Atlantik Antlaşması'nı, Yalta ve Potsdam Sözleşmeleri'ni ve bunların sonucu ortaya çıkan Birleşmiş Milletler Örgütü'nü getirin gözlerinizin önüne...

Savaş süreci içinde, kuşkusuz farklı ideolojilere sahip ülkeler arasındaki bu anlaşmalardan büyük umutlara kapılmıştık. Zaferden sonra kalıcı bir barışı gerçekleştirmek için bu anlaşmaları imzaladıklarını düşünüyorduk.

Savaş süresince acıları kanıksayan halklar, gerçek bir barışın yakıcı bir susuzluğu içindeydiler. Güvene ve huzura kavuşmak için can atıyorlardı; harabolmuş ülkelerinin yeniden inşası ve onarımı için büyük bir çalışma isteğiyle yanıp tutuşuyorlardı.

Olağanüstü bir atılım isteği hepsini coşturuyordu.

Ama özellikle iş ve para dünya-

* Bu söylev, Frédéric Joliot-Curie'nin, 20-25 Nisan 1949 tarihlerinde Paris'le düzenlenen "Dünya Barış Yandaşları Kongresi"ndeki konuşmasından derlenmiştir. Çeviren: A. Yasar

sında, ikiyüzlü, aşağılık yaratıklar vardı; özgürlüğüne kavuşmuş birçok ulusun, sosyalist bir insanlığa ve uygarlığa doğru yönlendiklerini görünce, ödleri patladı; bu halklar arasında ayrımcılık yaratmak için uygun fırsatlar kollamaya başladılar. Çıkarları doğrultusunda -bunun sonucu savaş bile olsa,- acımasızca gerici politikalar izlemeye başladılar.

1 Ağustos 1910 tarihli "La Revue des Deux-Mondes" dergisinde, General Négrier'nin vardığı yargıyı okuyalım: "Finans şirketleri; kazançlarının sürekliliği için hükümetlerin mutlaka bir savaş çıkarmak gibi bir yükümlülük ve zorunluluk altında olduklarını düşünüyor." Ve 1949 yılındayız. "İçinde fırtına gizleyen bulutlar gibi, özünde savaşı barındıran" kapitalizm hep aynı; değişmedi. Zaten değişmesi de olanaksız. Bu Amerikan dergisi de bunu belirtiyor: "Amerikalılar ne savaş isterler ne de bunalım; ama bunalım yerine savaşı yeğlerler."

Bu yüzden önce azar azar, derken gizliden gizliye yürüttükleri propagandayı şimdi de çekinmeden ve yüksek sesle yürütüyorlar. Bu eylemlerinde, Rosenberg ve Göbels'in propaganda fırtınalarını estiriyorlar.

Evet, bu eylemlerde en etkin propagandistlerin başını, spekülatörler, çıkarcılar ve ülkelerinin işgalcileriyle "işbirlikçilik" edenler çekiyor. Bunlar basının önemli bir bölümünü ve politik partilerin çoğunun yönetimini ellerine geçirmiş durumdalar. Ama aslında bunlar; uyuşukluk, adamsendecilik yönleriyle suçlu, çok daha yaygın sınıfların öncüleri durumunda... Rahat bir yaşama aşırı düşkünlükleri ve alçaklıkları yüzünden; utanç verici bir şekilde aşağılanmalarına bile aldırmayarak, kendilerine rüşvet olarak sunulan olanaklara eyvallah eden uşakların ta kendileri bunlar.

Bu çeşit alicengiz oyunlarıyla işbaşına getirilen hükümetler artık askeri, siyasi ve ekonomik planda edilgen duruma geçmeye her zaman hazırdırlar.

İşte bunların en canlı örnekleri gözlerimizin önünde: Yunanistan monarşistlerine yapılan yardımlar, Vietnam ve Endonezya'daki savaş; İspanya'da faşist Franco'ya verilen destek...

Gene bugün kuruluş amacı sömürgecilik defterini kapatmak olan "Birleşmiş Milletler Örgütü"nün içinde bile; her gün daha açık bir şekilde, ekonomik baskı ve yoğun bir propagandanın etkisi altına giren birçok ülkenin, gitgide Amerikan emperyalizminin dümen suyunda hareket ettiklerini gözlemliyoruz.

Bütün silahsızlanma önerileri bir tarafa itildi. Atom bombasını yasaklama önerisi de aynı kadere uğradı.

Bu olaylarla birlikte askeri üslerin konuşlanması bir arada düşünülürse, bu üslerin seçildiği ülkeler incelenirse; yeni imzalanan Brüksel ve Atlantik Paktları gibi askeri anlaşmalar irdelenirse, "barışı savunmak" adına bizi içine sürükledikleri savaşın ne menem bir savaş olduğunu anlarız: Bu S.S.C. Birliği karşıtı bir savaş; evet bu, 1917'den beri gerici sosyal güçle-

rin açıkça ya da sinsice bu ülkeye karşı sürdürdükleri savaşın ta kendisi...

Artık bugün, bütün ilerici ve barış yanlısı güçlerin, aynı kamplarda savaşım için biraraya gelmeleri zorunlu bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır. İşte bu zorunluluk, "Dünya Barışı Yandaşları Kongresi"nin Paris'te düzenlenmesi inisiyatifini gerçekleştirmiştir. Bu inisiyatif, kaynağını; "Kadınların Uluslararası Demokratik Federasyonu" ve "Uluslararası Entellektüel İlişkileri Komitesi"nde bulmuştur. Ve yine bugünkü kongremiz; geçtiğimiz yıl Nisan ve Kasım aylarında toplantılarını gerçekleştiren Budapeşte ve Wroclaw Kongreleri'nin bir devamıdır. Bu da haliyle, doğal ve yerinde bir gerçekleştirimdir.

Wroclaw'da "Dünya Entellektüeller Kongresi", Budapeşte'de "Dünya Kadınlar Kongresi" düzenlenmişti. Ama şimdi burada düzenlenen "Dünya Barış Yandaşları Kongresi"ne -çok özel kesimler dışında- dünyadaki bütün sosyal katmanların temsilcileri katılmış bulunmaktadır.

Geçen 25 Şubat'ta, bu kongrenin toplanması için bir çağrı yapıldı. Şöyle bir başlık koymuştuk: "Dünya Barış Üyeleri İçin Kongre". Ve bu çağrımız, Uluslararası Entellektüeller ile Uluslararası Demokratik Kadınlar Federasyonu ve ayrıca on yedi ülkenin bir kısım belirli şahsiyetlerince imzalanmıştı.

Şu anda bu Kongremizi, yalnızca belirli birtakım seçkin şahsiyetler oluşturmuyor; ulusal büyük demokratik örgütlerin, işçi sendikalarının, entellektüel kuruluşların, bilimadamları birliklerinin, basının, köylü kuruluşlarının, gençlik hareketlerinin, kadın hakları savunucularının temsilcileri de bulunuyor. Ayrıca, bu Kongremizden haberleri olur olmaz, uluslararası büyük örgütler şu anda aramıza katıldılar: Örneğin, Dünya Sendikaları Federasyonu, Dünya Demokratik Gençlik Federasyonu, Uluslararası Politik Tutuklular Federasyonu ve Dünya Bilim Emekçileri Federasyonu gibileri...

Yine şunu da söyleyelim ki, bu çağrımız din dünyasında da gerekli yankıyı buldu ve onların da bu kongremize katılmalarını çok önemli ve anlamlı bulduğumuzu belirtmeliyim.

Kongremize katılan şahsiyetler arasında, bilim dünyasının; edebiyat, güzel sanatlar ve politika dünyasının en seçkin isimleri bulunuyor.

Okunması çok uzun zaman alacak bu katılımcılar listemize, her gün; "Barış"a gönül vermiş, sayısız kadın ve erkek toplulukları eklendi. Katılımcılarının, böylesine gönülden gelen bir coşkuyla gerçekleştirdiği bir toplantıya, hiç kuşkusuz tarihte ilk kez tanıklık ediyoruz. 53 ülkeden, altı yüz milyondan fazla kadın-erkek, birkaç hafta içinde, bu Kongremizi desteklediklerini bize ilettiler. Eğer en iyimser katılımcı rakamlarının çok ötelerini yakalamışsak, bu da şunu tanıtlıyor: Demek ki bizim barış çağrımız, çok büyük kalabalıkların içten özlemlerine bir yanıt oluşturuyor...

* * *

Birkaç gün önce, adı savunma

paktı olan Atlantik Anlaşması'nı imzalayan hükümetler, zaten aylardan beri ülkelerini kapsamlı bir silahlanma politikasının içine sokmuşlardı. Ve bu hükümetler, daha önceki anlaşmaları ve komşuların güvenliği sorununu -örneğin Fransa'nınkini- hiçe sayarak, Batı Almanya'yı da NATO anlaşmasının kapsamı içine aldılar. Kısa ya da uzun vadeli olarak, her neyse... Evet, Marshall planının öncül isteğinin "Almanya'nın acil kalkınması" amacına yönelmesi boşuna değilmiş!..

Bu yoğun silâhlanma politikası, banka-finans ve endüstri çevrelerinden kolay ve dişine göre çıkarlar elde ederse, hemen savaş çanlarını çalmakta gecikmez. Yüzyılların deneyimleri, çoğu zaman işlerin böyle kotarıldığını söylüyor bize.

Daha yenilerde, Amerikalı büyük bankacı A. de Saint-Phalle çok doğru olarak şöyle yazıyordu: "Yoğun silâhlanma dönemlerinde herhangi bir ekonomik durgunluk söz konusu değildir." İşte, kapitalist rejimlerin doğuştan içlerinde taşıdıkları çürümüşlükten bir örnek: Ekonomik bunalımdan birkaç yıl uzak kalabilmek için, neden olacakları yıkımları bile umursamadıklarının çok açık bir dışavurumu değil mi bu söz?

Kapitalist yöneticiler, 32 yıldan beri, en çok şu anda, bir ekonomik bunalımdan korkuyorlar. Ama önden-arkadan bütün saldırılara, sıcak-soğuk bütün savaşlara karşın, sosyalist bir sistem, ekonomik bunalım tanımayan bir sosyalist sistem gittikçe gelişiyor.

Onlar iki sistemi karşılaştırmayı içlerine sindiremiyorlar. Eğer gerçekten kendi ideolojilerine güvenleri olsaydı, karşısında aşağılık duygusuna kapıldıkları bir rejimi kaba kuvvetle devirmek isterler miydi?

Eğer yalnızca dürüst bir fikir mücadelesi yani sistemlerinden edindikleri deneylerin samimi olarak karşılaştırılması söz konusu olsaydı, böyle silâhlı güç gösterilerine, atom bombası kullanma tehditlerine gerek duyulur muydu? Görünen o ki, şu anda gittikçe artan bir işsizlik tehdidi altındaki ekonomilerini bekleyen bir krizi geciktirmek söz konusu. Evet, bu Batı Avrupalılar için, bir avuç azınlığın yararına, Uzakdoğu'da ellerinden kaçırdıkları sömürgeci olanaklara yeniden kavuşma istemleri söz konusu. Bu amaçlarına ulaşabilmeleri için de, ilerici fikirlerin yayılmasını önlemeleri gerekiyor. Burada yapılacak şey açıkça gözlerimizin önünde: Yalnızca bütün dünya halklarının ortak direnci onların bu istemini önleyebilir.

Bizimki gibi ülkelerde; ekonomide yardım, yoğun silâhlanma, antisovyet propaganda gibi görünümler altında sürdürülen bu savaş hazırlıklarının korkunç yıkımlı sonuçlarını daha şimdiden kestirebiliriz.

Bütün resmi yalanlamalara karşın, bu ekonomik yardımlar, bizi yönetenlerin özgürce karar verme haklarını da sınırlamış durumda. Üstelik bu "yardım" sürdükçe, ekonomimiz ona daha bağımlı hale gelecek ve "vasimiz"in istemediklerini, onu kızdırmadan gerçekleştirmek çok zor olacak. Çünkü kafası atarsa, işine geldiği gibi, yardım

musluklarını kapatır.

Çok sayın tutucu İngiliz Lord Beaverbrook ne demişti: "Yumurta tozundan bir omlet karşılığında bizim egemenliğimizi istiyorlar."

Ekonomik bağımlılık, politik vesayet filan, bunlar, birçok ülkenin kafasına geçirilmiş boyunduruktan başka birşey değil - Fransa da, bu ülkelerden biri.

Marshall yardımı alan ülkelerle NATO ülkeleri artık Doğu Avrupa ülkeleriyle ekonomik değiş-tokuşlarında özgür değiller. Amerika'nın isteği ve önerileri doğrultusunda, dışsatımı yasaklanan çeşitli malları gösteren "az yahut çok gizli listeler" düzenlendi. Bunun gerekçesi de hazır: Önceden düşman bellenmiş bir ülkeyi; sözde, savaş halinde yararına kullanacağı stratejik mallardan yoksun bırakmak için!.. Her malın her zaman stratejik olabileceği kabul edilebilir ve böylece gerçekleştirilmek istenen bu uygulamanın aslında bir ekonomik ambargo olduğu kolayca anlaşılır.

Özellikle bizim araç-gereçlerimize ve bizim olanaklarımıza uygun düşen malların bazıları, bizim ölçüler gözönüne alınarak üretilmiştir. Yine ikmal araç-gereçlerimiz de, hammadde bazında, dolar alanı dışından temin edilmektedir. Yukarıda sözü edilen uygulama gerçekleşirse, bunun sonucu haliyle ekonomik durgunluk ve yaygın bir işsizlik olacaktır.

Bunun en güzel örneğini Belçikalı komşularımızda görüyoruz. Kurtuluş'tan beri ekonomik vesayet altına girdiler ve geçici bir refah sürecinden sonra, çok yoğun bir işsizlik bunalımıyla karşı karşıya geldiler.

Genel olarak işsizlik olgusunun, dışa bağımlılık sürecine geçişi hızlandırma olasılığı vardır. Zaten bu dışa bağımlılık da, işsizlik olgusunun doğasında bulunur. Bu durumda özellikle teknisyenler, mühendisler, mesleklerini başka alanlara yönlendirirler yahut ülkelerinden göç ederler. İşte bununla birlikte, kendisine gerekli kadrolarından yoksun kalan ülke, yabancı teknolojinin boyunduruğu altına girer. Ve artık kendi yaratıcılığını yitirip dış teknolojiyi kopya etmeye başlar. Böylelikle gireceği uzun süreli sömürgeleşme dönemine hazır hale gelir.

Halkların egemenliğinin ve bağımsızlığının korunmasında ortaya çıkan bu ciddi sorunların, bu kongre süresince yapacağınız çalışmalarınızın en önemli tartışma konusu olacağı kesindir.

Çok yerinde olarak, her konuda anlaşmazlık çıkaran aşırı milliyetçilik ve sözde ülke üstünlüğü söylemleri adına yapılan gereksiz işgüzarlıkların, pek çok savaşların çıkmasına neden olduğu burada vurgulandı. Bu tutumdan vazgeçmeyi düşünmek de yerinde olacaktır.

Hiç kuşkusuz, dünyanın arzu edilen ve normal gidişatı, aşırı milliyetçilik söylemlerinin aşılmasına doğru yol almaktadır. Ve bu arada bilimlerin yaşama geçirilmesiyle de, bütün ülkelerin ortak çıkarları arasında ortak bağlar kurulmaktadır.

Ama böylesi oluşumlara doğru yol alınırken de, dayatmacı konumundaki bir ülkenin çıkarlarına

akılsızca alet olunmamalıdır. Bunun tersi bir davranış da bir çeşit emperyalizmin oyununa gelmek olur ki, bu da o ülkeleri gerçek bir sömürge olmaya götürür.

* * *

Evet, daha şimdiden bu savaşa hazırlığın kötü sonuçları kendini hissettirmeye başladı. Nasıl mı? Büyük ve yoğun silahlanmaya, orduların büyümesi ve donanımı gibi yerlere harcanan paralar için her ülke, ulusal gelirlerinden çok büyük oranlarda aktarım yapmak zorunda kalıyor. Haliyle ulusal gelirlerinden silahlanma alanına kaydırdıkları aktarımlar; halkların mutluluğu, sağlığı, huzuru, sevinci için; kısaca uygarlığın ilerlemesi için girişilen bütün atılımları büyük ölçüde çelmeliyor; zayıflatıyor.

Burada uygarlığın bilimsel araştırmalara ne kadar çok şeyler borçlu olduğunu uzun uzadıya anlatmayı gereksiz buluyorum. Yalnız şu kadarını söyleyeyim ki; bu araştırmalar, insanların düşünsel ve yaşamsal konumlarında büyük dönüşümlerin fitilini ateşledi. Paul Langevin hocamızın sevdiği şekilde söylersek; önce insanın tinsel ve düşünsel özgürlüğü olsun ki, maddesel özgürlüğüne kavuşabilsin; buna da ancak bilim sayesinde ulaşabilir. Şurası kesin bir gerçek ki, edebiyatın, sanatların ve bilimlerin uyumlu şekilde gelişmeleri sayesinde halklar mutlu yaşayabilirler. Ancak düşüncenin aydınlanması ve insanın kendi yaratımlarını başkalarına sunumuyla, yani bir ülke; ancak başka ülkelere faydalı, güzel şeyler sunabildiği ölçüde; evet, kendi yarattıklarını kendi dışındaki ülkelerle paylaşarak, onlarla kolektifçe yaşayabildiği ölçüde bağımsızlığını tanıtlayabilir. Ama ne yazık ki, bu yüce misyonların gerçekleşmesi, pratik olarak engellenmiş durumdadır. Çünkü bir ülkenin öz çabaları; silahlanmaya, silahların üretimine; insanca yaşamı sağlayan zenginliklerin üretimini gerçekleştirmesi gereken yüzbinlerce insanın savaşa hazır tutulmasına yönlendirilmiştir.

Ulusal savunma adı altında savaşa hazırlanan ülkelerin bütçelerini bir inceleyin. Ulusal eğitime, bilimsel ve teknik araştırmalara, ulusal sağlığa, yeniden yapılanmaya vs., yani kısaca uygarlığın gelişmesini sağlayan alanlara bu ülkelerin genel bütçelerinden ayrılan paylar, gitgide küçülmüştür.

Şu örneği yorulmadan yineleyeceğim: Bir savaş kruvazörüne verilen parayla on tane bilimsel araştırmalar enstitüsü kurulabilir, böylece kanser ve verem gibi afet hastalıklar tümden önlenebilir. Üstelik aynı para, bu on okulun bir yüz yıldan fazla bir süre için bütün giderlerini karşılar!

Şimdi de barış yanlısı çalışmaların kısıtlanmasıyla bilimsel araştırmalara büyük bir darbe indirildi. Yine aynı büyüklükte yahut daha büyük bir darbe daha var: bilimi, savaş uygulamaları alanına yönlendirmek. Bu yönlendirmelerden en göze çarpıcı olanı da şu: atom bombası. Bu bombanın kitleleri yok etme silahı olarak kullanılması... Korkunç yıkım gücüne karşın, şurası iyi bilinmelidir ki, büyük bir dünya savaş krizinin önlenmesinde

atom silahlarının kesin çözümler getirici araçlar olduğu kanısında değiliz. Ama atom enerjisinin insanlığa mutlu bir yaşam sağlaması yönünde kesin çözümler getireceği inancındayız.

Biyolojide, kimyada, fizikte, teknik endüstride birçok fenomenin gizli mekanizmalarını çözümlemede; uranyumlu pillerde yoğun miktarlarda üretilen radyoelementlerin kullanılması gereklidir.

Bu elementler büyük hastalıklara karşı etkin önlem araçlarıdır. Ayrıca bunları radyoaktif gösterici olarak kullandığımız zaman bazı maddelerin yoğun bileşiminin nasıl yapılacağını öğrenebileceğiz. Örneğin bitkilerin klorofilleri; güneş radyasyonlarının etkisiyle; kömürün yanmasından sonra ayrışan artık karbon gazını çok değerli bir karbona dönüştürür.

Böylece, örneğin ihtiyaçlarımıza uygun düşecek şekilde güneşten gelen ışık enerjisini dönüştürerek, yeni enerji kaynakları yaratabiliriz. - Üstelik bunun için hiçbir hammadde kullanmaksızın!..

Bu arada atom bombasına barışçıl kullanım alanları yaratabiliriz. Çevresine değişik kimyasal maddeler yığılmış bir bombanın ıssız bir dağın içinde patlatılmasıyla yepyeni özellikler içeren, çok değerli maddeler elde edebiliriz.

Gene doymuş su buharları bulunan yüksekliklerde, bu bomba patlatılarak, çok büyük ve yaygın bulut kümeleri oluşturulabilir. Bu yolla elde edilecek yağmurun büyük kuraklık çekilen dönemlerde ne kadar önemli olduğunu söylemeye gerek yok. Kaldı ki, bulutlardan yapay yollarla yağmur yağdırma yöntemini çoktandır biliyoruz. Sonra gene barışçıl, emin uygulamalardan bir diğer örnek: Uranyumlu bataryalar, hatırı sayılır "enerji üretim santrallerini" çalıştırabilir. Ve elde edilen bu enerji, uygarlığın gelişip serpilmesine yardımcı olur.

Bilimadamları, atom enerjisiyle çalışan, ekonomik ve verimli enerji santralleri kurmak için çalışıyorlar. Ve kesinlikle bunda başarılı olacaklar.

Fransa gibi bir ülkede, her biri 200.000 kilowatlık olacak şekilde kurulacak 20 atom enerjili santral, bugün elde edilen bütün elektrikle eşdeğerde olacak bir üretimi gerçekleştirebilir. Üstelik bir vagonluk hammadde, bütün bu yirmi santralin bir yıllık ikmal gereksinimini karşılar.

Gene atom enerjisiyle çalışan büyük yük gemileri yapılabilir. Bu gemiler hiç yakıt ikmali yapmadan pek çok kezler dünyayı dolaşabilir. Mevcut bilgilerimizin sınırları içinde, benzeri pek çok uygulamalar düşünebiliriz.

Şu anda daha atom çağının şafağındayız; tıpkı ateşi yeni bulan ilk insanlar gibiyiz. Onlar bu ateşle yalnızca ısınıyor, yemeklerini pişiriyor, aydınlanıyorlardı. Çünkü bu ateşle çalışabilecek buharlı makinaları, lokomotifleri, türbinleri hayal ettirecek bilgileri yoktu daha.

Şunu üzüntüyle belirtelim ki, eğer atom bombasını insanlığın yıkımı için üretip kullanmak yolunda harcanan bunca çabalar, onun barışçıl amaçlar için kullanımına harcansaydı, hepimiz hem ondan faydalanıyor durumunda olacak

hem de değişik bir uygarlık düzeyinde bulunacaktık!..

Bugün artık, bilimin amacının saptırılmasına, insanlığın yıkımı yönünde uygulanmasına karşı bir tavır koymak zorundayız. Ülkelerin silahsızlanması çerçevesinde atom silahlarının kullanımının yasadışı sayılması için öneride bulanan insanların verdikleri savaşıma katkılarda bulunmalıyız.

Üstelik bilimsel buluşların insanların yıkımı yönünde kullanılması da, ayrıca çok ciddi bir sorun olarak önümüzde durmaktadır: Bilim alanındaki sırların dolaşımı konusu...

Evet, bir bilim dalında bulunup saklanan ve orada tutulan bir sır, kısa zamanda diğer bilim alanlarında da dolaşmaya başlar. Çünkü bilimlerdeki her buluş, kısa yahut uzun süreli olarak ekonomik yahut askeri amaçlarla uygulanma alanı bulabiliyor. Eğer her bilimsel buluşun ardından, bunun sır olarak saklanması istenir ve buna uyulmadığında, bu buluşun üretime yansımasıyla elde edilecek faydalardan bilim adamlarının yoksun edileceği ya da başka türlü daha etkili yaptırım yollarına başvurulacağı gibi tehditler ortaya sürülürse, zaten biraz çökertilmiş olan bilimadamları arasındaki dayanışma büsbütün ortadan kalkmış olacak.

Zaten bilim, gezegenimize serpilmiş bütün insanların kendi aralarında oluşmuş birliğin baş faktörü değil mi? Doğa yasalarının gözlemlenmesi, üretilmiş bazı teorilerin karşılaştırılması ve denenmiş bilimsel sonuçlardan hemen karşılıklı bilgilendirilme olgusu; gerçeğin birlikte aranması yolunda bütün insanları ortak bir davranışa doğru yönlendirmiyor mu?

Karşılıklı oluşmuş böylesi bir güven ve anlayış halinin havasını zehirlemek, bilimlerin ilerlemesini ve uygarlığın akışını çelmelemek demektir.

Bu da aynı zamanda silahlanma yarışını kaşımak, dopinglemek demektir. Örneğin bir ülke, komşusunun ne yaptığını görüp bilmezse, onun çok etkili bir silah geliştirdiği kuruntusuyla ürküntüye kapılır ve çok daha yıkımcıl bir silahın üretimi için şiddet kaynağı tersanelerini devreye sokar.

Bilim adamları, taşıdıkları sorumluluklar karşısında suskun kalamazlar. Onlar, haklı olarak, bilimin kötü yolda kullanılmasını engelleyebilirler ve birçoğu da bu yönde tavır koymuşlardır. İşte bunun sonucu olarak özellikle başkanlığını yürütmekten büyük onur duyduğum "Dünya Bilim Emekçileri Federasyonu" çatısı altında, birtakım bilimadamları örgütlendiler. Şimdi onlar da bu kongremize taşkın bir coşkuyla katılmış bulunuyorlar. Bu bilimadamlarımız kendi çabaları sonucu elde ettikleri bilimsel buluşlarının bir takım kötü niyetli örgütlerce, insanlığın yıkımı için bencil ve zararlı amaçlarla kullanılmasını istemiyorlar. Şurası da bilinmeli ki, bilimadamları da, ileride olabilecek kötü olayların sorumluluğu dışında kalabilecek bir avuç seçkinler azınlığı olamaz. Onlar da dünya emekçiler bütünlüğünün üyesi olarak, bilimsel buluşlarının hangi amaçlar uğruna kullanılacağını bilmek ve bunun izini

sürmek sorumluluğu taşımaktadırlar.

* * *

Az önce sizlere Atlantik Paktı'ndan ve onun imzalanmasıyla, barışın korunmasına gönülden bağlanmış insanlar arasında yarattığı haklı kuşkudan söz ediyordum.

Evet, bu pakt, Birleşmiş Milletler Anayasası'nın ruhuna ve lafzına aykırıdır. Biliyorsunuz, bütün dünya halkları ve bizler yeni bir dünya savaşını önler inancıyla, bu B.M. Örgütü'ne büyük umutlarla bağlıyız.

Beş büyüklerin oybirliği ilkesi - hani daha çok "veto hakkı" diye bilinen ilke- Birleşmiş Milletler Örgütü'nün en etkin yönlerinden biri. Biliyorsunuz, bu ilke, Başkan Roosevelt tarafından Yalta Konferansı sırasında önerilip B.M. Anayasası'na eklenmişti. Tabi bu ilke, Güvenlik Konseyi'nin sürekli üyeleri arasında olması gereken güveni öngörüyor.

Bu karşılıklı güvenin olmaması durumunda, "Birleşmiş Milletler Örgütü" barış amaçlı içeriğini yitirmiş olur. Bu yüzden, ileride doğabilecek anlaşmazlık durumlarında, üyeler, bütün çabalarını; bu güvenin yeniden sağlanması yönünde yoğunlaştırmalıdırlar.

B.M. Örgütü, halklar arasındaki ilişkileri dönüşümlendirmeye yönelik çalışmalar yapan bir kurumdur; kuruluştur. Üstlendiği yapıcı misyonunu tam olarak yerine getirebilmesi için, belli bir sürenin daha geçmesi gerek. Ayrıca bizim de, bu örgüte, sabır isteyen, olumlu katkılarımızın eklenmesi gerek.

B.M. Örgütü'nü savunmak, desteklemek bu Kongre'mizin etkin uğraşlarından biri olmalı...

* * *

Ayrıca bu Kongremizde kendiliğinden şu gerçek ortaya çıktı: çalışmalarımız sırasında barış yandaşları olarak bizlerin, zaten var olan sıcak coşkusunu daha da körüklemenin hiç gereği yok.

Bu Kongremizin görevi, yalnızca propaganda ve kamuoyunu şöyle bir bilgilendiriverme ile sınırlı değildir. Hiç kuşkusuz savaş kışkırtıcılarının, savaş goygoycularının yüzlerindeki maskeyi düşüreceğiz ve bu konuların dışında kalmış yahut olayı tam kavrayamamış dünya kamuoyunu da aydınlatacağız. Ayrıca bu kongremiz, barış yandaşlarının, somut ve gerçek güçlerinin hareket halinde olduğunu gösterebilmeleri için bir fırsat olmalıdır. Bu güçlerimizi toparlayıp birleştirmeli ve bütün ülkelerde barış savunucusu örgütler oluşturarak insanların barış yanlısı etkinliklere katılmalarını sağlamalıyız. Önümüzdeki günlerdeki etkinliklerimizin temeli bunlar olmalı. Bu barış savunucusu ulusal kuruluşlar, Dünya Barış Yanlıları Örgütü'nü desteklemelidir. Bu örgüt, Kongremizce belirlenecek etkinlikleri sürekli şekilde izleyecek ve bunların daha da yaygınlaşıp anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

Her an aklımızda şunu tutmalıyız: Dünyayı tehdit eden genel dünya savaşının yanısıra bazı bölgesel savaşlar başlamış durumda; Yunanistan'da, Vietnam'da... Ve her an insanların savaş kurbanı olmaları sürüp gidiyor.

Evet, olası büyük bir savaşı en-

gellemeliyiz. Şu anda yukarıda adı geçen bölgesel savaşları durdurmalıyız. Barışın yeniden kurulmasına yardımcı olmalıyız.

İşte bunlar önümüzdeki günlerde ulaşmamız gereken amaçlarımız olmalı.

***

Bu arada şunu da belirtelim: Yalnız başına bir halkın yahut tecrit edilmiş bir kişinin, barış yolunda hazırlık ve donanım kazanması düşünülemez. Bu amaca ulaşmak için, bütün ülkelerin halkları ortak etkinliklerde bulunmalıdırlar. Savaş tehdidi altındaki, sayıları milyarı aşan halkların bireyi olarak, her insan şunu düşünmelidir: Savaş ve barış sorunu, kişisel olarak "kendisini de" ilgilendirir; bu doğrudan kendisinin öz sorunudur ve bu gerçekten sıyrılıp kaçmak olası değildir... Sonra birey, kendisini yalnız ve güçsüz saymamalıdır. Çünkü şu anda, bütün coğrafyalardaki hemcinsleri, aynı sorunla boğuşuyorlar ve onlar da barış yolunda mücadeleye başlayacaklar. Ve bu uğurda bütün çabalarını onunkiyle birleştireceklerdir.

Şu da var ki; savaş karşıtı pek çok insan, dünyanın her tarafında oluşturulmuş çeşitli örgütlerin çatısı altında, barış adına biraraya gelmiş bulunuyorlar. Onların iyi niyetlerinden yana bir kuşkum yok. Ancak barışın gerçekleşmesi için, onların somut etkinliklerde bulunduklarını sanmıyorum. Ama biz, barışı kurma istemimizi, basit bir barışçı görüntüsüyle şöylesine bir geçiştirivermek yanlısı değiliz.

Henüz savaşın tehlikelerini sezememiş olanlara gerçekleri anlatacağız; bizimle aynı saflarda barışı savunmak isteyenler için gerekli dayanışmada bulunacağız. Bizi anlamalarına rağmen savaş isteyenlere; usulca, ama kesin şekilde şöyle diyeceğiz: Bu işte barış isteyenleri de unutmayın.

Bütün onurlu, namuslu insanları, savaş denen afeti önlemeye, engellemeye çağırıyoruz. Hep birlikte, gücümüzün bilincinde olarak kesinlikle kazanacağımız umuduyla, barış yolundaki mücadelemizi sürdüreceğiz.

FRANSIZ KOMÜNİST PARTİSİ XII. KONGRESİ'NDEKİ SÖYLEVİ*

Genel Sekreterimiz, büyük önem taşıyan raporunda, savaşa karşı vermemiz gereken mücadeledeki kararlılığımızın taşıdığı önemi çok etkili bir şekilde belirttiler. Bunun için gerekli mücadelemizi; yani insanların bağımsızlıkları için giriştikleri mücadeleden ayrı olması düşünülemeyecek mücadelemizi yoğunlaştırmanın ana sorun olduğunu ortaya koydular.

Ayrıca "Barış Yandaşları Hareketi" içinde, dünya halklarının barış istemlerinin nasıl günden güne daha bir belirginlik kazandığını burada anlattılar.

Bu Barış Hareketi, sürekli etkinlikler göstermiş ve tüm dünya ülkelerinden yüz milyonlarca kadın ve erkeği daha şimdiden bir araya getirmiştir. Onlar, savaş kışkırtıcılarını geriletme ve barışı öne geçirme konusunda kararlıdırlar. Fransa'da, özellikle "Özgürlük ve Barış Örgütü" yandaşları ve onlarla birlikte sosyalistler; yurttaşlarla, -her fikirden ve her dinden yurttaşlarla-, omuz omuza mücadele vermektedirler. Evet, bütün bu kesimler, bir tek amaç için el ele vermişlerdir: Bu amaç da "BARIŞ" tan başka bir şey değildir.

Nazi işgali sırasında, bağımsızlık için giriştiğimiz savaşın anıları daha dün gibi capcanlı. Değişik dinlerden ve çeşitli politik kesimlerden kadınlar ve erkekler, birbirleriyle kenetlenmiş olarak; Fransa'nın bağımsızlığı ve özgürlüğü için, "Ulusal Direniş Cephesi" saflarında savaşmışlardı. Onlar bir tek amaç için bütünleşmişlerdi: İşgalciyi kovmak.

Bu savaş sırasında, ortak mücadelede, tartışma yaratacak bir takım konulardan uzak durmanın önemini unutmamak gerekiyordu. Bazen yönetim komitesinden bazıları; savaştan sonra ne yapılacağının belirlenmesini, örneğin hazırlanacak Anayasa'nın neleri içereceği, şu yahut bu makama kimlerin getirileceği vb. gibi konularla ilgili olarak kararlar alınmasını öneriyorlardı. Tabii böyle bir tartışma, düşmanın ekmeğine

* Bu konuşma, 2-6 Nisan 1950 tarihlerinde Gennevilliers kentinde toplanan Fransız Komünist Partisi Kongresi'nde yapılmıştır.

yağ sürecek şekilde bölünmelere neden olacaktı. İşte böyle tartışmalar söz konusu olunca, hemen birimiz ortaya atılıp, herkese şunu anlatıyordu: "Savaş sonrasında olacakları belirlemek için ilkin işgalciyle savaşmak ve onu kovmak gerekir; bunu unutmayalım!"

Ama eylem içinde ortaya çıkan yakınlıkla; -çeşitli mesleklerden ve fikirlerden olsalar da- bir araya gelmiş yürekli ve namuslu insanlar arasında oluşan karşılıklı saygıyla; hepsi de yüksek bir amaca yönlenmiş bu insanlardan biri, örneğin bir komünist, bazı arkadaşlarının vicdanlarını karıştıran ve endişelendiren sorunlarla ilgili olarak açıklamalarda bulunuyor ve onlara sosyalizmin insancıl değerini ve insanı nasıl özgürleştirdiğini anlatıyor. İşte ben bu yolla, bu büyük partimize katıldım ve benden sonra daha onbinler aynı yolu izledi.

Eminim ki, onlar da benim gibi, kendilerini aydınlatan büyük kardeşlerine sonsuz minnet duyguları beslemektedirler.

Daha yeni yeni insanlık son savaşın yıkımlarından kurtulup belini doğrultmaya çalışırken, emperyalist güçler yeni bir bunalım yaratarak, S.S.C. Birliği'ne karşı bir savaş çıkarma hazırlığı içindeler.

Böyle bir kırım hazırlığına karşı bütün gücümüzle direniyoruz.

Barış, bütün namuslu insanları bir araya getirmesi gereken ortak bir hedeftir. Özellikle şu anda, ortadaki savaş tehlikesinin bilincine varamamış insanlara; sırf bu bilinçsizlik yüzünden savaş çığırtkanlarının fırınlarına nasıl odun taşıdıklarını anlatmamız gerekir. Üretilecek korkunç yıkımcı silahlarla, yeni bir savaşın ne anlama geleceğini ve bu koşullar altında savaşın artık belirli bir hedefi olamayacağını onlara kavratmak zorundayız.

Artık şu anda, atom bombası ve hidrojen bombası gibi çok kırımcı silahlar ortaya çıkmıştır.

Böyle bir nükleer savaşın faturasında, on milyonlarca ölüm ve sınırsız maddi yıkımlar yer alacaktır.

Atom bombası, çok büyük güçte patlayıcı olan 20.000 tonluk trinitrotolüen ile eşdeğerdedir.

Hidrojen bombası da bunun bin katı daha güçlü bir patlayıcı özellik içerir. Yani 20 milyon tonluk trinitrotolüen patlaması...

Ve şu olasılığı da düşünmeliyiz. Üretimi için çok büyük çabalar gerektiren atom bombası; üretimi için çok daha basit maddeler içeren yeni ve çok daha güçlü bir başka bombanın üretimine davetiye çıkaracaktır.

Ve şu günlerde, Einstein'in belirtiği gibi, hidrojen bombası, bugün insanlığın önemli bir bölümünün kıyımına yol açabilecek, çok ciddi bir tehlike oluşturmaktadır.

Hiç kuşkunuz olmasın ki, son derece yıkımcı bu silahları ilk kullanana, zafer yolu açılmış olmayacaktır. Ve şunu da biliyoruz ki, Sovyetler Birliği bu silahların fitilini ateşleyen ilk ülke olmayacaktır.

Yine sonuç olarak biliyoruz ki, bu silahları ilk kullanana karşı insanlık öfkeyle isyan edecek ve bu durumda da S.S.C. Birliği bu isyanda ilk sırayı alacaktır.

Ama hayır, ilerlemeden yana olan insanlar, böyle yıkım ve hemcinslerini kıyım yollarıyla zafere ulaşmak istemiyorlar. İşte bütün bu neden-

lerle; dünya Barış Yandaşları Komitesi, Stokholm'de, biliyorsunuz, atom bombasının yasaklanmasını isteyen dokunaklı bir barış çağrısında bulundu.

Evet, ilk ulaşılacak hedef, barış. Bu yaşamsal önemde bir sorun. Bu çağrı; barışı büyük bir coşkuyla isteyenleri, ortak savaşım için bir araya getirecek; onları bütünleştirecektir.

Bu çağrıyı imzalamakta kararsızlaşanlar, aslında kendiliklerinden savaş çığırtkanlarının hizmetine girmiş olmuyorlar mı?

Bu çağrı, insanlığı kıyım savaşının araç-gereçlerinin üretilmesine karşı girişilen mücadelenin, en önemli ögelerinden biridir.

Bu konuda, bütün dünyada, doğal olarak özel bir sorumluluk altına girmiş bilimadamları, bu mücadelede daha çoğalmış olarak bir araya gelmek zorundadırlar. Bu mücadele, yine bir kez daha işçiler ve tersaneciler öncülüğünde sürdürülmektedir.

Şimdi bazı ülkelerin, İngiltere'nin, Amerika'nın edebiyat, kültür medyasında, atom bombasının kullanılmasına karşı direniş gösteren bilimsel yazılar okuyabiliyoruz. Bu makalelerden birini anımsıyorum; atom silahının üretiminden söz ettikten sonra, şöyle bir sonuca varıyor: "Bu iğrenç silahın üretiminde çalışmayı reddediyorum." Bu yazı daha çok yeni. Ama şimdiden, bu ülkelerdeki birçok bilimadamı, atom silahlarının üretiminin yasaklanması için tavır koydular ve bu öldürücü silahların denenmesi aşamasında çalışmak istemediklerini bildirdiler.

Eğer bu bilimadamları, tavırlarını böylesi bir direniş alanında belirledilerse, bunun da nedeni; kendilerinin emekçilerce ve yaygın bir kamuoyunca desteklendiklerini bilmeleridir. Biz bilimadamları olarak, savaşa karşı direnmenin öncüleri olmaktan övünç duyuyoruz. Bizler; Barış Yandaşlarıyla aynı saflarda, atom silahlarının yasaklanması için ve savaş hazırlığına karşı mücadele eden bilimadamları olarak, insanların mutluluğu için neler yapabileceğimizi çok iyi biliyoruz. Yeter ki savaşa hazırlanmak için yapılan korkunç harcamaların önemli bir bölümü, tekniğin ve bilimlerin yararlı amaçlar uğruna kullanımı alanına artarılmış olsun.

Bilimsel araştırmalarını, artık insanın insanı sömürmediği ülkelerde, örneğin Sovyetler Birliği'nde sürdüren bilimadamları mutlu olabilirler. Laboratuvarlarında çalışırlarken, onların vicdanları rahattır. Çünkü elde edecekleri bilimsel buluşlarının; insanların yaşam koşullarını iyileştirme ve kazanılmış özgürlüklerini savunup koruma yolunda yardımcı olacağından emindirler.

Evet, atom dalındaki Sovyet bilim adamları, heyecanla çalışmalarını sürdürüyorlar. Onlar; halkların barış istemleri doğrultusunda, Sovyet hükümetinin; diğer ülkelerin hükümetlerine, atom silahlarının yasaklanması doğrultusunda birçok kez öneri götürdüklerini biliyorlar.

Onlar, atom enerjisinin, insanlığın yararına ve barışçıl yollarda uygulanım alanı bulabilmesi için birçok denemelerde bulundular... Sonra onlar şunu da biliyorlar: eğer atom silahlarının yasaklanması konusundaki etkin ve haklı önerileri sürekli reddedilirse ve böylece savaş yandaşları ülkelerine karşı atom silahı kullanırsa, onlar da teknik ve bilim

yönünden, o hasımlarına gerekli karşılıklı verebilecek ve bundan lehlerine sonuç alabilecek kıvamda bir teknik düzeye ulaşmışlardır.

Onlar H bombası ürkütmesinden de çekinmiyorlar. Çünkü Amerika'nın da kesinlikle onu üretebilecek teknik düzeye ulaşamadığını biliyorlar.

1949 yılı Ekimi'nde, SSCB'ne yaptığım bir gezi sırasında, Sovyetler Birliği'nin bilimsel alanlarda sağladığı büyük gelişmeleri gözlerimle gördüm.

Daha önceleri; 1933, 1936 ve 1945 yıllarında birçok kez laboratuvarlarını gezdim. Bu gezilerimin her birinde yükselen ivmeyi hemen gözlemledim. Ama 1949 yılındaki gezimde öylesine etkilendim ki -hatta şaşırdım diyebilirim-, 1945'le 1949 arası, dört yılda çok büyük ilerlemeler gerçekleştirmişlerdi. Benim bu şaşkınlığım bile Sovyet biliminin dinamiğini önceleri fazla önemsememiş olduğumu göstermez mi? -Oysa daha önceki gezilerimde sağladıkları büyük ilerlemeleri yakından görmüştüm.

Bu son gezimdeki şaşkınlığımın nedeni şu olabilir belki: Benim kendilerine karşı savaşım verdiğim kimselerin Sovyet karşıtı propagandalarının etkisi altında kalmış olmam -hem de hiç farkına varmadan; bilinçsizce! Bu konularda gerçekten hep dikkatli ve zihinsel uyanıklık içinde olmak gerekiyor...

Sovyetler Birliği'ne karşı hazırlığı sürdürülen saldırı savaşıyla mücadele ederken, şu anda bize olağanüstü bir şekilde örnek oluşturan bütün o bilimadamlarını, bilimkadınlarını düşünüyorum. Onlar nasıl daha önce dünyamızı felaketlerden kurtardılarsa, bugün de dünyamızın umudu, güvencesi olarak karşımızda duruyorlar.

Onun içindir ki, ilerici, sosyalist bilimadamlarından hiçbiri, S.S.C. Birliği'ne karşı savaş açanlara; edindikleri bilgilerden bir zırnık bile vermeyeceklerdir. Biz bu kararlılığımızla ve böyle bir yönelime girmekle, hem Fransa'ya hem de bütün insanlığa bir hizmet sunduğumuzun kesin inancı içindeyiz.

EVRENSEL BASIM YAYIN
BİLİM FELSEFE DİZİSİ

MANTIK VE DİYALEKTİK
Aydın Çubukçu

TEORİDE VE EYLEMDE DİYALEKTİK MATERYALİZM
A. Çubukçu

FELSEFE, BİLİM VE DİN
Maublanc-Cachin

DİDEROT
André Cresson

DİN ADAMININ BUNALIMI
Yılmaz Öner

ZAMAN; NASIL İÇİMİZDE NEDEN DIŞIMIZDA
Yılmaz Öner